

Lukas ni kitab i nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin

Tbas afa ovi veki

Lukas notu kida ovu Paulus ma nfatuang ia na'a ni banbanan a, ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin na'a Yesus (Kolose 4:4; 2 Timotius 4:11; Filemon 24). Lukas ini dokter ia. Ia nasusan Ubu Ni Ivar Lolin ini tali tamata ovi rka'a (Lukas 1:1-2). Ti ma nasusan munuk roak, beti ntulis Ivar Lolin ini.

Na'a Lukas ni kitab ini, na ia nfamalik na'a i Yesus ralan nfalak ma nma lanit ivavan ini. Yesus nma, boma ndava tamata ovi raroa tali Ubu ma nsikat ira tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal (19:10). Ia wol nma verin tamata Yahudi ra watan (2:10; 2:30-32; 3:6; 24:47). Na'a Ubu Ni Ivar Lolin ini, ita tbas na'a Yesus Ni silobang verin tamata ovi rira kasian (6:20; 7:22; 14:11-13; 21:1-4). Tbas na'a Yesus Ni silobang verin tamata salasilan ra (5:30; 7:37-50; 15:1-2). Tbas na'a Ni silobang verin vata ra (7:11-17; 8:2-3; 10:38-42; 13:10-13; 21:1-4; 23:27-31). Tbas vali na'a Ni silobang verin kasiko'u ra (8:41-42, 54-55; 9:38-42; 9:46-48; 18:15-17).

Kitab ini ihin a

1. Lukas ni vaivatul ovi rban-ulu. (1:1-4)
2. Rarali Yohanes i nbaptis tamata ra, ovu rarali Yesus. (pasal 1:5—2:52)
3. Yesus beti nfabana Ni karya. (pasal 3:1—4:13)
4. Yesus Ni karya na'a propinsi Galilea. (pasal 4:14—9:50)

5. Yesus Ni karya na'a Ni banbanan a na'ut i nti Yerusalem. (pasal 9:51—19:27)
6. Yesus Ni amar ovi nana'a Yerusalem. (pasal 19:28—23:56)
7. Yesus nva'at ewal tali matmatan ma nfavotuk tenan verin Ni tamata ovi rorang Ia. (pasal 24)

Lukas nfamalik ne, afakinimi ntulis surat ini

¹ Baba Teofilus, ya'a alang oa. Tamata rivun rasahak roak ma rtulis ivar i nvotuk roak a, ma rfamalik na'a afa ovi tatuan roak na'a dida vava'at ra.* ² Ira rtulis wean lahir i trenar roak tali tamata ovi ka'i rsi'ik lahir afa ovi Yesus notu tali lalan a, beti rti ma rfamalik ivar yai. ³ Ba urenar oyu ubas ma lolin afakataka munuk na'a Yesus, tali na'ut i beti nvotuk a, ti naran i roak a. Ufikir ne, ni lolin a, na ususan ma lolin ivar yai veki, beti utulis lahir na'a surat isa verin oa. ⁴ Ya'a otu wean inyai, boma mka'a lahir ne, afa ovi rair munuk roak verin oa yai, kena urun.

Ivar na'a amar i rarali Yohanes i nbaptis tamata ra

⁵ Na'ut i Herodes notu raja na'a propinsi Yudea, na Yahudi rira mela falurut isa i nkarya verin Ubu nana'a inyai. Mela falurut yai naran Zakharia. Ia ntali sidovung mela falurut ovi Abia nban-ulu verin ira. Awan a naran Elisabet. Elisabet ini Harun ubun a nusin verin ia.† ⁶ Zakharia irua awan a rira vava'at ra rmalola

* **1:1** 1:1 Afa ovi tbas na'a ayat ini rfaturu Yesus Kristus Ni vava'at a na'ut i nana'a lanit ivavan ini. † **1:5** 1:5 Harun ubun a nusin verin Abia. Harun neluk Yahudi rira Mela Falurut Ila'a i ula lalean a na'a Israel.

na'a Ubu wahan ralan a. Irua ralarira urun ma rot-orang munuk afa ovi Duila'a nfadoku roak na'a Ni inukun ra. ⁷ Na'uk irua wol yanarira, tevek Elisabet wol bisma yanan, ovu vali na'ut inyai itvata-itrana roak ira.

⁸ Amar isa, na'ut i sidovung Abia rira amar ma rfabana rira karya na'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut, na Zakharia nfabana ni karya i neluk Yahudi rira mela falurut a na'a Duila'a wahan ralan a. ⁹ Na'ut i rotu undi ma al nfaturu ne, mela falurut iki veka nfabana ni karya na'a Duila'a Ni Rahan Dawan Falurut, na undi yai nfaturu Zakharia. Ba ia nti Rahan Dawan Falurut ralan a ma nasnuri afa i uman voan a lolin urun.‡ ¹⁰ Na'ut i Zakharia nti ralan ma nasnuri afa i uman a voan a lolin urun yai, na tamata rivun rasdovu ira na'a Rahan Dawan Falurut ni lean a ma raflurut. ¹¹ Ba na'ut inyai, na Ubu Ni sansinir isa ntali lanit ratan nvotuk ma ndiri lahir wan i ba'i rasnuri afa i uman a voan lolin urun, ni lahir mela a. ¹² Ti ma Zakharia nsi'ik Ubu Ni sansinir yai, na nabrian munuk ovu nbobar urun. ¹³ Na'uk Ubu Ni sansinir yai nfalak verin ia ne, “Zakharia, deka bwobar, tevek Ubu nrenar roak mu falurut a. Awam i Elisabet a veka nrالي kasiko'u brana isa. Oa musti fwanara ia ne, Yohanes. ¹⁴ Ralam a veka lolin urun, ovu tamata rivun ralarira ra veka lolin urun i vali, na'ut i kasiko'u yai rarali roak ia! ¹⁵ Ira ralarira ra veka lolin, tevek Ia veka neluk tamata dawan na'a Duila'a wahan ralan a. Ia wol bis lahir ma nenu anggur te tuat, ovu na'ut i na'a kevralan obin, na Ubu Ni Roh a veka nsoru ralan a. ¹⁶ Afa ovi nair

‡ 1:9 1:9 Zakharia nasnuri afa i uman voan a lolin urun yai, na'a vai Mala rfanara ia ne, kemenyan.

ra veka notu ma tamata Israel rivun ira rorang ewal Duila'a i rira Ubu verin Ia. ¹⁷ Ia veka neluk Duila'a Ni sansinir i ula ia ma nasusan linga'an verin Duila'a. Ia notu afa yai ovu ngrebat i ntali Ubu Ni Roh a, wean ngrebat i nala verin nabi Elia. Ia veka notu ma brana ovi wol malinan obin ovu yanarira ra, malinan ewal. Ia veka notu vali ma tamata ovi wol rorang afa ovi Ubu nfalak ra, rorang ewal Ubu, ma rira kaka'a wean tamata ovi rira vava'at ra rmalola. Notu wean inyai, boma tamata rira vava'at ra inovan ma rarenar Duila'a.”

¹⁸ Nata Zakharia nfalak verin Ubu Ni sansinir yai ne, “Wean inba ma uka'a ne, afa yai veka nvotuk? Ya'a itrana roak ya'a ovu vali awang a itvata roak ia.”

¹⁹ Ubu Ni sansinir yai nfalak ne, “Ya'a ini Gabriel. Ukarya verin Ubu na'a lanit ratan, ovu Ia nsinir ya'a ma ufalak ivar lolin ini verin oa. ²⁰ Afa i ufalak ini veka nvotuk na'a amar i Ubu nfadoku roak a. Na'uk oa wol morang, ba veka wol mungrihi nala oa, nata ti naran afa i ufalak yai nvotuk.”

²¹ Na'ut inyai, na tamata rivun rnaban watan Zakharia. Ira rsiforat ira ne, afakinimi mnanat ia na'a Rahan Dawan Falurut ralan a. ²² Ti ma Zakharia ntali Rahan Dawan Falurut ralan a nma murin, na ia wol nangrihi nala afakataka verin ira. Ia nala watan liman a ma al notu faneak verin ira. Ba tamata ra rka'a ne, ia wean i namifi na'uk wol ntub-lufa ma nsi'ik afa boku na'a Rahan Dawan Falurut ralan.

²³ Amar ovi nkarya na'a Rahan Dawan Falurut ralan a nbosal roak, beti newal ia nti ni rahan.

²⁴ Wol ka'i mnanat, na awan a Elisabet nbarlewan. Vulcan ilima, na ia nana'a rahan ralan watan ma tamata ra wol rarea ia. ²⁵ Elisabet nfalak ne, "Duila'a nfaturu roak Ni rala lolin a verin ya'a, tevek nlobang roak ya'a ma ubarlewan, ba wol uma'it roak na'a tamata waharira ralan ra."

²⁶ Elisabet nbarlewan vulan inean roak, na Ubu nsinir Ni sansinir tali lanit ratan i naran Gabriel yai, ma nti ahu isa naran Nazaret na'a propinsi Galilea. ²⁷ Gabriel ti nalola vata mnelat isa naran Maria. Ia wol ntuba ovu brana obin. Yusuf i ubun-nusin Raja Daud ntavun teri roak ia. ²⁸ Sansinir yai nti Maria ni rahan ma nfalak verin ia ne, "Oo titi, Duila'a naflahar roak oa ovu novun oa!" ²⁹ Ti ma Maria nrenar afa i nfalak yai, na wol nka'a ne, veka nanovak aka. Ba norat watan na'a ralan a ne, vaivatul ovi ihirira ra wean inba?

³⁰ Ubu Ni sansinir yai nfalak vali ne, "Maria deka bwobar, tevek Ubu naflahar roak oa. ³¹ Oa veka bwarlewan ma mrali oa, na yanam brana. Oa musti fwanara Ia ne Yesus. ³² Ia vali veka nana'a tamata dawan, ovu tamata ra veka rfalak ne, Ubu i Ni dawan nlia munuk afakataka, Yanan Ia. Ubila'a veka nsikat Ia ma neluk raja, ma ndoku ubun-nusin Raja Daud wan i ndoku ma nfareta. ³³ Ia veka nfareta kakiwal Yakub ubun-nusin ra§, tevek Ni fareta a wol ni wahan."

³⁴ Maria nfalak verin Ubu Ni sansinir yai ne, "Wean inba ma veka wean inyai, tevek ya'a wol utuba ovu brana obin?"

§ 1:33 1:33 Yakub ubun-nusin ra ihin a ne, tamata Israel ra.

³⁵ Ubu Ni sansinir yai nfalak verin Maria ne, “Ubu Ni Roh veka nsuta ma nleal lahir oa. Ubu i Ni dawan nlia munuk afakataka, Ni ngrebat a veka nteri oa ma yanam i veka mrali Ia yai wol Ni salasilan, ovu veka rera Ia ne, ‘Ubu Yanan a.’ ³⁶ Teram i Elisabet itvata roak ia ma tamata ra rfalak ne, ia wol bisma yanan, na'uk fiang ini nbarlewan vali ma ni vulan inean roak, ovu kasiko'u yanat i na'a evun ralan a, brana vali ia. ³⁷ Tevek Ubu bis not-nala munuk afakataka.”

³⁸ Maria nfalak ne, “Ya'a eluk sansinir verin Duila'a, ba fara wean urun afa ovi fwalak yai.” Nata Ubu Ni sansinir yai nti talik ia.

Maria nti nalola Elisabet

³⁹ Wol mnanat, na Maria nti lahir ma nalola Elisabet na'a ahu isa, na'a propinsi Yudea. Ahu yai ndoku wan i vuar ra rna'a. ⁴⁰ Na'a inyai, na ia nti Zakharia ni rahan ralan a ma nala salam verin Elisabet. ⁴¹ Ti ma Elisabet nrenar Maria vain a, na yanan i nana'a evun ralan a nasdai lahir, tevek inan lolin, ovu vali Ubu Ni Roh a nsoru lahir Elisabet. ⁴² Ba vain a dawan ma nfalak ne, “Ubu naflahar roak oa, nlia tali vata liak ra munuk, ovu naflahar vali kasiko'u yanat i veka mrali ia yai. ⁴³ Ya'a ini iki ya'a mi ning Duila'a renan a nma ma nalola ya'a? ⁴⁴ Na'ut i urenar vaim a, na kasiko'u yanat i na'a evung ralan ini nasdai lahir, tevek inan lolin urun. ⁴⁵ Lolin urun verin oa, tevek morang ne, afa ovi Duila'a nfalak verin oa yai veka rvotuk.”

Maria ndedang ma al nraning Ubu

⁴⁶⁻⁴⁷ Maria nfalak ne,

- “Ufadawang Duila'a, ovu ralang a lolin urun, tevek Ubu neluk Raja ma nsikat ya'a tali ning salasilan ra, ma ning vava'at kakiwal.
- 48 Ia nsi'ik ma lolin ya'a, velik ne eluk tamata sansinir ma ukarya verin Ia. Ba tali amar ini, tali tuvu nti tuvu, na tamata ra munuk veka rfalak ne, ya'a ini vata i utung urun a,
- 49 tevek Ubu i nfareta munuk afakataka notu roak afa dawan ovi tamata ra wol rot-nala a verin ya'a. Ubu naran a nmerat urun.
- 50 Tali tuvu nti tuvu, na Ia nfaturu lalawatan Ni silobang a verin tamata ovi rbohar Ia.*
- 51 Ia nala Ni ngrebat a ma notu afa dawan ovi tamata ra wol rot-nala, ovu notu ma tamata ovi rfakaratat tenarira ra ramir-ramar tia ma watan ira.
- 52 Ia nfaleka tamata fareta ra tali wan ovi rdoku ma rfareta a, na'uk nfakaratat tamata ovi wol fyawarira ra.
- 53 Ubu nala afa ovi lolin ra munuk verin tamata kasian ra, boma deka rablafar, na'uk nsinir tamata ovi rka'i ra ma rewai ira ovu limarira vu watan.
- 54-55 Ubu Ni tnorung verin ubumam-nusimami ra ma nfalak ne, Ia nlobang ami, tamata Israel ra. Ia nfakena roak Ni tnorung yai. Ia wol nablufang ma nfaturu Ni silobang a verin Abraham ovu ubun a nusin ra, nata ti wol ni wahan.”
- 56 Maria nana'a Elisabet ni rahan, ka'a bi vulan itelu, beti newal ia nti ni rahan.

* 1:50 1:50 Tamata Yahudi rbohar Ubu, tevek Ni dawan a, ovu ralang Ia.

Rarali roak Yohanes i nbaptis tamata ra

⁵⁷ Elisabet ni amar kena roak ma nralli ia, ma yanan a brana ia. ⁵⁸ Ti ma tamata ovi rna'a ni rahan nelan a ovu ni tiniman ra rarenar ne, Duila'a nfaturu Ni silobang i dawan urun a verin Elisabet, na rir tinemun rotu inarira lolin ovu ia.

⁵⁹ Kasiko'u yanat yai ni amar iwalu roak, na rir tinemun rovun ia ti mane rsunat ia. Ira mane rfanara kasiko'u yai naran a wean yaman a Zakharia.† ⁶⁰ Na'uk renan a nfallak ne, "Deka! Ita musti tfanara ia ne, Yohanes." ⁶¹ Ira rfalak verin Elisabet ne, "Wol tamata isa vali tali bira tiniman ra nararira wean inyai." ⁶² Ba ira rotu faneak ma al rorat yaman a ne, veka nala nara aka ma al nfanara yanan a. ⁶³ Zakharia nera kba masnifit isa tali ira ma ntulis ne, "Ia naran Yohanes." Ba rir tinemun rtalkaka munuk lahir.‡ ⁶⁴ Brian munuk, na Zakharia nangrihi nal-ewal ma nfadawang lahir Ubu.

⁶⁵ Ba tamata ovi rna'a rira rahan nelan a munuk rbobar ma ralang Ubu, ovu tamata ra rfamalik ivar yai ma ti nsoru munuk wan ovi rna'a Yudea ni vuar ra. ⁶⁶ Tamata ovi rarenar ivar yai, ira munuk ranovak watan na'a ralarira ra ne, "Kasiko'u yanat ini dawan ia, na veka wean inba? Kena urun ma Duila'a nfatuang ia."

Zakharia nraning Ubu ma nfamalik ivar ovi nrenar lahir tali Ia, na'a afa ovi yanan mane notu ra

† **1:59** 1:59 Israel rira adat a ne, wean i kasiko'u ra rira amar iwalu roak, na musti rsunat ira. Msi'ik Kejadian 17:9-14. ‡ **1:63** 1:63 Na'ut inyai, na wol kertas obin na'a Israel, ba rpake aa i wean kba masnifit, ma al rtulis na'a. Ira rpake vali afwatan ulin ma rtulis na'a.

⁶⁷ Ubu Ni Roh a nsoru lahir Zakharia i yanan kasiko'u yanat yai, ba nfamalik ivar ovi nrenar lahir tali Duila'a. ⁶⁸ Ia nfalak ne, "Mya ma tfadawang Duila'a, Ubu i tamata Israel ra raraning a, tevek nma ma nalola ita ovu nlobang ita, ma nfatalik ita tali dida varvara aleman ra. ⁶⁹ Ia nala Tamata i Ni ngrebat a dawan urun a, ma nsikat ita tali dida salasilan ra, ma dida vava'at kakiwal. Ia ubun a nusin Raja Daud i neluk tamata sansinir verin Ubu. ⁷⁰ Tali lalan ana, Ubu nfalak roak Ni tnorung yai nahu nabi ovi nfili ra, ⁷¹ ma nfatalik ita tali tamata ovi rira sian ita. Ia nfatalik ita tali tamata ovi wol inar lahir ita. ⁷² Notu wean inyai ma nfaturu Ni rala lolin a verin ubud-nusid ra ne, veka nfakena Ni tnorung i nmerat urun yai. ⁷³⁻⁷⁴ Ia nafwaba roak na'a Ni tnorung a verin ubud-nusid i Abraham. Ia nafwaba roak ne, veka nfatalik ita tali tamata ovi rira sian ita, boma tot-orang afa ovi nfalak ra, ovu wol tbohar, ⁷⁵ ovu ralad urun ma dida vava'at ra rmerat ovu rmalola, boma Ubu ralan a lolin ovu ita, ti naran i tmata a."

⁷⁶ Nata Zakharia nfalak verin yanan a ne, "Ubu i Ni dawan nlia munuk afakataka veka nsikat oa ma meluk Ni nabi, tevek oa veka bwana ula oa ma mususan linga'an verin Duila'a. ⁷⁷ Oa veka fwalyawang verin Ni tamata ra ne, wean i Ubu na'i vatuk roak rira salasilan ra, na Ia veka nala vava'at kakiwal verin ira. ⁷⁸ Ubu nfaturu Ni rala lolin a ovu Ni silobang a verin ita, bi notu wean inyai. Ia i ntali lanit ratan yai, veka nma wean lera beti ndata. ⁷⁹ Ia vanan a veka nyeba munuk tamata ovi rva'at na'a dedan ralan a, ovu vali tamata ovi rbobar matmatan. Ia veka novun vali

ita ma dida vava'at ra malinan lalawatan.”

⁸⁰ Zakharia yanan yai nmela ma dawan roak ia, ovu ni inorang verin Duila'a ntafal ma nangrebat. Ia nana'a watan wan lean vu dawan, ti naran amar i nfavotuk tenan a verin tamata Israel ra.

2

Rarali Yesus na'a Betlehem Matius 1:18-25

¹ Na'ut i beti rarali Yohanes, na Kaisar Agustus* nfareta ni tamata ra ma rtulis munuk tamata ovi rarenar tali fareta Roma, nararira ra. ² Inyai beti fasa rtulis nararira ra na'a daftar, boma rka'a lahir ne, tamata ifira munuk na'ut inyai. Ira rotu daftar yai na'ut i Kirenius notu gubernur na'a propinsi Siria. ³ Ba tamata ra munuk rti rira ahu ra ma rtulis nararira ra. ⁴⁻⁵ Yusuf notu vali wean inyai. Ia ntali ahu Nazaret i nana'a propinsi Galilea ma nti Raja Daud ni kota a, naran Betlehem, na'a propinsi Yudea, tevek ubun a nusin Raja Daud. Yusuf nti ma rdaftar naran a ovu Maria i ntavun teri roak ia. Na'ut inyai, na Maria nbarlewan roak.† ⁶ Na'ut i rna'a Betlehem, na Maria ni amar kena roak ma nrali Ia. ⁷ Yanan iya'an ini, brana Ia. Maria nkuma yanan a ovu sikar, beti nfanuba Ia na'a wan i afwatan ra ba'i rafna'an na'a, tevek rahan siwelat ma rafnerung teri na'a nngora roak. ⁸ Ovan yai, na domba duarira ra rna'a vali ngrova dardirin ovi rfaseri

* **2:1** 2:1 Kaisar wol tamata naran. Ihin a ne, raja dawan i nfareta negara rivun. Van yai naran Kaisar † **2:4-5** 2:4-5 Tali Nazaret ma tati Betlehem, na nlabas kilometer ratut isa.

Betlehem a, ma rwanar rira domba ra. ⁹ Brian munuk, na Duila'a Ni sansinir isa ntali lanit ratan nma ma nfaturu tenan a verin ira. Duila'a vanan i nfitik nyadat nsoru ira, ba rbobar urun i lahir. ¹⁰ Duila'a Ni sansinir yai nfalak verin ira ne, “Deka byobar, tevek ufamalik ivar lolin verin mia, ovu verin tamata ra munuk ma veka inabira lolin urun i lahir. ¹¹ Ovan ini vali na'a Raja Daud ni kota, na rarali roak Duila'a Kristus.‡ Ia Raja i nsikat tamata ra tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal. ¹² Ni faneak a wean ini: mia veka mtyuan kasiko'u yanat isa, rkuma Ia ovu sikar ma rfanuba Ia na'a wan i afwatan ra ba'i rafna'an na'a.”

¹³ Brian munuk, na Duila'a Ni sansinir yai ovu Ni sansinir liak ra vali, rivun ila'a ira rvotuk. Rir tinemun rfadawang Ubu ma rfalak ne, ¹⁴ “Fara traning Ubu! Ia sa'i dawan Ia ovu nana'a wan i karatat lia munuk a. Na'a lanit ivavan ini, fara malinan verin tamata ovi Ubu naflahar roak ira.”

¹⁵ Ti ma Duila'a Ni sansinir avyai rti talik ira ma rarata ewal lanit ratan, na domba duarira ra rsifalak afa verin ira ne, “Mya ma tati Betlehem ma tsi'ik afa i Duila'a nfalak roak verin ita.” ¹⁶ Ba rfarlan lahir ma ti rtuan Maria irua Yusuf, ovu vali kasiko'u yanat i ntuba wan i afwatan ra ba'i rafna'an na'a. ¹⁷ Ti ma rsi'ik kasiko'u yanat yai, na rfamalik lahir afa ovi Duila'a Ni sansinir yai nfalak na'a kasiko'u yanat yai. ¹⁸ Tamata

‡ 2:11 2:11 Dokter Lukas ntulis kitab ini, nala vaivatul Kristus (Mesias) na'a vai Yunani na'a ayat ini. Tamata Yahudi ra rnaban Raja ini, tevek Ubu nfavotuk roak Ia na'a Surat Ralan, Perjanjian Mnanat. Na'ut inyai vali, na Yahudi ra ranovak ne, Kristus veka nsikat ira tali tamata Roma ra.

ovi rarenar afa ovi domba duarira rfamalik yai, rtalkaka munuk lahir. § 19 Na'uk Maria nfikir watan afa avyai ma nanovak na'a ralan a. 20 Nata domba duarira avyai rewai ira ma raning Ubu ovi rfadawang Ia, tevek afa ovi rarenar ra ovi afa ovi rsi'ik ra, kena lahir ovi afa ovi Duila'a Ni sansinir yai nfallak a.

Yusuf irua Maria rovun Yesus ti verin Duila'a na'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut

21 Ti ma Ni amar iwalu roak, na rsunat kasiko'u yai, ovi rfanara Ia ne, Yesus. Ubu Ni sansinir tali lanit ratan nfallak lan roak naran ini, na'ut i renan a wol nlewan Ia obin. 22 Amar naran roak ma Yusuf ovi Maria rot-orang Musa ni inukun ra ma rfamerat tenarira ra. Na'ut inyai, na rovun vali Yesus ma rti Yerusalem ma rfaturu ne, rfadoku munuk Yesus Ni vava'at a verin Duila'a.* 23 Rfadoku roak na'a Duila'a Ni Inukun ra ne, "Brana iya'an ra munuk musti rfamerat ira ma al rfaturu ne, ira veka rkarya watan verin Duila'a." † 24 Amar yai, na rot-orang vali Duila'a Ni inukun ra, ma rala kakahu irua te modarlaka yanat irua ma reluk rira korban verin Ubu.

§ 2:18 2:18 Mane amfalyawang vaivatul rtalkaka, tevek vaivatul ini vaivatul mnanat, na'uk musti tfadoku, boma Surat Ralan lyawan ovi kena ovi vai Yunani. Rtalkaka ihin a na'a vai Mala ne, mereka heran. * 2:22 2:22 Msyi'ik Perjanjian Mnanat, Imamat 12:1-8. Ayat ovi rfalyawang inukun i Ubu nala verin Musa. Inukun avyai rfallak ne, vata Yahudi ovi rarali ira musti rfamerat tenarira ra. † 2:23 2:23 Na'a ayat ovi, na Musa ni inukun ra rfamalik ne, tamata Yahudi rfadoku yanarira brana iya'an verin Duila'a. Msyi'ik Keluaran 13:2, 15.

25 Na'a Yerusalem, na tamata isa naran Simeon. Ia ni vava'at nmalola ovu not-orang munuk afa ovi rna'a Duila'a Ni inukun ra. Ia nanaban amar i Ubu veka nma ma nfaloling tamata Israel ralarira ra. Ubu Ni Roh a nfatuang vali ia. 26 Ubu Ni Roh a nfalyawang roak verin ia ne, ia wol bisma nmata, ti naran i nsi'ik Raja i ntevut dida salasilan ra. 27 Ubu Ni Roh nfalak verin Simeon ma nti Rahan Dawan Falurut ni lean a. Na'ut inyai, na Yusuf ovu Maria rovun Yesus ma rti ralan ma rot-orang afa ovi rna'a Musa ni inukun ra.‡ 28 Simeon nala kasiko'u yanat yai ma nsaka Ia, beti nfadawang Ubu ma nfalak ne,

29 “Duila'a, fiang ini fwakena roak Mu tnorung a verin ya'a. Ya'a eluk Mu sansinir, ba velik ne umata, na'uk wol akataka, tevek umata ovu malinan.

30 Usi'ik roak Ia i msinir ma nma, ma nsikat ami tali mami salasilan ra, ma mami vava'at kakiwal.

31 Oa fwadoku lan roak ma nma, boma tamata ra munuk rsi'ik Ia.

32 Ia wean lyawan i nyeba linga'an a verin tamata ovi wol Yahudi ra ma rorang Oa, ovu vali tali afa ovi veka notu ra, na tamata ra munuk ralang Mu tamata Israel ra.”

33 Kasiko'u yai renan ovu yaman a rtalkaka lahir na'ut i rarenar afa ovi Simeon nfalak na'a yanarira a. 34 Nata Simeon naflurut verin Ubu ma naflahar ira, ovu nfalak verin Maria ne, “Ubu

‡ 2:27 2:27 Wean catatan kaki na'a ayat 22 nfalyawang ne, Ubu nala inukun ra verin Musa. Bis tbas munuk na'a Musa ni kitab ilima (Kejadian ti naran Ulangan).

nfadoku roak ma kasiko'u ini veka nfaleka ma rivun tamata Israel ovi rafena ma rorang Ia, ovu vali nsikat tamata rivun tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal. Ia neluk faneak tali Ubu ma nfangnanang tamata ra na'a afa ovi Ubu nfallak ra, na'uk tamata rivun veka rangal Ia. ³⁵ Wean inyai, na afa ovi tamata ra rfikir a veka rvotuk. Nlia tali inyai, na oa veka fwarnuang lahir lalau dawan i wean nahin blawat nsungu ralam a.”

³⁶ Vata isa naran Hana nana'a vali inyai. Ia nabi ia, ovu yaman a naran Fanuel. Fanuel ini ntali Israel rira arun dawan i naran Asyer. Ia tuvu ila'a roak ia. Na'ut i nsifa ana, nva'at ovu awan a varat ifitu watan, na awan nmata.

³⁷ Ba tali amar yai, na ia nvaru lahir, ovu ni varat vutwalu rahin ifa'at roak. Ovan a amar, na ia nana'a lalawatan Rahan Dawan Falurut a ma nfadawang Ubu, ntolat, ovu vali naflurut.

³⁸ Na'ut inyai vali, na Hana nma ma nfadawang Ubu, ovu nfamalik na'a kasiko'u yai verin tamata ra munuk. Tamata avyai rnanan amar i Ubu veka nma ma nsikat tamata Yerusalem tali tamata ovi rira sian ira. ³⁹ Ti ma Yusuf ovu Maria rotu munuk roak afa ovi rna'a Duila'a Ni inukun ra, beti rewal ira rti rira ahu Nazaret i na'a propinsi Galilea. ⁴⁰ Kasiko'u yai nmela ma dawan roak ia, ma tenan a nangrebat. Ia Ni kaka'a dawan tali Ubu, ovu Ubu nala Ni rala lolin verin Ia.

Yesus nana'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut na'ut i Ni varat vutu rahin irua

⁴¹ Lokat varat na'ut amar i Yahudi ra rangnanang amar i uburir-nusirira ra rdir-talik Mesir, na Yesus renan ovu yaman a ba'i rti

Yerusalem ma rovu snoba dawan yai. § 42 Na'ut i Yesus Ni varat vutu rahin irua roak, na ira rti Yerusalem wean i ba'i rti lokat varat a na'a amar dawan yai. 43 Amar dawan yai nlia roak beti rewai ira, na'uk Yesus nana'a watan Yerusalem. Renan ovu yaman a wol rka'a ne, nana'a inyai obin.* 44 Ira rnarin ne, Ia novu vali tamata rivun ovi irmunuk rbana yai. Ba rbana amar lolan roak, beti rdava Ia na'a rira tiniman ra ovu rira kidabela ra. 45 Na'uk wol rtuan Ia, ba rewai ewai ira rti Yerusalem ma rdava Ia. 46 Amar itelu nelak roak, beti rtuan Ia na'a Rahan Dawan Falurut ralan a. Ia ndoku ovu Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra ma nrenar afa ovi rfaalak ra, ovu norat afa tali ira. 47 Tamata ovi rna'a inyai munuk rtalkaka lahir na'a afa ovi nfaalak ra ma al nvalat ira, tevek Ni kaka'a dawan tali Ubu. 48 Ti ma renan ovu yaman a rsi'ik Ia, na rtalkaka lahir, ba renan nfaalak verin Ia ne, "Baba, notu afakinimi motu wean inyai verin ami? Amrua yamam a amdava Oa, nata ralamami raruan roak!"

49 Yesus nfaalak verin renan ovu yaman a ne, "Notu afakinimi mdyava Ya'a? Mia wol mkya'a ne, Ya'a musti una'a Yamang a Ni rahan a?"

50 Na'uk Yesus renan ovu yaman a wol rfan-aran afa ovi nfaalak verin ira yai.

51 Nata Yesus newai Ia ovu renan a yaman a ma rti Nazaret. Ia not-orang lalawatan afa ovi renan-yaman a rfaalak ra. Renan a nanovak

§ 2:41 2:41 Vai mala nfaalak amar dawan yai ne, Paskah. Msi'ik Keluaran 12:1-27. * 2:43 2:43 Yahudi ra rangnanang amar yai uburir-nusirira ra rdir-talik Mesir (Amar Dawan Paskah), ma nbana amar ifitu.

watan afa ovi rvotuk yai na'a ralan a. ⁵² Yesus nmela ma dawan roak Ia, ovu Ni kaka'a dawan tali Ubu ntafal ma nmela. Ubu nlobang urun Ia, ovu vali tamata ra inar dalang Ia.

3

Ivar tali Yohanes i nbaptis tamata ra

Matius 3:1-12; Markus 1:1-8; Yohanes 1:19-28

¹ Kaisar Tiberius nfareta Roma varat vutu rahin ifa'at teran roak. Na'ut inyai Pontius Pilatus notu gubernur na'a propinsi Yudea. Herodes notu raja ma nfareta na'a propinsi Galilea, ovu Herodes a'an i Filipus, notu raja ma nfareta na'a propinsi Iturea ovu Trakhonitis. Lisantias notu raja ma nfareta vali na'a propinsi Abilene.*

² Na'ut inyai, na Hanas ovu Kayafas reluk Yahudi rira Mela Falurut Ila'a ma rkarya verin Ubu. Na'a varat yai vali, na Ubu nangrihi verin Yohanes na'a wan lean vu dawan. Yohanes ini yaman a verin Zakharia. ³ Ba Yohanes nti munuk wan ovi rfaseri oar Yordan a, ovu nafwak ma vain a dawan urun al nfamalik Ubu Ni Ivar a ne, “Myahil kikyai tali bira salasilan ra, ovu myala tenabira ra ma ti rbaptis mia, boma Ubu veka na'i vatuk bira salasilan ra.”

⁴ Wean i nabi Yesaya ntulis na'a ni kitab a ne, “Tamata isa nafwak na'a wan lean vu dawan ne, ‘Misusan linga'an verin Duila'a, ovu fyamalola linga'an a verin Ia.†

* **3:1** 3:1 Filipus irua Herodes yamarira isa, na'uk renarira ra rsialing ira. Herodes i notu raja ma nfareta propinsi Galilea naran vali Herodes Antipas. Herodes Antipas ini nana'a Lukas 3:19-21, 23:7-12. † **3:4** 3:4 Yesaya 40:3-5

⁵ Lanun ovi wol manesan ra, myotu ma manesan, ovu myotu vali ma sakvuvar ovu vuvar ra manesan, ovu vali linga'an ovi rkiluk ra, fyamalola ira. Lanun i suta-rata ra, myotu vali ma manesan.

⁶ Ba tamata ovi rna'a lanit ivavan a munuk veka rsi'ik i Ubu nsikat tamata ra tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal.' ”

⁷ Yohanes nfalak verin tamata rivun ovi rma ma nbaptis ira yai ne, “Mia sian urun mia wean aru ra! Iki nfalak verin mia ne, Ubu Ni inukun i veka nma yai wol nkena mia? ⁸ Fyaturu lahir na'a bira vava'at ra ne, myahil roak tali bira salasilan ra! Dekka minovak na'a ralabira ra ne, ububir-nusibira Abraham, ba Ubu veka wol nukun mia! Mryenar ma lolin afa ovi ufalak ini! Ubu bis notu watan ma Abraham yanan ra, rtali vatu ovi! ⁹ Ubu Ni amar sarseri roak ma nfaleka inukun verin tamata ra. Ni inukun a wean tamata i ntaha savi ma veka netal aa ra tali rira wa'ar ra. Aa ovi vuvarira wol lolin ra, na veka netal vatuk ira ma nala ira rti yafu ralan.”

¹⁰ Ba tamata rivun avyai rorat ia ne, “Wean inyai, na ami veka amotu afaka?”

¹¹ Yohanes nfalak ne, “Wean i tamata isa ni ravit irua, na musti nala isa verin tamata i wol nia a. Wean iki ni afamtahan, na ia musti notu vali wean inyai.”

¹² Tamata ovi ba'i rera babahir kulu ra, rma vali ma Yohanes nbaptis ira. Ira rorat ne, “Tuan Guru, ami veka amotu afaka?”

¹³ Ia nfalak ne, “Deka myera ma nlia tali i fareta nfadoku roak a.”

¹⁴ Suldadu ra rma vali ma rorat ne, “Ami veka amotu afaka?”

Ia nfalak ne, “Deka mkyiwal tamata ra ma rala rira kubang verin mia, te deka fyasala tia ma watan tamata ra ma myala rira kubang ra. Fyikir watan ne, bira kadi naran roak ma bya'at.”

¹⁵ Na'ut inyai, na tamata ra rnaban lalawatan Raja i ntevtut ita tali dida salasilan ra. Ira ka'i rorat watan na'a ralarira ra ne, “Yohanes ini, betane Raja i ntevtut ita tali dida salasilan ra?”

¹⁶ Ba Yohanes nfalak verin ira ne, “Ya'a ubaptis mia ovu wear, na'uk Ia i veka nma a Ni ngrebat a nlia ya'a. Ya'a wol verang a ratang Ia, ba wol inovan lahir ma aling Ni tatea ni tatur ra. Ia veka nbaptis mia ovu Ni Roh a ovu vali yafu a.‡ ¹⁷ Ia wean tamata isa i ntaha fanan lafan ma al ntafi wanat ra. Wanat vatul ovi lolin ra, nfadok-aling ira na'a wan i ba'i rfadoku wanat ra na'a, na'uk ovi sian ra ovu kukan ra nasnuri ira na'a yafu i wol nmat-nala.”§

¹⁸ Na'ut i Yohanes nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a, na nala snurak rivun verin tamata ra. ¹⁹ Ia ntabu Herodes i notu raja na'a Galilea, tevek nsifa ovu ifarn i Filipus awan a, naran Herodias. Yohanes ntabu vali Herodes na'a ni afa sian liak ovi notu ra munuk.* ²⁰ Ti nata, Herodes ntafal ma naktufan, ovu nala Yohanes ma nti bu'i ralan.

Yohanes a nbaptis Yesus
Matius 3:13-17; Markus 1:9-11

‡ **3:16** 3:16 Nbaptis ovu yafu ihin a, inukun i Ubu veka nala al nukun tamata ovi wol rahil tali rira salasilan ra. § **3:17** 3:17 Na'a ayat ini, na wanat ovi veka rfadoku na'a wan i ba'i rfadoku wanat ra na'a, nfaturu tamata ovi rahil roak tali rira salasilan ra, ma veka rira vava'at kakiwal. Na'uk wanat kukan ra rfaturu tamata ktufan ovi Ubu veka nukun ira. * **3:19** 3:19 Lukas 3:1b

²¹ Na'ut i Yohanes wol nana'a bu'i ralan obin, na ia nbaptis tamata ra, ovu nbaptis vali Yesus. Ti ma Yohanes nbaptis roak Yesus, na Yesus naflurut. Na'ut i naflurut obin, na lanit ratan a natvadil,[†] ²² ovu Ubu Ni Roh a nsuta wean modarlaka ma ndoku Yesus tenan a. Nata vai isa ntali lanit ratan nma ma nfalak ne, "Oa ini Yanak i ulobang urun a. Oa motu ma ralang a lolin urun."

Yesus ubun a nusin ra
Matius 1:1-17

²³ Na'ut i Yesus betmane nfabana Ni karya a, na snain a Ni varat vututelu. Tamata ra ranovak ne, Yesus yaman verin Yusuf i yaman verin Eli.[‡] ²⁴ Eli yaman verin Matat, Matat yaman a verin Lewi, Lewi yaman a verin Malkhi, Malkhi yaman verin Yanai, Yanai yaman a verin Yusuf. ²⁵ Yusuf yaman a verin Matica, Matica yaman a verin Amos, Amos yaman a verin Nahum, Nahum yaman a verin Hesli, Hesli yaman a verin Nagai, ²⁶ Nagai yaman a verin Maat, Maat yaman a verin Matica. Matica yaman a verin Simei, Simei yaman a verin Yosekh, Yosekh yaman a verin Yoda, ²⁷ Yoda yaman a verin Yohanan, Yohanan yaman a verin Resa, Resa yaman a verin Zerubabel, Zerubabel yaman a verin Sealtiel, Sealtiel yaman a verin Neri, ²⁸ Neri yaman a verin Malkhi, Malkhi yaman a verin Adi, Adi yaman a verin Kosam, Kosam yaman a verin Elmadam,

[†] **3:21** 3:21 Tafsiran etal dawan rfalak ne, Yohanes wol nbaptis munuk lahir tamata ra na'a inyai, tevek boku rangal vali ia.
[‡] **3:23** 3:23 Bilangan 4:47; Yahudi rira adat nfalak ne, brana ra rira varat vututelu nrata, beti reluk mela falurut.

Elmadam yaman a verin Er, ²⁹ Er yaman a verin Yesua, Yesua yaman a verin Eliezer, Eliezer yaman a verin Yorim, Yorim yaman a verin Matat. ³⁰ Matat yaman a verin Lewi, Lewi yaman a verin Simeon, Simeon yaman a verin Yehuda, Yehuda yaman a verin Yusuf. Yusuf yaman a verin Yonam, Yonam yaman a verin Elyakim, ³¹ Elyakim yaman a verin Melea, Melea yaman a verin Mina, Mina yaman a verin Matata, Matata yaman verin Natan, Natan yaman verin Daud, ³² Daud yaman a verin Isai, Isai yaman a verin Obed, Obed yaman a verin Boas, Boas yaman a verin Salmon, Salmon yaman a verin Nahason, ³³ Nahason yaman a verin Aminadab, Aminadab yaman a verin Admin, Admin yaman a verin Arni, Arni yaman a verin Hezron, Hezron yaman a verin Peres, Peres yaman a verin Yehuda, ³⁴ Yehuda yaman a verin Yakub, Yakub yaman a verin Ishak, Ishak yaman a verin Abraham, Abraham yaman a verin Terah, Terah yaman a verin Nahor, ³⁵ Nahor yaman a verin Serug, Serug yaman a verin Rehu, Rehu yaman a verin Peleg, Peleg yaman a verin Eber, Eber yaman a verin Salmon. ³⁶ Salmon yaman a verin Kenan, Kenan yaman a verin Arpaksad, Arpaksad yaman a verin Sem, Sem yaman a verin Nuh, Nuh yaman a verin Lamekh, ³⁷ Lamekh yaman a verin Metusalah, Metusalah yaman a verin Henokh, Henokh yaman a verin Yared, Yared yaman a verin Mahalaleel, Mahalaleel yaman a verin Kenan, ³⁸ Kenan yaman a verin Enos, Enos yaman a verin Set, Set yaman a verin Adam,

Adam yaman a verin Ubu.

4

Nitdawan nlabir teman Yesus Matius 4:1-11; Markus 1:12-13

¹ Ubu Ni Roh nleal roak Yesus, ba na'ut i nban-talik oar Yordan a, na Ubu Ni Roh novun Ia nti wan lean vu dawan isa. ² Na'a wan yai, na nitdawan nlabir teman Yesus, ti naran amar vutfa'at. Na'ut inyai, na Ia wol nafna'an, ba nablafar urun.

³ Ba nitdawan nma ma nfalak ne, "Wean i Ubu Yanan urun Oa, na eka motu vatu ini na'a afamtahan ma muan." ⁴ Yesus nfalak ne, "Wol kena, tevek rtulis roak na'a Surat Ralan ne, 'Tamata ra wol rva'at tali afamtahan watan.' ""*

⁵ Nitdawan novun ewal Yesus ma rti vuar karatat isa ni tutul a, ma brian munuk wean tkubak-tvelar watan matadida ra, na nfaturu negara ovi rna'a lanit ivavan munuk verin Ia.

⁶ Ba nitdawan nfalak ne, "Ya'a veka ala munuk fareta ovu metan ra verin Oa, tevek ning munuk roak afa avyai, ovu bisma ala verin iki watan wean i ralang nfalak. ⁷ Ba wean i msangatur ma mraning ya'a, na veka ala munuk afa avyai verin Oa."

⁸ Na'uk Yesus nfalak verin ia ne, "Rtulis roak na'a Surat Ralan ne, 'Msangatur ma mraning a'uk Duila'a, mu Ubu i morang a.' ""†

⁹ Nata nitdawan novun ewal Yesus ma rti Yerusalem, na'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ni wan i karatat lia munuk a. Ia nfalak

* 4:4 4:4 Ulangan 8:3 † 4:8 4:8 Mraning a'uk ihin a ne, mraning lalawatan Duila'a. Ulangan 6:13.

verin Yesus ne, “Wean i Ubu Yanan urun Oa, na eka muswatil tali ini msuta. ¹⁰⁻¹¹ Tevek rtulis roak na'a Surat Ralan ne, ‘Ubu veka nfareta Ni sansinir ra tali lanit ratan ma rsi'ik ma lolin Oa. Ira veka rvelar limarira ra ma rtada Oa, boma eam ra deka rkena vatu ra.’ ” ‡ ¹² Yesus nfalak verin nitdawan ne, “Na'uk Ubu Ni vaivatul ra rfalak vali ne, ‘Tamata ra deka rlabir teman Duila'a, tevek Ia Ubu i rorang a.’ ” §

¹³ Ti ma nitdawan nlabir teman munuk roak Yesus, na nti talik Ia ma nanaban amar liak ewal.

Yesus newal Ia nti propinsi Galilea

Matius 4:12-17; Markus 1:14-15

¹⁴ Ubu Ni Roh a nleal roak Yesus, ma newal Ia nti propinsi Galilea. Yesus Ni ivar a ti nsoru munuk lahir wan yai. ¹⁵ Ia nsiair na'a rahan falurut ra, ba tamata ra munuk raraning Ia.

Tamata ovi rna'a ahu Nazaret rala'ing Yesus

Matius 13:53-58; Markus 6:1-6

¹⁶ Yesus nti ahu Nazaret. Ia nleal wan yai tali Ni kako'u, nata ti naran i dawan Ia. Na'ut amar i tamata Yahudi ryari ira, na Yesus nti tamata Yahudi rira rahan falurut isa. Ia ba'i notu wean inyai. Ia ndiri mane nbas Surat Ralan a. ¹⁷ Ba tamata isa nala nabi Yesaya ni buku lalulung a verin Yesus. Ti ma nvadil buku yai, na ntuan vaivatul ovi:

¹⁸ “Ubu Ni Roh a nleal Ya'a, ba wean inyai bi nfili Ya'a ma ufamalik Ni Ivar Lolin verin tamata ovi rira kasian ra. Ia nsinir Ya'a ma ufalak verin tamata ovi rkeak roak ira ne, rfatalik roak ira. Ia nsinir vali Ya'a ma otu

‡ 4:10-11 4:10-11 Mazmur 91: 11-12 § 4:12 4:12 Ulangan 6:16

ma tamata ovi rkibu ra rsirea ewal, ovu vali veka ufatalik tamata ovi tamata liak ra rwi-rwa ira.

19 Ia nsinir vali Ya'a ma ufamalik amar i Duila'a veka nma ma nala Ni rala lolin a verin Ni tamata inorang ra."

20 Ia nlulung ewal buku yai ma nala verin tamata i nkarya na'a rahan falurut yai, beti nti ndoku mane nsiair. Tamata ovi rna'a rahan falurut yai rsi'ik nanuang watan Ia. 21 Yesus nair ira ma nfalak ne, "Amar ini Ubu nfakena vaivatul ovi mryenar tali Ni Surat Ralan yai."

22 Afa ovi Yesus nfalak ra rotu ma tamata ra munuk rtalkaka ovu inar urun Ia. Na'uk rira fikiran ratvali ewal ma rfalak ne, "Ia ini Yusuf yanan watan Ia!"

23 Ba Yesus nfalak verin ira ne, "Mia veka myala vaivatul kamkuma ini ma fyalak verin Ya'a ne, 'Dokter, Oa bis motu ma tamata ra lolin ewal ira tali rira suhut ra, na eka motu lan tenam a. Amrenar ne, motu roak mujizat wean inyai na'a ahu Kapernaum, ba eka motu vali na'a mu ahu ini.' "*"

24 Yesus nfalak vali ne, "Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Wol nabi isa vali ma ralang ia na'a ni ahu livur a. 25-26 Na'uk mryenar ma lolin afa ovi ufalak ini: Na'ut i nabi Elia nva'at obin, na wol da'ut varat itelu vulan inean, ba lafar dawan nsoru munuk wan ovi rna'a Israel. Na'ut inyai, na vata varu rivun rna'a Israel. Velik ne wean inyai, na'uk Ubu wol nsinir Elia ma nti nalola varu isa vali tali varu avyai. Na'uk

* 4:23 4:23 Tamata ovi rna'a Kapernaum inar ma Yesus nfaturu lahir verin ira ne, Ia nabi mnga'un Ia, ba rera ma notu mujizat ra.

Ubu nsinir ia ma nti nalola varu isa i na'a ahu i naran Sarfat. Ahu yai wol ka'i raroa tali kota Sidon.† ²⁷ Wean vali inyai na'ut i nabi Elisa nva'at a, na tamata rivun na'a Israel rira suhut ngabaa. Na'uk Elisa wol notu ma tamata isa vali tali tamata avyai lolin ia tali ni suhut a. Ia notu a'uk ma Naaman i ntali Siria yai lolin ewal ia tali ni suhut ngabaa a.”‡

²⁸ Tamata ovi rna'a rahan falurut yai rangrova urun Yesus na'ut i rarenar afa ovi nfalak ra. ²⁹ Ba rdiri lahir ma rtaha Yesus ma rovun Ia nti ahu yai murin a na'a vuar i rfadiri rira ahu na'a, ni bili'in a. Ira mane rala'ing vatuk Ia nsuta bili'in ralan yai. ³⁰ Na'uk Yesus nbana watan nahu tamata rivun avyai fruarira ra, ma nti talik wan yai.

Yesus naling vatuk nait sian tali tamata isa na'a ahu Kapernaum

Markus 1:21-28

³¹ Nata Yesus nti Galilea ma nsiair na'a ahu Kapernaum. Ia nsiair na'ut amar i tamata Yahudi ra ryari ira. ³² Tamata ovi rarenar afa ovi nair ra rtalkaka lahir, tevek nsiair ovu Ubu Ni ngrebat a.

³³ Na'a Yahudi rira rahan falurut i na'a inyai, na tamata isa nait sian nleal ia, ba nafwak ovu vain dawan ne, ³⁴ “Hoi Yesus tamata Nazaret! Oa mane motu afaka verin ami? Oa mwa ini mane fwedan ami? Ya'a uka'a ne, iki Oa. Oa sansinir i ralam nmerat urun tali Ubu.”

† 4:25-26 4:25-26 Ahu Sarfat yai wol nana'a Israel, na'uk na'a negara liak i nebang Israel. ‡ 4:27 4:27 Siria yai negara i ndir-aling ia na'a Israel ni lahir marmar.

³⁵ Na'uk Yesus ntabu lahir nait sian yai ovu vain dawan ma nfalak ne, “Deka vaim! Muti talik tamata ini!” Ba nait sian yai nfaleka tamata yai na'a tamata rivun waharira ralan ra, beti nti talik ia, na'uk wol not-nala ma tamata yai namngala. ³⁶ Tamata ra munuk rtalkaka, ba rsifalak afa verin ira ne, “Yesus Ni vaivatul avyai rangrebat urun! Ia Ni ngrebat ma nfareta nait sian ra, ma rti talik lahir tamata ra.” ³⁷ Ba Yesus Ni ivar a ti nsoru munuk lahir wan inba watan na'a Galilea.

Yesus notu ma tamata rivun ila'a lolin ewal ira tali rira suhut ra

Matius 8:14-17; Markus 1:29-34

³⁸ Yesus nban-talik rahan falurut yai ma nti Simon ni rahan a. Na'a inyai, na Simon avan a nawar ma dawan ia ovu tenan ngnea urun, ba tamata ra rera lablobang tali Yesus ma nlobang ia. ³⁹ Nata Yesus nti ma ndir-ebang ko'i i vata yai ntuba a, beti nfareta suhut yai ma nti talik vata yai, na suhut yai nti talik lahir ia. Ba nbatar lahir ma nasusan afamtahan verin Yesus ovu Ni tamata ovi rna'a inyai ma ra'an.

⁴⁰ Ti ma lera nakduvul roak, na tamata ovi terarir-valirira ra rira suhut afaka watan rovun munuk ira rma verin Yesus. Ia nfadoku liman a na'a lokat tamata ma notu ma lolin ira tali rira suhut ra. ⁴¹ Yesus naling vatuk nait sian ra tali tamata rivun, ba nait sian avyai rafwak ne, “Oa ini Ubu Yanan Oa!” Na'uk Yesus ntabu ira ovu vain dawan, ovu vali nfalak teri ma deka rafwak wean inyai, tevek rka'a ne, Ia Raja i ntevut tamata rira salasilan ra.

*Yesus nsiair na'a kota ovi rna'a propinsi Yudea
Markus 1:35-39*

⁴² Ti ma ilyan varverak sumatan, na Yesus nti talik ahu yai ma nti wan i wol tamata rna'a, ma aksa Ia na'a inyai. Na'uk tamata rivun rdava ma rtuan roak Ia, ba rkiwal Ia ma deka nti talik ira.

⁴³ Na'uk Yesus nfalak verin ira ne, "Ya'a musti ufamalik Ubu Ni Ivar Lolin na'a kota liak ra vali ne, Ia nfareta tamata ra wean lahir Raja. Wean inyai bi nsinir Ya'a ma uma lanit ivavan ini."

⁴⁴ Ba Yesus nti ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin na'a Yahudi rira rahan falurut ovi rna'a propinsi Yudea.

5

*Tamata ovi Yesus nera lan ira ma rorang Ia
Matius 4:18-22; Markus 1:16-20*

¹ Amar isa, na Yesus ndiri danau Genesaret* nelan a, na tamata rivun rma, tevek inar ma rarenar i nfamalik Ubu Ni vaivatul ra. Rivun ira, ba rdiri ma rsidekin ira. ² Ia nsi'ik kumal irua rna'a danau yai nelan a. Tamata ovi ba'i rdava ian ovu kumal irua yai rsuta roak ma rfamerat rira jaring ra. ³ Ia nrata Simon ni kumal a. Ba nsinir Simon ma nala'ing kumal yai nroal kedan a, beti ndoku ma nair tamata rivun avyai. ⁴ Ti ma nsiair munuk, na nfalak verin Simon ne, "Bwahi muroal wan i bilaman a ma fyasuka bira jaring ra, boma rala ian." ⁵ Simon nfalak ne, "Tuan Guru, indean a, na amdava ian nata varverak nala ami, na'uk wol amwadar akataka. Na'uk Oa msinir ami, ba veka amfasuka ewal jaring ra."

* 5:1 5:1 Ira rfanara vali Danau Genesaret ne, Danau Galilea.

⁶ Ti ma rfasuka roak rira jaring ra, na rala ma ian rivun urun i lahir, ba rira jaring ra mulai ma ramsat roak. ⁷ Ba rotu faneak ovu limarira ra, boma rira kida ovi rna'a kumal liak a rma ma rlobang ira. Ira rma ma irmunuk rfak ian avyai na'a kumal irua yai, ma ti nata sarseri mane rakduvul. ⁸ Simon i Yesus nfanara vali ia ne Petrus nsi'ik afa yai, na nsangatur ma nsoak wahan a na'a Yesus wahan ralan a ma nfalak ne, "Duila'a, muti talik ya'a, tevek tamata salasilan ya'a!" ⁹ Simon ovu ni kida avyai rtalkaka lahir, tevek rwadar urun i lahir.

¹⁰ Simon ni kida Yakobus irua Yohanes i yamarira verin Zebedeus, rtalkaka vali.

Yesus nfalak verin Simon ne, "Deka bwobar! Tali amar ini, na oa wol fwasuka jaring roak ma nala ian, tevek ala karya verin oa ma mair tamata ra ma rorang Ya'a." ¹¹ Ba Simon ovu ni kida ra resa rira kumal ra, beti rban-talik lahir rira afakataka munuk ma rorang Yesus.

Yesus notu ma tamata i ni suhut ngabaa lolin ewal ia

Matius 8:2-4; Markus 1:40-44

¹² Amar isa, na Yesus nti kota isa. Na'a inyai, na tamata isa tenan a nngora lahir ovu suhut ngabaa.† Na'ut i nsi'ik Yesus, na nsangatur ma wahan nkena lanun na'a Yesus wahan ralan a. Ia nera lablobang verin Yesus ne, "Duila'a, wean i mtorung, na fara motu ma lolin ewal ya'a." ¹³ Ba Yesus nlauk liman a ma nkena ia, beti nfalak ne,

† 5:12 5:12 Na'ut inyai, Yahudi rira inukun ra rfalak ne, tamata ovi rira suhut ngabaa wol bisma rti Yahudi rira rahan falurut ra, tevek ngra ira. Msi'ik Imamat 14:1-32.

“Ya'a utorong ma ulobang oa, ba lolin roak oa!” Brian munuk, na tamata yai lolin lahir ia tali ni suhut a. ¹⁴ Nata Yesus nfalak teri ma tamata yai deka nfamalik afa ini verin tamata iki watan, ovu nfalak vali ne, “Muti ma fwaturu tenam a verin Yahudi rira mela falurut a, ma nsi'ik ne, lolin roak oa. Beti mala mu korban verin Ubu, wean i rfalak roak na'a Musa ni inukun ra, boma tamata ra rka'a ne, lolin roak oa.” ¹⁵ Na'uk ivar na'a afa ovi Yesus notu ra nti nsoru wan inba watan, ba tamata rivun rma ma rarenar afa ovi nair ra, ovu rera ma Ia notu ma lolin ewal ira tali rira suhut ra. ¹⁶ Na'uk Yesus ba'i nfaroa Ia tali ira ma nti wan i wol tamata rna'a ma naflurut.

*Yesus notu ma tamata laklukut isa lolin ia
Matius 9:2-8; Markus 2:3-12*

¹⁷ Amar isa, na'ut i Yesus nsiair, na tamata boku rtali sidovung Farisi ovu Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra rdoku vali inyai.‡ Ira rtali ahu ovi rna'a propinsi Galilea, propinsi Yudea ovu vali kota Yerusalem. Duila'a Ni ngrebat a nana'a Yesus ma notu ma tamata ovi rira suhut ra, lolin ewal ira. ¹⁸ Na'ut inyai, na tamata boku rovun tamata laklukut isa na'a ni dari i ntuba a. Ira rdava linga'an fafira roak mane rovun tamata yai nti rahan ralan, boma rfanuba ia na'a Yesus wahan ralan a. ¹⁹ Na'uk tamata rivun da'in rna'a inyai, ba wol rovun nala ia nti rahan ralan. Ba ira rovun ia rarata rahan

‡ 5:17 5:17 Tamata Yahudi rira sidovung isa naran Farisi. Ira rorong a'uk Musa ni inukun ra ovu rira adat ovi uburir-nusirira ra rfadoku verin ira. Farisi ra wol mela falurut ira, na'uk rira dakdokun na'a vali Yahudi rira agama. Tamata Farisi rivun inar ma rfaleka Yesus.

ratan, § beti ra'ar rafat boku ma rtolar ia ovu ni dari a nsuta tamata rivun avyai fruarira ra, ma nana'a lahir Yesus wahan ralan a.

²⁰ Na'ut i Yesus nsi'ik tamata avyai, na nka'a ne, rira inorang a dawan, ba nfalak verin tamata laklukut yai ne, “Baba, fiang ini a'i vatuk roak mu salasilan ra.” ²¹ Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra ovu tamata ovi rtali sidovung Farisi ranovak na'a ralarira ra ne, “Tamata ini iki Ia ma nfalak sian Ubu? Wol tamata isa bisma na'i vatuk tamata rira salasilan ra. Ubu sa'i na'i vatuk.” ²² Na'uk Yesus nka'a lahir afa i ranovak na'a ralarira ra, ba nfalak verin ira ne, “Notu afakinimi minovak wean inyai na'a ralabira ra? ²³ Inabira ma ufalak verin tamata laklukut yai ne, ‘A'i vatuk roak mu salasilan ra,’ te ufalak ne, ‘Mdiri ma bwana kikyai’? Afaka maraan ma ufalak na'a afa irua ini? ²⁴ Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, mane ufaturu verin mia, boma mkya'a ne, na'a lanit ivavan ini, na Ya'a, Tamata Yanan Ya'a Ning ngrebat ma a'i vatuk tamata rira salasilan ra.” Ba Yesus nfalak verin tamata laklukut yai ne, “Ufalak verin oa ma mdiri ovu mlulung mu dari a, ma mewal oa muti mu rahan kikyai!” ²⁵ Brian munuk, na tamata yai nbatar lahir ma nlulung ni dari a na'a waharira ralan ra, beti newal ia nti ni rahan. Na'a ni banbanan a, na nfadawang Ubu. ²⁶ Tamata ra munuk rtalkaka, ba rfadawang Ubu. Ira rbobar vali ma rfalak ne, “Amar ini, ita tsi'ik lahir afa ovi tamata ra wol rot-nala!”

§ 5:19 5:19 Tamata Yahudi rira rahan ra wol vunarira, ba ira ba'i rdoku na'a rahan ratan, wean i tdoku na'a sirtetan a.

*Yesus nera Lewi ma norang Ia
Matius 9:9-13; Markus 2:14-17*

27-28 Nata Yesus nban-talik wan yai ma nati murin, na nsi'ik tamata isa i ba'i nera babahir kulu, naran Lewi. Tamata yai ndoku rahan i ba'i rera babahir kulu na'a. Yesus nfalak verin ia ne, "Morang Ya'a!" Ba Lewi ndiri ma nban-talik lahir ni karya ma norang Yesus. ²⁹ Lewi notu snoba dawan verin Yesus na'a ni rahan a. Tamata rivun ovi ba'i rera babahir kulu ovu tamata liak ra rma ma irmunuk rafna'an ovu Yesus. ³⁰ Ti ma tamata Farisi ra ovu rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra rsi'ik afa avyai, na rorat Yesus Ni tamata ra ne, "Notu afakinimi mifna'an-mifnenu ovu tamata ovi ba'i rera babahir kulu ra, ovu tamata salasilan ra?" ³¹ Yesus nfalak verin ira ne, "Tamata ovi wol rira suhut ra wol rti dokter, na'uk tamata ovi rira suhut ra a'uk sa'i rti dokter. ³² Ya'a wol uma ma era tamata ovi rira vava'at ra rmalola, na'uk uma ma era tamata salasilan ra, boma rahil ma rtalik tali rira salasilan ra."

Yesus Ni tamata ra wol rtolat na'ut i novun ira obin

Matius 9:14-17; Markus 2:18-22

³³ Tamata boku rfalak vali verin Yesus ne, "Tamata ovi rorang Yohanes i nbaptis tamata ra ba'i rtolat ovu raflurut. Tamata ovi rtali sidovung Farisi a rtolat ovu raflurut vali wean inyai. Na'uk Mu tamata ovi rorang Oa rafna'an ovu rafnenu." ³⁴ Yesus nala vaivatul kamkuma ma nfalak verin ira ne, "Na'a snobsifa isa, wean i brana i mane nsifa irmunuk ni kida ra obin,

na musti rtolat? Wahal!* ³⁵ Na'uk ni amar veka nma, ma tamata ra rala brana i mane nsifa yai tali ni kida ra. Na'ut inyai, beti rtolat.”

Vaivatul kamkuma ovi rfamalik ne, wol lolin ma rsileti afa ovi Yesus nair ra ovu Yahudi rira adat ra

³⁶ Yesus nala vaivatul kamkuma isa ewal ma nfalak vali ne, “Wol tamata isa nkamsat ravit ngorva'an isa ma nlavan na'a ravit i mnanat a. Wean i notu wean inyai, na ravit ngorva'an yai namsat, ovu vali ravit i mnanat yai wol inovan ovu maloli i rlavan na'a. ³⁷⁻³⁸ Wean vali inyai, na wol tamata isa vali nli'i anggur ngorva'an na'a sadawan mnanat i rotu tali karba ulin a, tevek anggur ngorva'an yai veka notu ma sadawan yai naksat ma anggur a nvoak munuk, ovu sadawan veka nakvisal lahir. Ba musti tli'i anggur ngorva'an a na'a sadawan ngorva'an vali. ³⁹ Wol tamata isa inan ma nenu anggur ngorva'an, wean i nenu roak anggur i mnanat a, tevek ia veka nfalak ne, ‘Anggur i mnanat yai manminak lia anggur i ngorva'an a.’ ”

6

Yesus ovu tamata Farisi ra rsiforat ira na'a amar i Yahudi ra ryari ira

Matius 12:1-14; Markus 2:23—3:6

¹ Amar isa na'ut i Yahudi ra ryari ira, na Yesus ovu Ni tamata ovi rorang la rban-etal va'i gandum ra. Ni tamata ra rfufu gandum ni funu boku, ma rsufak ovu limarira ra, beti ra'an

* ^{5:34} 5:34 Na'a ayat ini, na Yesus wean brana i mane nsifa yai.

ihin ra. ² Na'uk tamata Farisi boku rfalak ne, “Afakinimi myangal dida agama ni inukun ra, ma myotu afa i wol bisma totu na'a amar i tyari ita?” ³ Yesus nfalak verin ira ne, “Mia byas roak afa ovi Raja Daud notu ra, na'ut i ia ovu ni tamata ovi rorang ia rablafar.* ⁴ Ia nti befak dawan i ba'i raraning Ubu na'a.† Ia nti ralan ma nala roti ovi rala roak ma neluk korban verin Ubu ma na'an. Nata ntanang vali roti avyai verin ni tamata ovi rorang ia, velik ne na'a dida agama ni inukun ra rfalak ne, mela falurut ra watan sa'i bisma ra'an roti avyai.” ⁵ Yesus nfalak vali verin ira ne, “Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, ba Ning fareta a ti naran vali amar i tyari ita.”

*Na'a amar i Yahudi ra ryari ira, na Yesus notu ma lolin tamata i liman mela nmata
Matius 12:9-14; Markus 3:1-6*

⁶ Amar isa vali na'ut i Yahudi ra ryari ira, na Yesus nti rira rahan falurut isa ma nsiair. Na'a inyai, na brana isa liman mela nmata. ⁷ Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra, ovu tamata Farisi ra rsi'ik nanuang Ia, betane notu ma lolin tamata ra na'a amar i ryari ira, boma rmangadu Ia. ⁸ Na'uk Ia nka'a lahir afa ovi ranovak na'a ralarira ra, ba nfalak verin brana i liman nmata yai ne, “Mwa ma mdiri tamata ovi rna'a ini waharira ralan ra!” Ba brana yai ti ndiri tamata ovi rna'a inyai waharira ralan ra. ⁹ Ba Yesus norat ira ne, “Dida agama ni inukun

* 6:3 6:3 I Samuel 21:1-6 † 6:4 6:4 Na'a Perjanjian Mnanat na'a Surat Ralan a, na rotu befak dawan i ba'i raraning Ubu na'a tali bakan dawan ra, ovu tali afwatan ulin ra.

ra rfalak ma bis totu afaka na'ut amar i tyari ita? Totu afa ovi lolin ra, te afa ovi sian ra? Tlobang tamata ra ma rva'at, te tfedan ira?" ¹⁰ Ia nfalak munuk wean inyai, beti nsi'ik lilit ira munuk ma nfalak verin brana yai ne, "Mlauk limam a mwa!" Ia not-orang afa i Yesus nfalak a, ba liman a lolin lahir. ¹¹ Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra ovu tamata Farisi avyai rangrova urun i lahir, ba rfamalik afa ini ma ranovak ne, veka rotu afaka verin Yesus.

Yesus nfili Ni tamata vutu rahin irua, ma reluk rasul ma rfamalik Ubu Ni vaivatul ra

Matius 10:2-4; Markus 3:13-19

¹² Amar isa, na Yesus nrata vuar isa ma naflurut verin Ubu. Ovan lolan yai, na Ia naflurut lalawatan. ¹³ Ti ma lyawan roak, na nera Ni tamata ovi rorang Ia, beti nfili tamata vutu rahin irua tali tamata avyai ma reluk Ni rasul ra. ¹⁴ Tamata avyai nararira ra: Simon i Yesus nfanara vali ia ne, Petrus. Ia ovu warin a naran Andreas. Liak ra nararira ra: Yakobus, Yohanes, Filipus ovu Bartolomeus, ¹⁵ Matius ovu Tomas, Yakobus i yaman a verin Alfeus, ovu Simon i rfanara ia ne Zelot,‡ ¹⁶ Yudas i yaman a verin Yakobus, ovu vali Yudas Iskariot i nfedu Yesus.

Yesus nsiair ovu notu ma tamata ra lolin ewal ira

Matius 4:23-25

¹⁷ Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rsuta tali vuar yai ma rwelat wan manesan isa. Tamata

‡ 6:15 6:15 Zelot ihin a ne, tamata ovi rlotar rira bangsa a tali tamata ovi rwi-rwa ira.

rivun ovi rorang Yesus rna'a vali inyai. Tamata liak rivun ila'a rna'a vali inyai. Boku rtali wan ovi rna'a propinsi Yudea, ovu boku rtali kota Yerusalem. Boku vali rtali kota Tirus ovu Sidon. Kota irua yai rebang tahat. ¹⁸ Tamata avyai rma ma rarenar afa ovi Yesus nair ra, ovu rera ma notu ma lolin ewal ira tali rira suhut ra. Tamata ovi nait sian ra rleal ira rma vali, ma Yesus naling vatuk nait sian avyai tali ira. ¹⁹ Ba tamata avyai rdava linga'an mane rkena Yesus, tevek ngrebat i nvotuk tali tenan a notu ma lolin munuk ira tali rira suhut ra.

Tamata ovi Ubu naflahar ira ovu tamata ovi Ubu nukun ira
Matius 5:3-12

²⁰ Yesus nsi'ik Ni tamata ovi rorang Ia ma nfalak ne, "Ubu naflahar mia, tamata ovi bira kasian a dawan, tevek Ia wean lahir Raja ma nfareta mia, tamata ovi myorang Ia. ²¹ Ubu naflahar mia, tamata ovi fiang ini miblafar, tevek Ia veka notu ma evubira ra rveda. Ubu naflahar mia, tamata ovi fiang ini byakar, tevek Ia veka nfaloling ralabira ra. ²² Ubu naflahar mia na'ut i tamata ra wol inar lahir mia, rfalak sian mia, rala'ing vatuk mia ovu vali rfangra narabira ra, tevek myorang Ya'a, Tamata Yanan a. ²³ Lalan ana, uburir-nusirira ra rwi-rwa Ubu Ni nabi ra wean vali inyai. Ba ti ma rotu mia wean inyai vali, na ralabira lolin watan, tevek Ia veka naval ma dawan mia na'a bira rala lolin a, na'a lanit ratan. ²⁴ Na'uk sian urun i lahir verin tamata ovi fiang ini mkya'i roak a, tevek myotu roak inabira lolin ovu bira metan ra. ²⁵ Sian urun i lahir verin tamata ovi fiang ini evubira ra rveda,

tevek mia veka miblafar urun. Sian urun i lahir verin tamata ovi fiang ini myalit, tevek mia veka ralabira lalau urun ovu byakar. ²⁶ Sian urun i lahir verin tamata ovi fiang ini tamata ra munuk rfadawang mia, tevek lan ana, ububir-nusibira ra rotu roak wean inyai verin nabi siklabir ra.”

Tlobang dida tamata ovi rira sian ita

Matius 5:38-48; 7:12a

²⁷ “Na'uk tamata ovi fiang ini mryenar Ya'a, na ufalak verin mia ne, mlyobang tamata ovi rira sian mia, ovu myotu lolin a verin tamata ovi wol inar lahir mia. ²⁸ Myera verin Ubu ma naflahar tamata ovi rear rfasoba mia. Miflurut vali verin tamata ovi rotu sian mia. ²⁹ Wean i tamata isa ntafitil fifim mela a, na mala vali fifim balit a ma ntafitil, ovu wean i tamata isa nala mu ravit blawat a, na mala vali mu ravit a verin ia. § ³⁰ Wean i tamata isa nera afa tali mia, na myala verin ia, ovu wean i tamata boku rkiwal ma rala bira metan ra, na deka myera ewal tali ira. ³¹ Wean i inabira ma tamata ra rotu lolin mia, na myotu lolin vali tamata ra.

³² Wean i mlyobang watan tamata ovi rlobang mia, na Ubu veka wol nfadawang mia, tevek tamata salasilan ra rlobang vali tamata ovi rlobang ira. ³³ Wean i myotu lolin tamata ovi rotu lolin mia, na Ubu veka wol nfadawang mia, tevek tamata salasilan ra rotu lolin vali tamata ovi rotu lolin ira. ³⁴ Wean i ka'i myalteri bira kubang verin tamata liak, tevek fyikir ne, veka ral-ewal kubang yai munuk verin mia,

§ 6:29 6:29 Wean i tamata Yahudi isa ntafitil tamata Yahudi liak na'a fifin a, na nfama'it ma dawan tamata yai.

na Ubu veka wol nfadawang mia. Tamata salasilan ra rotu vali wean inyai verin rira kida ra, tevek rorang ne, veka ral-ewal rira kubang ra. ³⁵ Na'uk mia deka myotu wean inyai! Mia musti mlyobang tamata ovi rira sian mia ovu myotu lolin ira. Myal-teri bira kubang verin tamata liak, na'uk deka fyikir ne, veka ral-ewal verin mia. Myotu wean inyai, na Ubu veka naval ma dawan bira rala lolin a, ovu vali afa ovi myotu yai nfaturu ne, Ubu i Ni dawan nlia munuk afakataka yanan mia, tevek Ia notu lolin tamata ovi wol rka'a ma rfalak fara weninyai, ovu vali tamata ktufan ra.* ³⁶ Ba fara fyaturu bira rala lolin verin tamata ra, wean lahir Yamabira nfaturu Ni rala lolin a verin tamata ra munuk."

Deka tfasala tamata liak, na'uk ni lolin a ka'i tahl tali dida salasilan ra

Matius 7:1-5

³⁷ "Deka fyasala tamata ra, boma Ubu deka nfaleka inukun verin mia. Deka myukun tamata ra, boma Ubu deka nukun mia. Na'uk myabun tamata ovi rotu salasilan verin mia, boma Ubu veka na'i vatuk vali bira salasilan ra. ³⁸ Myala bira afaka watan verin tamata ra, na Ubu veka nala vali verin mia. Wean tamata i nala wanat kadut isa verin oa. Ia nfak wanat na'a kadut ma nngora, beti naya'uk ma ntafal ma nngora, ma wanat boku rvoat. Tevek afa i myala al myukur tamata ra, Ubu veka nala vali al nukur mia." ³⁹ Yesus nfalak vali vaivatul kamkuma isa verin ira ne, "Wean i tamata kibu isa nfabana tamata kibu liak, na irua veka rleka rsuta bilaman ralan.

* 6:35 6:35 Ita veka teluk Ubu yanan ra, tevek torang Yesus.

40 Wol tamata isa ni dawan nlia ni guru a, na'uk wean i iki watan nair munuk ma nka'a roak afa ovi musti nair ra, na ia veka wean lahir ni guru a. 41 Notu afakinimi msyi'ik aa mumun i na'a terabira isa matan a, na'uk wol msyi'ik nala aa etal dawan i na'a matabira ra?† 42 Wean inba ma fyalak verin terabira yai ne, 'Mwa ma aling vatuk aa mumun i na'a matam a,' na'uk aa etal dawan a nana'a matabira obin? Hoi, mia fyalak afa isa, na'uk myotu afa liak! Eka myaling vatuk aa etal dawan yai tali matabira ra veki, boma msyirea ma lolin, beti myaling vatuk aa mumun i tali terabira yai matan a.”

Ita tka'a tamata ni vava'at lolin te sian tali ni vava'at amar-amar a

Matius 7:16-20; 12:33-35

43 “Aa ovi lolin ra, vuarira ra wol sian, ovu aa ovi sian ra, vuarira ra veka wol lolin. 44 Ita tka'a lokat aa tali vuan a. Tamata ra wol rfufu aa ara vuan ra na'a karwamus ralan, ovu vali wol rfufu anggur vuan ra na'a kadmadir ralan. 45 Wean vali inyai verin tamata ra. Tamata ovi ralarira lolin veka rotu watan afa ovi lolin ra, tevek ralarira ra rngora lahir ovu afa ovi lolin ra. Na'uk tamata ovi raktufan ra rfamalik a'uk afa sian ra, tevek ranovak lalawatan na'a afa avyai. Vaivatul ovi rtali tamata sumarira ra rfaturu lahir ralarira ra.”

Tamata i not-orang afa ovi Duila'a nfalak ra, na ia wean tamata i nfadiri ni rahan na'a vatu

† 6:41 6:41 Aa mumun na'a ayat ini, ihin a ne, salasilan skun. Aa etal dawan ihin a ne, salasilan dawan te aleman.

*ratan**Matius 7:24-27*

⁴⁶ “Afakinimi mifwak Ya'a ne, ‘Duila'a, Duila'a,’ na'uk wol myot-orang afa ovi ufalak ra? ⁴⁷ Ya'a ala vaivatul kamkuma ma ufamalik tamata ovi rma ma rarenar ovu rot-orang afa ovi ufalak ra. ⁴⁸ Tamata avyai wearira tamata i mane nfadiri rahan isa. Ia nkear ma lanun a blaman, beti nfadoku ni fanderen a na'a vatu ratan. Ti ma wear dawan a nma ma ni oar dawan nkena rahan yai, na wol nawelu, tevek nfadiri na'a fanderen i nangrebat urun a. ⁴⁹ Na'uk tamata iki watan nrenar afa ovi ufalak ra ma wol not-orang, na ia wean tamata i nfadiri rahan isa na'a lanun, na'uk wol ni fanderen. Ti ma wear dawan nma ma ni oar dawan nkena rahan yai, na nleka ma nama'ar munuk lahir.”

7*Yesus notu ma lolin ewal Roma rira suldadu dawan isa ni tamata sansinir a**Matius 8:5-13*

¹ Ti ma Yesus nangrihi munuk verin tamata rivun ovi rna'a inyai, na nti Kapernaum. ² Na'a inyai, na Roma rira suldadu dawan isa*, ni tamata sansinir nawar ma dawan ia ovu sarseri mane nmata. Ia nlobang urun ni sansinir yai. ³ Na'ut i nrenar ne Yesus nana'a inyai, na nsinir lahir dawan Yahudi boku ma ti rtuan Yesus, boma rera ma nma ma notu ma lolin ewal ni tamata sansinir yai. ⁴⁻⁵ Ba ira rma ma rtuan Yesus ma rera lablobang verin Ia, ma rfalak ne,

* **7:2** 7:2 Roma rira suldadu dawan na'a ayat ini nfareta suldadu ratut isa.

“Bapa, kena urun ma mlobang Roma rira dawan eri, tevek ia nlobang urun dida bangsa a, ovu vali nfadiri mami rahan falurut a.”⁶ Ba irmunuk Yesus rati. Na'ut i rfaseri roak suldadu dawan yai ni rahan a, na nsinir ni kida ra ma ti rfalak verin Yesus ne, “Bapa, ya'a wol verang a ratang Oa, ba deka fwafrea Oa ma mwa ning rahan a.”[†] ⁷ Wean inyai bi wol ubrahi ma utuan Oa, tevek wol verang a ratang Oa. Ba fwalak watan vaivatul isa, na ning tamata sansinir a veka lolin lahir ia.⁸ Uka'a lahir ne, afa ovi fwalak ra kena, tevek usoak vali verin ning dawan a, ovu suldadu ra rsoak vali verin ya'a. Wean i ufareta suldadu isa ma ufalak ne, ‘Muti,’ na ia nti. Wean i ufalak verin isa vali ne, ‘Mwa,’ na ia nma, te ufalak verin ning tamata sansinir a ne, ‘Mkarya afa ini,’ na ia notu!”[‡] ⁹ Yesus ntalkaka na'ut i nrenar vaivatul avyai. Nata Ia ntamuri ma nfalak verin tamata rivun ovi rorang Ia ne, “Mryenar ma lolin afa i ufalak ini! Wol utuan tamata isa obin ni inorang a dawan wean tamata ini, velik ne nana'a vali tamata Israel ra!”¹⁰ Ti ma tamata ovi nsinir ira yai rewal ira rti suldadu dawan yai ni rahan a, na tamata sansinir yai lolin ewal roak ia.

Yesus nfava'at ewal vata varu isa yanan a

[†] **7:6** 7:6 Ia nfalak ne, wol veran a ratan Yesus, na ni alasan irua: ia wol tamata Yahudi, ovu ia nalang ma dawan Yesus. [‡] **7:8** 7:8 Roma rira suldadu dawan yai ni suldadu ra rot-orang afa ovi nfalak ra. Wean inyai vali verin suhut ra munuk, ma rot-orang afa ovi Yesus nfalak ra. Ba suldadu dawan yai ni ngrebat ma nfareta ni suldadu ra, wean lahir Yesus Ni ngrebat ma nfareta suhut ra ma rti rtalik tamata ra.

¹¹ Ti ma wol mnanat, na Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rti kota isa naran Nain. Tamata rivun rban-orang vali Ia. ¹² Ti ma rfaseri roak kota yai ni falfolat ila'a ni fidu a, na rtuan tamata ra rvara tamata matmatan isa ntali kota yai mane rti murin. Matmatan yai vata varu isa yanan a brana ikisa lalo'i watan. Tamata rivun tali kota yai rovu vali varu yai. ¹³ Ti ma Duila'a Yesus nsi'ik varu yai, na nfarnuang lahir na'a ralan ma nfaturu Ni silobang verin ia, ba nfalak verin ia ne, "Deka bwakar!" ¹⁴ Nata Yesus ti ma nkena boban i matmatan ntuba na'a, na tamata avyai rdir-teri lahir. Ia nfalak ne, "Baba, ufalak lahir verin oa ne, bwatar kikyai!" ¹⁵ Varverun i nmata yai nbatar lahir ma ndoku ovu nangrihi, na Yesus nala ia verin renan a. ¹⁶ Tamata rivun avyai rbobar urun, ovu rfadawang Ubu ma rfalak ne, "Nabi dawan nma roak ma nana'a fruadida ra," ovu "Ubu nma roak ma nlobang Ni tamata ra!" ¹⁷ Ba Yesus Ni ivar a ti nsoru munuk ahu ovi rna'a propinsi Yudea, ovu wan ovi rna'a ebang inyai.

Yohanes i nbaptis tamata ra nsinir ni tamata irua ma ti rtuan Yesus

Matius 11:2-19

¹⁸ Tamata ovi rorang Yohanes i nbaptis tamata ra rfamalik afa avyai verin ia, na nera tamata irua tali ira. ¹⁹ Ia nsinir ira rti ma rtuan Duila'a Yesus ma rorat Ia ne, "Bapa, Oa ini Raja i veka mtevit mami salasilan ra, wean i Ubu nfadoku roak na'a Ni tnorung a, te musti amnaban tamata liak?" ²⁰ Tamata irua yai rti ma rtuan Yesus ma rfalak verin Ia ne, "Yohanes i nbaptis tamata

ra nsinir ami ma amorat Oa ne, Oa ini Raja i veka mtevut mami salasilan ra, te ami musti amnaban tamata liak?" ²¹ Na'ut inyai vali, na Yesus notu ma lolin ewal tamata rivun tali rira suhut ra. Ia naling vatuk nait sian ra tali tamata ra, ovu notu vali ma tamata ovi rkibu ra rsirea ewal. ²² Ba Yesus nfalak verin ira ne, "Myewal mia ma fyamalik verin Yohanes na'a afa ovi mryenar, ovu afa ovi msyi'ik ra. Tamata ovi rkibu rsirea ewal, tamata ovi raklukut rbana nala ewal, tamata ovi rira suhut ngabaa lolin ewal ira, ovu tamata ovi raktun, rafrenar ewal. Tamata ovi rmata roak rva'at ewal, ovu ufamalik Ubu Ni Ivar Lolin verin tamata kasian ra. ²³ Ubu naflahar tamata ovi ralarira ra wol raruan na'a rira inorang verin Ya'a."

²⁴ Ti ma Yohanes ni tamata ra rban-talik wan yai, na Yesus nfamalik Yohanes verin tamata rivun ovi rna'a inyai. Ia nfalak ne, "Na'ut i miti wan lean vu dawan ma msyi'ik Yohanes, na minovak aka? Miti ma msyi'ik tavtevu ovi nait nean tia ma watan ira a? Wahal!§ ²⁵ Inabira ma ti msyi'ik aka? Beta ne inabira ma ti msyi'ik tamata isa i neluk kadaravit ovi lolin urun a? Wahal, tevek tamata ovi reluk kadaravit lolin ra, ovu rva'at ovu rira metan rivun rleal raja rira rahan ra. ²⁶ Inabira ma ti msyi'ik aka? Beta ne inabira ma msyi'ik nabi isa? Wean inyai, na kena lahir, ovu Yohanes ni dawan a nlia nabi ra. ²⁷ Tevek lan ana, Ubu nfamalik ma dawan ia na'a

§ 7:24 7:24 Tafsiran etal dawan rfalak ne, Yesus nala vaivatul ovi: tavtevu ovi nait nean tia ma watan ira. Vaivatul avyai ihirira wean ini, tamata i ni fikiran ngalalahang da'in te ni dardirin a wol nangrebat.

Ni Surat Ralan a, ma nfalak ne,
 'Ini Ya'a Ning tamata sansinir ini, Ya'a usinir lan
 ia beti Oa, ma nasusan Mu linga'an a.' ”*

²⁸ Yesus nfalak vali ne, “Mingnanang! Tali lalan ma naran amar ini, wol tamata isa vali ni dawan a veran lia Yohanes. Na'uk tamata ovi rtorung ma Ubu nfareta rira vava'at ra, na rira dawan a nlia Yohanes, velik ne tamata ko'u ira watan.” ²⁹ Tamata avyai munuk, ovu tamata ovi ba'i rera babahir kulu, rarenar afa ovi Yesus nfalak ra. Ira rtorung ne, Ubu kena Ia, tevek Yohanes nbaptis roak ira.† ³⁰ Na'uk tamata Farisi ra ovu Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra, wol rtorung afa ovi Ubu ralan nfalak ma notu na'a rira vava'at ra, tevek rafena ma Yohanes nbaptis ira.

³¹ Ba Yesus nfalak ewal vali ne, “Ya'a veka ala vaivatul kamkuma aka ma ufamalik tamata ovi rva'at na'a tuvu ini? ³² Ira wearira kasiko'u ovi rdoku na'a wan i rfedi-rfaha afa na'a, ma rafwak rira kida ra ne, 'Amafraik flo'its verin mia, na'uk mifena ma msyo'i-msyomar. Amededang dadedang ovi lalau ra, na'uk wol byakar.’ ³³ Wean inyai vali verin Yohanes i nbaptis tamata ra. Ia nma ma ntolat ma wol nafna'an ovu wol nenu anggur. Mia mifena ia ma fyalak ne, 'Nait sian nleal ia.’ ³⁴ Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, uma ma ufna'an ovu ufnenu, ba fyalak ne, 'Ia nafna'an sian, ba'i nanavut, notu kida ovu tamata ovi ba'i rera babahir kulu

* 7:27 7:27 Melakhi 3:1 † 7:29 7:29 Tamata Yahudi boku rkarya verin fareta Roma ma ba'i rera babahir kulu. Ba tamata Yahudi ra wol inar ira, tevek wol inar lahir fareta Roma.

ra, oву vali notu kida oву tamata salasilan ra.’
³⁵ Na'uk velik ne wean inyai, tali afa lolin ovi Ni tamata ra munuk rotu, na nfaturu ne, Ubu Ni kaka'a dawan a kena.”

Vata isa nli'i ngul i voan lolin na'a Yesus ean a Matius 26:6-13; Markus 14:3-9; Yohanes 12:1-8

³⁶ Amar isa, na tamata Farisi isa nasweang Yesus ma nma ma nafna'an na'a ni rahan a. Ba Yesus nti ni rahan ma nafna'an. ³⁷ Vata isa notu salasilan rivun na'a kota yai. Ti ma vata yai nka'a ne, Yesus nafna'an na'a tamata Farisi yai ni rahan a, na ntaha botal ko'u isa i rotu tali watu lolin isa naran pualam ma nti inyai. Botal yai nsa'a ngul i voan a lolin urun. ³⁸ Vata yai ti ndiri Yesus murin a ma nebang lahir Yesus ean a. Ia nvakar ma lun ra rditu na'a Yesus ean a, beti na'i lun ra oву ni vut a. Notu munuk wean inyai, beti nvoan Yesus ean a oву vali na'ung ngul ya'i na'a ean a. ³⁹ Ti ma tamata Farisi i nasweang Yesus nsi'ik afa yai, na nfalak na'a ralan a ne, “Tamata ini wol nabi Ia, tevek wol nka'a lahir ne, vata i nkena Ia ini, notu salasilan rivun.” ⁴⁰ Ba Yesus nfalak verin tamata Farisi yai ne, “Simon, mane ufalak afa isa verin oa.” Simon nfalak ne, “Fwalak ta Tuan Guru.”

⁴¹ Yesus nfalak ne, “Tamata irua rira utan na'a tamata i ba'i nal-teri kubang verin tamata ra. Tamata isa ni utan kubang dinar ratut ilima, na isa vali ni utan kubang dinar vutlima.‡ ⁴² Tamata irua ini wol rbahir nala rira utan a, ba tamata i nal-teri kubang verin ira yai na'i vatuk munuk

‡ 7:41 7:41 Kubang dinar isa fyawan sama oву tamata i nkarya ni kadi na'ut inyai na'a amar isa.

rira utan a. Tali tamata irua yai, na iki ni silobang a dawan lia verin tamata i nal-teri roak kubang verin ira yai?" ⁴³ Simon nfallak ne, "Ya'a ufikir ne, tamata i ni utan dawan lia ni kida yai." Yesus nfallak ne, "Mu fikiran a kena." ⁴⁴ Yesus nfullak wahan a ma nsi'ik vata yai, beti nfallak verin Simon ne, "Eka msi'ik vata ini. Oa musweang Ya'a ma uma roak mu rahan ini, na'uk wol mala vali wear ma uraming eang ra. § Vata ini nvakar ma lun ra rditi na'a eang a, beti na'i eang a ovu ni vut a. ⁴⁵ Inlangin uma mu rahan a, na wol bwoan Ya'a. Na'uk tali inlangin a, na vata ini nvoan lalawatan eang a.* ⁴⁶ Oa wol mli'i ngul na'a ulung a, na'uk ia nli'i ngul i voan a lolin urun a na'a eang a. ⁴⁷ Ba ufalak verin oa ne, ni silobang i dawan yai nfaturu ne, Ubu na'i vatuk roak ni salasilan ra! Na'uk wean i tamata isa ni salasilan kedan a watan ma Ubu na'i vatuk roak ni salasilan avyai, na ni silobang a kedan watan vali." † ⁴⁸ Nata Yesus nfallak verin vata yai ne, "Ya'a a'i vatuk roak mu salasilan ra." ⁴⁹ Tamata ovi rdoku ma rafna'an ovu Yesus ranovak na'a ralarira ra ne, "Ini tamata iki ma nabrahi ma nfallak ne, Ia na'i vatuk nala tamata rira salasilan ra?" ⁵⁰ Yesus nfallak vali verin vata yai ne, "Mu inorang verin Ya'a notu ma

§ 7:44 7:44 Yahudi rira adat ne, wean i rira mangun ra rma rira rahan ra, na ira ba'i rala wear ma rira mangun raraming earira ra. Rotu wean inyai ma rfaturu ne, ralang urun ira. Msi'ik vali Kejadian 18:4. * 7:45 7:45 Yahudi ra rvoan rira mangun ra, ovu ra'ung ngul na'a ulurira, ma al nfaturu ne, ralang ira. † 7:47 7:47 Tamata i ni salasilan rivun ma Ubu na'i vatuk roak salasilan avyai, na ni silobang a veka dawan urun vali.

Ubu nsikat roak oa tali mu salasilan ra, boma wol mwata kakiwal. Ba mewal oa ovu malinan watan!”

8

Vata ovi rlobang Yesus ovu rira metan ra

¹ Wol mnanat, na Yesus nban-lilit tali kota nti kota, ovu ahu nti ahu, ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin ne, Ubu nfareta tamata ra wean lahir Raja. Ni tamata vutu rahin irua yai rorang Ia. ² Vata ovi Yesus naling vatuk roak nait sian ra ovu notu ma lolin ira tali rira suhut ra, rorang vali Ia. Vata avyai, isa naran Maria i ba'i rera ia ne Magdalena.* Yesus naling vatuk roak nait sian ifitu tali ia. ³ Vata isa vali naran Yohana i awan verin Khuza. Khuza ini ba'i nasusan Herodes ni kubang ra. Vata isa vali naran Susana, ovu vata liak ra rivun vali rorang Yesus. Vata avyai rala rira kubang ma rlobang Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia.

Yesus nfamalik vaivatul kamkuma na'a tamata i navuri nabat ra

Matius 13:1-23; Markus 4:1-20

⁴ Tamata rivun ila'a tali ahu rivun rma ma rasdovu ira ma rarenar afa ovi Yesus nfallak ra. Ba Yesus nala vaivatul kamkuma isa ma nfallak verin ira ne, ⁵ “Amar isa, na tamata va'i isa ti ma navuri nabat ra. Na'ut i navuri nabat ra, na boku rleka na'a linga'an ralan ma tamata ra rbana ma rta watan ira, ovu manut nangan ra ra'an vali boku. ⁶ Nabat boku rleka vali na'a vatralan i lanun kadkedan watan, ba ti ma rarubu, na

* 8:2 8:2 Tamata rera Maria ne Magdalena, tevek ia ntali kota Magdala.

rakla ma rangaran lahir, tevek lanun yai near watan. ⁷ Nabat boku vali rleka na'a kadmadir ralan. Kadmadir avyai r mel-yatak irubun ra, ma irubun ra rmata. ⁸ Na'uk nabat boku rleka na'a lanun tinemun, ba ti ma rarubu, na vuar ma faratratut." Yesus nfamalik munuk vaivatul kamkuma yai, na vain a dawan ma n falak ne, "Iki arun, na eka nrenar ma lolin!"

⁹ Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rorat ne, "Vaivatul kamkuma yai ihin aka?" ¹⁰ Ba Yesus n falak verin ira ne, "Ubu notu ma fyan-aran afa ovi Ia wol n favotuk obin verin tamata ra, na'a i wean inba ma n fareta tamata ra wean lahir Raja. Na'uk verin tamata liak ra, na air ira ovu vaivatul kamkuma ra, boma velik ne rsi'ik afa ovi otu ra, na'uk wol rarea afa avyai. Rarenar Ning vaivatul ra, na'uk wol rfan-aran vali.

¹¹ Vaivatul kamkuma yai ihin a wean ini: nabat avyai rfaturu Ubu Ni vaivatul ra. ¹² Nabat ovi rleka na'a linga'an ralan rfaturu tamata ovi rarenar roak Ubu Ni vaivatul ra, na nitdawan nma ma nal-ewal vaivatul avyai ma wol rna'a ralarira ra. Nitdawan notu wean inyai, boma tamata avyai deka rorang Ubu, ovu Ubu wol nsikat ira tali rira salasilan ra, boma deka rira vava'at kakiwal. ¹³ Nabat ovi rleka na'a vatralan i lanun kadmekan watan a, rfaturu tamata ovi rarenar roak Ubu Ni vaivatul ra ma rtorung ovu ralarira lolin na'ut i rarenar vaivatul avyai. Na'uk vaivatul avyai wol rabwa'ar na'a ralarira ra, ba rira inorang a wol ntahang ma mnanat. Na'ut i rtuan angagal, na rafla talik rira inorang a. ¹⁴ Nabat ovi rleka na'a kadmadir ralan ra rfaturu tamata ovi rarenar roak Ubu Ni vaivatul

ra, na'uk rfikir lalawatan afa liak, ma ralarira kako'u na'a rira vava'at ra. Ira inar vali ma rtafal ila'a rira metan ra, ovu rotu inar lolin watan na'a lanit ivavan ini. Afa avyai rotu ma wol rorang Ubu Ni vaivatul ra, ma wol enarira akataka na'a rira vava'at ra. ¹⁵ Nabat ovi rleka na'a lanun tinemun, rfaturu tamata ovi rarenar Ubu Ni vaivatul ra ma rala na'a ralarira ra, ovu ralarira ila'a ra lolin urun ovu rmalola. Ba velik ne rtuan angangal, na'uk rtahang nal ralarira watan, ma rira vava'at ra kena ovu Ni vaivatul ra.”

Yesus nfalak ma deka tfonak Ni vaivatul ra tali tamata liak ra

Markus 4:21-25

¹⁶ Yesus ntafal ma nfalak ne, “Wol tamata isa ntutun damar ma nulang teri ovu ngusi, te nfadoku na'a ko'i vavan a. Na'uk nfadoku na'a damar wan i karatat a, boma nyeba munuk tamata ovi rma rahan ralan yai. ¹⁷ Wean inyai bi, afa fanfonak ra veka lyawan, ovu afa ovi tamata ra wol rka'a veka rvotuk ma lyawan verin tamata ra. ¹⁸ Eka mingnanang ma lolin afa ovi mryenar roak tali Ya'a, tevek tamata iki watan inan ma nfan-aran Ubu Ni vaivatul ra, na Ubu veka ntafal ni kaka'a. Na'uk tamata iki watan wol inan ma nfan-aran Ubu Ni vaivatul ra, na Ubu veka nala munuk kaka'a yai tali ia, velik ne nfikir ne, nka'a kadkedan roak.”

Yesus renan ovu warin ra

Matus 12:46-50; Markus 3:31-35

¹⁹ Yesus renan ovu warin ra rma ma rtuan Ia, na'uk wol rfaser-nala, tevek tamata rivun rdir-lilit Ia. ²⁰ Ba tamata isa nfalak verin Yesus ne,

“Baba, renam a ovu warim ra rdiri watan murin eri ovu inar ma rtuan Oa.” ²¹ Na'uk Yesus nfalak ne, “Tamata ovi rarenar Ubu Ni vaivatul ra ovu rot-orang, na tamata avyai renang ovu waring verin ira.”

*Yesus notu ma nait dawan ntalik
Matius 8:23-27; Markus 4:35-41*

²² Amar isa, na Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rarata kumal isa. Yesus nfalak verin ira ne, “Mya ma tati danau Galilea ni lahir a.” Ba irmunuk robal ma rti lahir danau yai ni lahir a. ²³ Na'ut i robal a, na Yesus ntuba. Brian munuk, na nait fufakmetan nkena ira na'a danau yai ralan a, ba saksakan ra dawan ma wear a ndata lahir rira kumal ralan a. Ira sarseri mane rakduvul roak, ma wol rka'a ne, veka rmata te rva'at. ²⁴ Ba Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rkadu Ia ma rfalak ne, “Tuan Guru! Ita mane takduvul roak!” Yesus nbatar ma nfareta nait ovu saksakan ra, ba nait ovu saksakan ra rtalik lahir ma danau yai ngarlina ewal. ²⁵ Nata Yesus nfalak verin ira ne, “Afakinimi wol myorang Ya'a?” Ba ira rbobar urun i lahir ovu rtalkaka ma rsifalak afa verin ira ne, “Ini tamata iki mnga'un ma nfareta nait ovu saksakan ra ma rorang Ia?”

*Yesus naling vatuk nait sian tali tamata Gerasa isa
Matius 8:28-34; Markus 5:1-20*

²⁶ Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia robal ewal ma rti raran wan i tamata Gerasa rleal na'a

danau Galilea ni lahir a.† 27 Ti ma Yesus nsuta tali kumal a, na brana isa ntali ahu i sarseri wan yai nma ma ntuan Ia. Brana yai nait sian ra rlabir ia ovu mnanat roak wol nung a neluk ia, ovu vali ia wol nana'a rahan, na'uk nana'a watan van ovi rfadoku tamata matmatan ra rna'a. 28 Ba na'ut i nsi'ik Yesus, na nafwak ma vain a dawan, beti nsangatur lahir na'a Yesus wahan ralan a ma nafwak ne, “Yesus, mwa ini ma motu afaka verin ya'a? Oa ini Ubu i Ni dawan lia munuk afakataka Yanan Oa. Era lablobang verin Oa ma deka motu sian ya'a.” 29 Ia nfalak wean inyai, tevek Yesus nfareta roak ma nait sian avyai rti talik ia. Brana ini nait sian avyai ba'i rlabir ia, ba velik ne rkeak liman ovu ean a ovu kakeak tma'an, ovu vali rwanar ia, na'uk nkametal nala munuk kakeak tma'an avyai, beti nait sian avyai rovun ia nti wan ovi wol tamata rna'a.

30 Ba Yesus norat brana yai ne, “Oa naram iki?” Ba nfalak ne, “Ya'a narang Legion.”‡ Ia nfalak wean inyai, tevek nait sian rivun roak rlabir ia. 31 Nait sian avyai rera lablobang verin Yesus ma deka nala'ing vatuk ira rti tivat matmatan i bilaman urun a.

32 Na'a wan yai, na vavu dur dawan isa rafnuak na'a ma rdava rira fana'an ra na'a vuar ni dadudur a. Ba nait sian avyai rera lablobang verin Yesus ma ti rna'a vavu avyai.

† 8:26 8:26 Tafsiran boku rfalak ne, Gerasa ini tamata Gadara rira lanun a. Gerasa ya'i raroa tali danau Galilea, ka'a bi kilometer vutlima rahin inean, nahu tranan ovu timur. ‡ 8:30 8:30 Vaivatul Legion ntali vai Latin, ihin a ne, na'a Roma rira suldadu, na sidovung ila'a ra rira suldadu rivun inean lokat ira.

Yesus ntorung afa i rera yai. § 33 Ba nait sian avyai rti talik brana yai ma ti rna'a vavu dur yai. Nata vavu avyai rafla ma rti rtobur tali bili'in nelan a, ma rsuta danau ralan ma rakduvul ma rmata munuk.

34 Ti ma tamata ovi rfawatak vavu avyai rsi'ik afa yai, na rafla lahir rti ma rfamalik ivar yai na'a kota ovu na'a ahu ovi rfaseri wan yai. 35 Ba tamata ra rma ma rsi'ik afa ovi Yesus notu roak a. Ira rma ma rtuan Yesus, na rarea lahir brana i Yesus naling vatuk roak nait sian ra tali ia. Brana yai ndok-ebang Yesus ean a. Ia nung a neluk roak ia, ovu ni fikiran a lolin ewal roak, ba tamata avyai rbobar urun i lahir. 36 Tamata ovi rsi'ik lahir afa i Yesus notu roak yai rfamalik verin tamata ovi beti rma wan yai, na'a brana i Yesus naling vatuk roak nait sian ra tali ia. 37 Ba tamata ovi rna'a Gerasa munuk lahir rera lablobang verin Yesus ma nti talik ira, tevek rbobar urun. Ba Yesus nrata kumal a ma robal ewal.*

38 Brana i nait sian ra rti talik roak ia yai nera urun verin Yesus, boma ia novu vali. Na'uk Yesus nsinir ma newal ia ma nfalak ne, 39 “Mewal oa muti mu rahan ma fwamalik munuk afa ovi Ubu notu roak verin oa.” Ba brana yai nti ma nbanlilit kota a ma nfamalik afa ovi Yesus notu roak verin ia. †

§ 8:32 8:32 Yahudi rira agama nfalak teri ma deka ra'an te rkena vavu, ba snain tamata ovi rna'a ahu yai munuk wol Yahudi ira.

* 8:37 8:37 Lukas nala vaivatul munuk lahir al nta'i ne, tamata rivun rera ma Yesus nti talik ira. Velik aba, wol munuk lahir.

† 8:39 8:39 Yesus nangrihi munuk verin tamata yai, beti robal ewal.

Yesus nfava'at Yairus yanan a, ovu notu ma lolin ewal vata isa tali ni suhut a

Matius 9:18-26; Markus 5:21-43

⁴⁰ Na'ut i Yesus newal Ia ma nti danau Galilea ni lahir varat a, na tamata rivun rsa'a Ia, tevek rnaban watan Ia. ⁴¹ Na'a wan yai, na tamata isa naran Yairus, ia nban-ulu na'a tamata Yahudi rira rahan falurut a. Ia nma ma nsangatur ma nsoak wahan a na'a Yesus wahan ralan a, ma nera urun verin Yesus ma nti ni rahan. ⁴² Yairus nera wean inyai, tevek yanan vata nawar ia, sarseri mane nmata. Yanan vata yai ikisa lalo'i, ovu ni varat vutu rahin irua. Na'ut i Yesus nbana nti Yairus ni rahan a, na tamata rivun rna'a inyai, ba rsidekin ira ma rdekin nala vali Yesus.

⁴³ Tali tamata rivun avyai, na vata isa laran nvoat ma dawan da'in, ti naran varat vutu rahin irua roak, na'uk wol tamata isa vali bis notu ma lolin ewal ia.‡ ⁴⁴ Vata yai nahu Yesus murin a ma ti nfaseri Ia ma nkena Ni ravit blawat ni wahan a, ba na'ut inyai vali, na laran i nvoat a ntalik lahir.

⁴⁵ Ba Yesus nfalak ne, “Iki nkena Ya'a?” Wol tamata isa vali ntali ira ntorung ne, nkena Ia. Ba Petrus nfalak ne, “Tuan Guru, tamata rivun rdirilit Oa, ma rdekin kena Oa.”

⁴⁶ Na'uk Yesus nfalak ne, “Tamata isa nkena Ya'a, tevek ufarnuang ne, Ning ngrebat nlobang tamata isa.”

⁴⁷ Vata yai nsi'ik ne, Yesus nka'a roak afa i notu a, ba nbobar ma raruru lalean ia, ma nsangatur ma nsoak wahan na'a Yesus wahan

‡ 8:43 8:43 Tafsiran boku rfalak ne, vata i laran nvoat yai, nala ni kubang munuk roak verin dokter ra ma rlobang ia, na'uk wol rlobang nala.

ralan a. Ia nfamalik verin tamata rivun avyai, ma al nfalyawang ne, afakinimi nkena Yesus, ovu na'ut inyai, na lolin lahir ia. ⁴⁸ Yesus nfalak verin vata yai ne, "Titi, oa morang Ya'a, ba lolin roak oa. Mewal oa, ovu fara Ubu nala Ni malinan verin oa."

⁴⁹ Na'ut i Yesus nangrihi obin, na Yairus i nban-ulu na'a Yahudi rira rahan falurut yai, ni tamata isa ntali ni rahan nma. Ia nfalak verin Yairus ne, "Itrana, yanam vata nmata roak, ba deka fwafrea Tuan Guru."

⁵⁰ Na'uk Yesus nrenar vaivatul yai, ba nfalak verin Yairus ne, "Baba, deka bwobar. Morang watan Ya'a, na yanam a veka nva'at ewal."

⁵¹ Ti ma raran Yairus ni rahan, na Yesus wol ntorung ma tamata liak rorang Ia rti ralan, na'uk ntorung watan ma Petrus, Yakobus, Yohanes ovu kasiko'u yai renan a yaman a rovu Ia. ⁵² Tamata ra munuk ralarira lalau ma rvakar ma vairira dawan. Na'uk Yesus nfalak ne, "Deka byakar, tevek ia wol nmata, na'uk ntub-lufa watan."§

⁵³ Tamata avyai rmalit waweang Ia, tevek ira rka'a ne, kasiko'u yai nmata roak. ⁵⁴ Na'uk Yesus ntaha kasiko'u yai liman a ma nfalak ne, "Titi, bwatar kikyai!" ⁵⁵ Ba kasiko'u yai nva'at ewal* ma nbatar ma ndiri lahir. Nata Yesus nsinir ira ma rala afamtahan verin ia ma na'an. ⁵⁶ Kasiko'u yai renan yaman a rtalkaka lahir, na'uk Yesus nfalak teri ma deka rfaivar verin iki watan na'a afa i notu a.

§ 8:52 8:52 Yesus nka'a ne, kasiko'u vata yai nmata. Ia nfalak ne, kasiko'u yai ntub-lufa watan, tevek nka'a ne, mane nfava'at lahir ia tali matmatan. * 8:55 8:55 Teks vai Yunani nfalak ne, Kasiko'u yai ni roh newal ia.

9

Yesus nsinir Ni tamata vutu rahin irua ma ti rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin i nfamalik Ia

Matius 10:5-15; Markus 6:7-13

¹ Yesus nasdovu Ni tamata vutu rahin irua ovi rorang Ia, ma nala Ni fareta ovu Ni ngrebat a verin ira, boma raling vatuk nait sian ra tali tamata ra ovu rotu ma lolin tamata ra tali rira suhut ra. ² Ia nsinir ira ma rti rotu ma lolin tamata ra tali rira suhut ra, ovu rfamalik na'a i wean inba ma Ubu nfareta tamata ra wean lahir Raja. ³ Yesus nfalak verin ira ne, "Deka mtyaha afakataka na'a bira banbanan a. Deka mtyaha takil, sadawan, kesi, kubang ovu kadaravit. Myoru watan kadaravit ovi rna'a tenabira ra. ⁴ Wean i tamata ra rtorung ma mnya'a teri rira rahan, na mnya'a inyai, ti naran i mane miti talik rira ahu a. ⁵ Wean i tamata ra na'a ahu isa wol rtorung ma mnya'a inyai, na byan-talik ahu yai, ovu misnabar vatuk kyavu tali eabira ra, boma neluk faneak ne, Ubu veka nukun ira." ⁶ Ba Yesus Ni tamata ra rban-soru ahu ra ma rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin, ovu rotu ma lolin tamata ra tali rira suhut ra na'a wan inba watan.

Herodes wol nka'a ma nanovak ne, Yesus yai iki

Matius 14:1-12; Markus 6:14-29

⁷ Ti ma raja Herodes i ntaha fareta na'a propinsi Galilea nrenar afa ovi Yesus notu ra, na wol nka'a ma nroal te nra, tevek tamata boku rfalak ne, Yohanes i nbaptis tamata ra nva'at ewal roak. ⁸ Tamata boku rfalak ne, Elia nvotuk ewal roak, ovu tamata boku vali rfalak ne, nabi

isa tali nabi lan ra nva'at ewal roak. ⁹ Herodes nyalak ne, “Ya'a usinir roak ma tamata ra rvangal Yohanes ulun a, na'uk Ia ini tamata iki mnga'un Ia ma notu mujizat wean inyai?” Ba nkiwal mane ntuan Yesus.

Yesus nfa'an tamata rivun ilima

Matius 14:13-21; Markus 6:30-44; Yohanes 6:1-14

¹⁰ Ti ma Yesus Ni tamata vutu rahin irua ovi nsinir ma rfamalik Ni Ivar Lolin rewai ira, na rfamalik munuk afa ovi rotu ra verin Yesus. Ira rfamalik munuk afa avyai, beti Yesus novun ira ma rti wan isa i nfaseri kota Betsaida ma aksa ira rna'a inyai. ¹¹ Na'uk ti ma tamata rivun rka'a ne, Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rti wan yai, na rorang lahir Ia. Ba Yesus ntorung ma rna'a inyai ma nfamalik i wean inba ma Ubu nfareta wean lahir Raja verin ira, ovu notu ma lolin tamata ovi rdava mane lolin ira tali rira suhut ra.

¹² Ti ma lera nakduvul ma laflofan roak, na Yesus Ni tamata vutu rahin irua yai rma ma rfalak verin Ia ne, “Msinir ma tamata rivun ini rti ahu ovi rfaseri wan ini ma rdava rira fana'an, ovu rahan siwelat ma rna'a, tevek ita tna'a wan i tamata ra wol rna'a.”

¹³ Na'uk Yesus nyalak verin ira ne, “Mia musti fya'an ira!” Ira ryalak ne, “Ami mami roti ilima ovu ian irua watan. Ba wean inyai, na ami musti amati ma amfaha fana'an verin tamata rivun ovi?” ¹⁴ Brana ovi rna'a wan yai ka'a bi nlabas rivun ilima.

Ba Yesus nyalak verin Ni tamata ovi rorang Ia ne, “Msyinir ma tamata rivun avyai rotu rira sidovung ra, ma lokat sidovung tamata nlabas

vutlima ma lokat ira rdoku na'a rira sidovung a.”*

¹⁵ Yesus Ni tamata ovi rorang Ia yai rot-orang afa ovi nfalak ra, ba rsinir ma tamata rivun avyai rdoku munuk. ¹⁶ Nata Yesus nala roti ilima ovu ian irua yai, beti ntadata nrata lanit ma nfalak fara weninyai verin Ubu. Ia notu munuk wean inyai, beti nvisul roti avyai ma nala verin Ni tamata ovi rorang Ia, boma rti rsiduk verin tamata rivun avyai. ¹⁷ Tamata rivun avyai rafna'an ma evurira ra rveda munuk roak, beti Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rasdovuk munuk roti teran ra na'a ahir vutu rahin irua rngora.

Petrus ntorung ne, Yesus yai Raja i ntevit ita tali dida salasilan ra

Matius 16:13-16; Markus 8:27-29

¹⁸ Amar isa, na Yesus aksa Ia naflurut. Ni tamata ovi rorang Ia rna'a wan yai vali. Ba norat ira ne, “Tamata ra rfalak ne, Ya'a ini iki?”

¹⁹ Ira rfalak ne, “Tamata boku rfalak ne, Oa ini Yohanes i nbaptis tamata ra, boku rfalak ne Elia, boku vali rfalak ne, nabi isa tali nabi ovi lan ra nva'at ewal roak.”

²⁰ Yesus norat ira ne, “Na'uk mia fyikir ne, Ya'a ini iki?” Petrus nfalak ne, “Oa ini Raja i mtevit mami salasilan ra.”

²¹ Ba Yesus nfalak teri lahir ma deka rfaivar afa yai verin tamata ra.

Yesus nfamalik na'a susa i veka ntuan a, ovu Ni matmatan a

Matius 16:21-28; Markus 8:31—9:1

* **9:14** 9:14 Na'a wan yai rarekan watan brana ra obin nlabas rivun ilima. Wol rarekan vata ovu kasiko'u ra obin.

²² Yesus nfallak verin Ni tamata ovi rorang Ia ne, “Ya'a, Tamata Yanan Ya'a musti utuan susa rivun. Dawan Yahudi ra, ovu Yahudi rira dawan mela falurut ra ovu vali Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra veka rala'ing Ya'a ma rfedan Ya'a, na'uk amar itelu nelak, na Ubu veka nfava'at ewal Ya'a.”

²³ Yesus nfallak verin tamata ovi rna'a inyai munuk ne, “Tamata iki watan inan ma norang Ya'a, na lokat amar ia musti nalak tenan a ovu nvara ni aa walwalur a. Notu wean inyai, beti bisma norang Ya'a. ²⁴ Tamata iki watan inan ma ntahang teri ni vava'at i na'a lanit ivavan a, na ia veka wol ni vava'at kakiwal a. Na'uk iki watan nmata tevek norang Ya'a, na ia veka ni vava'at kakiwal a. ²⁵ Velik ne tamata isa nasdovu munuk metan ovi rna'a lanit ivavan a, na'uk wol ni vava'at kakiwal, na ihin aka? Metan ovi rna'a lanit ivavan ini wol rotu ma utun akataka. ²⁶ Wean i tamata iki watan nma'it ma nfallak ne norang Ya'a, ovu wol ntorung afa ovi ufalak ra, na Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, veka wol utorung vali tamata yai, na'ut i uma ewal a ovu vanang i nfitik nyadat, ovu Yamang vanan i nfitik nyadat a, ovu vali Ubu Ni sansinir ra tali lanit ratan ovi rmerat urun. ²⁷ Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Tali bir tinemun na'a wan ini, na boku wol rmata obin, na'ut inyai na ira veka rsi'ik lahir wean inba ma Ubu nfareta wean lahir Raja.”

Yesus nfaturu Ni dawan verin Ni tamata itelu ovi rorang Ia na'a vuar ratan a

Matius 17:1-8; Markus 9:2-8

²⁸ Snain a amar iwalu nelak roak tali na'ut i Yesus nair afa avyai, na Ia novun Petrus, Yohanes

ovu Yakobus ma rva'al vuar isa ma raflurut. ²⁹ Na'ut i Yesus naflurut, na felan a naling roak Ia, ovu afa ovi nung a neluk ra, rangiar urun ma rfitik-ryadat. ³⁰⁻³¹ Brian munuk, na tamata irua rvotuk ovu vanarira i nyadat a, ma rangrihi nulu Yesus. Tamata irua yai Musa ovu Elia. Ira rangrihi ovu Yesus na'a Ni matmatan i veka nti ma nfakena na'a Yerusalem. ³² Na'ut inyai, na Petrus ovu ni kida ra rtuba roak. Brian munuk, na rbatar ma rsi'ik Yesus ovu vanan i nfitik nyadat a. Ira rsi'ik vali tamata irua i rdir-ebang Ia. ³³ Ti ma tamata irua yai mane rti talik Yesus, na Petrus nfalak verin Yesus ne, "Tuan Guru, lolin urun ma tna'a wan ini. Ni lolin a amfadiri befak itelu ma isa verin Oa, isa verin Musa, isa vali verin Elia." Petrus nfalak wean inyai, na'uk wol nfan-aran afa ovi nfalak ra.

³⁴ Petrus nangrihi obin, na mutan nma ma nkum-teri ira, ba rbobar urun. ³⁵ Na'a mutan ralan yai, na rarenar vai isa nfalak ne, "Ini Yanak i ufili roak Ia. Mryenar afa ovi nfalak ra!" ³⁶ Ti ma vai yai nlia roak, na rsi'ik watan i Yesus aksa Ia na'a inyai. Na'ut inyai, na Yesus Ni tamata itelu yai wol rfamalik afa yai verin tamata iki watan.

*Yesus naling vatuk nait sian tali kasiko'u isa
Matius 17:14-18; Markus 9:14-27*

³⁷ Ti ma ni ilyan a, na Yesus ovu Ni tamata itelu ovi rorang Ia yai rsuta tali vuar yai, na tamata rivun ila'a rma ma rtuan Yesus. ³⁸ Brana isa tali tamata rivun avyai nafwak ma nfalak ne, "Tuan Guru, era lablobang verin Oa ma eka msi'ik yanak a, tevek yanak ikisa lalo'i watan.

³⁹ Nait sian isa nlabir ia, ba brian munuk nafwak ma vain a dawan, ovu tenan a raruru lalean ia ma bera faluvur ia. Nait sian yai labir mane nana'a lalawatan ia, ovu not-visual lahir ia. ⁴⁰ Era roak verin Mu tamata ovi rorang Oa ma raling vatuk nait sian yai, na'uk wol rot-nala." ⁴¹ Ba Yesus ntabu ira ma nfalak ne, "Wean inba mia? Wol bira inorang lahir ovu wol myorang afa ovi kena ra. Amar ifira vali ma udoku ovu mia ma utahang nal ralang ovu mia, tamata ovi wol bira inorang a? Movun yanam a mwa ini!" ⁴² Ti ma kasiko'u yai nfaseri Yesus, na nait sian i nleal ia yai nasba vatuk ia nsuta lanun, ovu notu ma tenan a raruru lalean ia. Na'uk Yesus nfareta nait sian yai ovu vain dawan ma nti talik kasiko'u yai, ovu notu ma kasiko'u yai lolin ewal ia, beti nala ia verin yaman a. ⁴³ Ba tamata rivun avyai rtalkaka, tevek rsi'ik lahir Ubu Ni ngrebat a.

Na'ut i tamata rivun avyai rtalkaka obin, tevek rsi'ik afa ovi Yesus notu ra, na Yesus nfalak verin Ni tamata ovi rorang Ia ne, ⁴⁴ "Mryenar ma lolin ovu deka miblufang afa ovi ufalak ini. Tamata ra veka rala Ya'a, Tamata Yanan Ya'a ini, verin tamata ra." ⁴⁵ Na'uk Yesus Ni tamata ovi rorang Ia wol rfan-aran afa ovi nfalak ra, tevek Ubu notu ma wol rfan-aran vaivatul avyai ihirira ra. Ira wol rabrahi vali ma rorat vaivatul avyai ihirira ra.

Tamata ovi fyawarira na'a Ubu wahan ralan a, inyai tamata ovi rka'a ma rlobang tamata ovi wol fyawarira akataka

Matius 18:1-5; Markus 9:33-40

⁴⁶ Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rsitaku ulurira na'a rira fikiran ra ma rdava ne, iki dawan lia munuk tali ira. ⁴⁷ Na'uk Yesus nka'a lahir afa i ranovak na'a ralarira ra, ba nala kasiko'u isa ma ndir-ebang Ia, ⁴⁸ beti nfalak verin ira ne, “Tamata iki watan nalang kasiko'u ini tevek narang a, na ia nalang roak Ya'a. Tamata iki watan nalang Ya'a, na ia nalang roak Ubu i nsinir Ya'a, tevek tali bir tinemun, na tamata i wol fyawan akataka, ia veka fyawan urun.”

Yesus nsurak Ni tamata ra ma deka rfalak teri tamata ra ma raling vatuk nait sian ra

Markus 9:38-40

⁴⁹ Yohanes nfalak ne, “Tuan Guru, ami amsi'ik tamata isa nala naram a vali ma naling vatuk nait sian a, ba amtab-teri ia, tevek ia wol ntali dida sidovung a.” ⁵⁰ Yesus nfalak verin ia ne, “Deka mtab-teri tamata yai, tevek tamata iki watan wean i wol nangal mia, na ia nlobang roak mia.”

Tamata ovi rtali ahu isa na'a Samaria rala'ing Yesus

⁵¹ Ti ma Yesus Ni amar sarseri roak mane nrata lanit ratan, na nfadoku lahir ma musti nti Yerusalem. ⁵² Ba nsinir lan tamata ifira ma ula ira rti. Tamata avyai rti ahu isa na'a propinsi Samaria, ma rasusan munuk lahir afakataka verin Yesus. ⁵³ Na'uk tamata ovi rna'a ahu yai rala'ing Yesus, tevek rka'a roak ne, Ia mane

nti Yerusalem.† ⁵⁴ Ti ma Yesus Ni tamata irua ovi nararira Yakobus ovu Yohanes rka'a afa yai, na rfalak verin Yesus ne, “Duila'a, mtorung ma amera verin Ubu ma nfasuka yafu tali lanit ratan ma nfedan munuk tamata ovi?” ⁵⁵ Na'uk Yesus nfulak wahan a ma ntabu irua, tevek rfalak wean inyai, ⁵⁶ beti rti ahu liak.

Tamata ovi inarira mane rorang Yesus veka rtuan susa

Matius 8:19-22

⁵⁷ Na'ut i Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rban-ewal mane rti Yerusalem, na tamata isa nfulak verin Ia ne, “Baba, muti inba watan, na orang Oa.” ⁵⁸ Yesus nfulak verin ia ne, “Serigala ra warira ma rna'a, ovu manut nangan ra rira renga, na'uk Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, wol wang ma uyari Ya'a.” ⁵⁹ Nata Yesus nfulak verin tamata liak isa vali ne, “Morang Ya'a!”

Na'uk tamata yai nfulak ne, “Baba, fara mtorung ma ewal ya'a veki ti ma oving yamang a.” ⁶⁰ Yesus nfulak verin ia ne, “Tamata ovi wol rorang Ya'a, ira wearira tamata ovi rmata roak. Ba ira ka'i roving tamata ovi rmata roak a, na'uk oa musti muti ma fwaivar na'a inba watan ne, Ubu nfareta tamata ra wean lahir Raja.” ⁶¹ Tamata liak isa vali nfulak ne, “Duila'a, ya'a mane orang Oa, na'uk mtorung ma ti utuli tamata ovi rna'a ning rahan a veki.” ⁶² Ba Yesus nfulak ne, “Tamata i betmane nta ni va'i, na'uk

† 9:53 9:53 Tamata Yahudi ovu tamata Samaria rsingarahi ma vair dawan na'a wan i raraning Ubu na'a. Ubu Ni vaivatul ra rfaturu Yerusalem, na'uk tamata Samaria rorang ne, musti raraning Ubu na'a vuar isa naran Gerizim.

ntamuri lalawatan, na ni karya wol kena. Wean inyai vali verin tamata ovi inar ma rkarya verin Ubu na'a Ni Fareta a.”

10

Duila'a nsinir Ni tamata vutfitu ma rfamalik Ni vaivatul ra na'a ahū ovi veka nwelat ra

¹ Duila'a Yesus nfalak munuk wean inyai, beti nsinir Ni tamata vutfitu ovi rorang vali Ia, ma raruan ira rti lan ahū ovi veka nwelat ra. ² Ia nala vaivatul kamkuma ma nfalak verin ira ne, “Tamata rivun wearira wanat ovi rwavar ma rivun ila'a roak, na'uk tamata ifira watan ti ma rafdiar. Ba wean inyai, na myera verin va'i duan a ma nala tamata ma ti rafdiar. Wean inyai, na myera verin Ubu ma ntafal tamata ma ti rfaivar Ni vaivatul ra verin tamata ovi wol rarenar obin.” ³ Ia nfalak vali verin ira ne, “Miti kikyai! Usinir ma miti wan ovi tamata sian ra rna'a. Mia weabira domba yanan ovi rva'at na'a serigala warira i rna'a.* ⁴ Dekā mtyaha sadawan i ba'i fyadoku kubang na'a, te sadawan liak ma fyadoku bira kesi na'a, te tatea liak na'a bira banbanan a. Wean i mtyuan tamata iki watan na'a bira banbanan a, na deka mingrihi ma blawat ovu ira.†

⁵ Wean i miti rahan isa ralan a, na fyalak lan verin tamata ovi rna'a inyai ne, ‘Fara Ubu naflahar bira rahan teta a ma malinan watan.’

* **10:3** 10:3 Tamata Yahudi rorang ne, domba nmarkai watan, na'uk serigala nsikaras ovu nsifedan. Ira rorang vali ne, nifa nsi'ik wan ma lolin, ovu modarlaka wean tamata i ralan nmerat.

† **10:4** 10:4 Wean i tamata Yahudi rsituli ira na'a linga'an, na ira ba'i rangrihi ma blawat.

⁶ Wean i tamata boku rna'a inyai inar lalawatan malinan a, na mu salam yai veka nana'a watan tamata avyai. Na'uk wean i wahal, na mu salam yai veka nleka ma lolan watan. ⁷ Mnya'a rahan yai, na myenu ovu mian watan afamtahan ovi tamata ra rala verin mia na'a inyai, tevek tamata ovi rkarya inovan ma rala enarira ra. Deka msyuta talik rahan ovi mnya'a lan roak a ma ti mnya'a rahan liak. ⁸ Wean i miti kota isa ralan a ma tamata ovi rna'a inyai rala mia ovu lolin, ovu vali rasusan afamtahan ma mian, na mian watan afamtahan ovi rasusan roak ma mian yai. ⁹ Myotu ma lolin tamata ovi rira suhut ra na'a inyai, ovu fyalak verin tamata ovi rna'a kota yai ne, 'Naran roak Ni amar a ma Ubu nfareta wean lahir Raja.' ¹⁰ Na'uk wean i tamata ovi rna'a kota yai wol rtorung ma mnya'a inyai, na miti lahir kota yai ni linga'an dawan ra ma fyalak ne, ¹¹ 'Velik ne bira kota ini ni kyavu nlatan eamami ra obin, na amasnabar vatuk watan, boma neluk faneak verin mia ne, Ubu veka nukun mia. Na'uk mingnanang ma lolin ne, Ni amar a sarseri roak ma Ubu nma ma nfareta wean lahir Raja.' ¹² Mryenar ma lolin afa ovi ufalak ini! Na'a amar i Ubu nma ma nukun munuk tamata ra, na Ni inukun i veka nala verin tamata ovi rna'a kota yai, nlia inukun i veka nala verin tamata ovi lan a rleal kota Sodom."‡

Yesus ntabu tamata ra na'a kota ovi nti roak a, tevek rafena ma rorang Ia, velik ne rsi'ik Ni

‡ **10:12** 10:12 Kejadian 19 nfamalik tamata ovi rleal kota Sodom rira afa sian ovi rotu ra. Ubu veka nukun ira, na'uk veka nukun tamata ovi rna'a kota ini ma nlia tali tamata Sodom.

*mujizat ovi notu roak**Matius 11:20-24*

¹³ Yesus nyalak ne, “Sian urun i lahir verin mia tamata ovi mtyali ahu Korazim ovu ahu Betsaida! Ya'a otu mujizat rivun roak na'a bira ahu ra, na'uk wol myahil ma mtyalik tali bira salasilan ra obin. Lalan a, tamata ra na'a kota Tirus ovu Sidon rira sian a dawan urun, ovu wol rsi'ik mujizat i wean mujizat avyai. Na'uk wean i otu mujizat wean avyai na'ut lalan a na'a inyai, na ira rahil ma mnanat roak tali rira salasilan ra, ovu reluk roak kadaravit ovi rotu tali bibi vulun ra, ovu vali rdoku fun ma rfadoku kfuana na'a ulurira ra. ¹⁴ Na'uk mryenar ma lola afa ovi ufalak ini! Na'a amar i Ubu veka nma ma nukun tamata ra, na Ni inukun i veka nala verin mia aleman lia tali inukun i veka nala verin tamata ovi rna'a kota Tirus ovu kota Sidon. ¹⁵ Tamata ovi mnya'a ahu Kapernaum! Mnyarin ne, Ubu veka nfasaka mia ma mirata lanit ratan? Wahal lahir! Ubu veka naling vatuk mia ma ti mnya'a yafwan kakiwal!” ¹⁶ Yesus nyalak verin Ni tamata ovi rorang Ia ne, “Tamata ovi rarenar afa ovi fyalak ra, na rarenar roak Ya'a. Tamata ovi wol rarenar afa ovi fyalak ra, na wol rarenar vali Ya'a. Tamata iki watan wol norang afa ovi ufalak ra, na ia wol ntorung vali Ubu i nsinir Ya'a ma uma lanit ivavan ini.”

Yesus Ni tamata vutfitu yai rewai ira

¹⁷ Ti ma Yesus Ni tamata vutfitu ovi nsinir ira yai rewai ira, na ralarira lolin urun i lahir. Ba rfalak verin Ia ne, “Duila'a, nait sian ra vali rotorang afa ovi amfalak ra ma rti lahir, na'ut i amala naram a ma amaling vatuk ira!” ¹⁸ Ba

Yesus nyalak verin ira ne, “Ya'a usi'ik roak na'ut i Ubu nvatuk nitdawan ma nleka tali lanit ratan a nsuta ma snga'ut urun i lahir wean fitik a nyelar. ¹⁹ Ya'a ala roak ngrebat verin mia ma wean i mtya aru te katkatan, na wol akataka. Ya'a ala vali ngrebat verin mia roak ma utubira nitdawan ni ngrebat a, ba wol afakataka veka rotu sian mia. ²⁰ Na'uk velik ne wean inyai, na deka myotu ralabira lolin urun, tevek nait sian avyai rorang roak afa ovi fyalak ra. Na'uk ralabira lolin urun, tevek Duila'a ntulis roak narabira ra na'a lanit ratan.”

*Yesus ralan a lolin urun
Matius 11:25-27; 13:16-17*

²¹ Na'ut inyai vali, na Ubu Ni Roh notu ma Yesus ralan a lolin urun. Yesus nyalak ne, “Duila'a, Yamang Oa! Oa fwaretan lanit ratan ovu lanit ivavan ini. Ufalak fara weninyai verin Oa, tevek wol fwalyawang munuk afa avyai verin tamata ovi rira kaka'a dawan a, ovu tamata ovi rbitar ra. Na'uk Oa fwalyawang verin tamata ovi wearira kasiko'u ra. Bapa, afa avyai rotu ma ralam lolin urun.” ²² Yesus nyalak verin tamata ovi rna'a inyai ne, “Yamang a nala roak ngrebat ovu Ni kaka'a dawan a verin Ya'a. Tamata ovi rna'a lanit ivavan a wol rka'a Ya'a. Yamang a'uk sa'i nka'a Ya'a. Tamata ovi rna'a lanit ivavan a vali wol rka'a Yamang a. Ya'a a'uk sa'i uka'a, ovu vali tamata ovi ralang a nyalak ma ufalyawang Yamang a verin ira.” ²³ Yesus nyalak munuk wean inyai, beti nti nelan kedan ma nangrihi ovu Ni tamata ovi rorang Ia yai, ma nyalak ne, “Mia utubira, tevek msyi'ik roak Ning afa ovi otu ra.

²⁴ Ufalak ne utubira, tevek nabi ovu raja rivun tali lalan roak inarira ma rsi'ik afa ovi fiang ini msyi'ik a, na'uk wol rarea. Ira inar vali ma rarenar afa ovi fiang ini mryenar roak a, na'uk wol rarenar nala vali.”

Vaivatul kamkuma isa nfamalik tamata Samaria i nfaturu ni silobang verin tamata liak isa

²⁵ Amar isa, na tamata isa tali Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra nlabir teman Yesus ne, “Tuan Guru, ya'a musti otu afaka, boma ning vava'at kakiwal?” ²⁶ Yesus nfalak ne, “Musa ntulis aka na'a ni inukun ra, ovu fwikir aka na'a afa ovi bwasa ra?” ²⁷ Tamata yai nfalak ne, “Oa musti mlobang Duila'a, mu Ubu i mraning Ia a, ovu ralam urun. Mala munuk mu vava'at a, mu ngrebat ovu vali mu kaka'a ra ma al mlobang Ia. Oa musti mlobang vali tamata liak ra, wean watan i mlobang tenam a.” ²⁸ Ba Yesus nfalak ne, “Mu afa ovi fwalak yai kena urun, ba motu watan wean i fwalak roak yai, na oa veka mu vali vava'at kakiwal.”

²⁹ Na'uk dawan Yahudi yai notu felan a wean tamata ovi ba'i rotu a'uk afa ovi lolin ra, ba norat ewal Yesus ne, “Tamata ovi musti ulobang avyai, aba ira?” ³⁰ Yesus nfamalik vaivatul kamkuma isa ewal ma nfalak wean ini, “Brana isa ntali Yerusalem a nsuta mane nti kota Yerikho. Na'a ni banbanan obin, na ntuan tamata ovi ba'i rbori tamata liak rira metan ra. Tamata avyai rala munuk lahir ni kadaravit ovu afa ovi ntaha ra, beti rvaval ma brana yai kata kedan watan, na nmata. Rotu munuk wean inyai, beti rban-talik

brana yai ma aksa ia watan na'a linga'an nelan.
³¹ Na'ut inyai vali, na Yahudi rira mela falurut isa nahu vali linga'an yai. Na'uk ti ma nsi'ik tamata yai, na ia nban-etel watan linga'an yai ma ti nahu ni lahir a. ³² Tamata Lewi isa vali nahu linga'an yai. Ia nrea tamata yai, na'uk nban-etel vali linga'an yai ma nban-talik ia. § ³³ Nata tamata Samaria isa nahu vali linga'an yai. Ti ma nrea tamata yai, na nfarnuang lahir na'a ralan ma nfaturu ni silobang verin ia. * ³⁴ Ba nti nebang tamata yai ma nala ni anggur ovu ngul al nfamerat ni mngala ra, ovu nkum-teri ni mngala ra ovu maloli, beti nfasaka ia na'a ni keledai a ma novun ia nti rahan siwelat isa. Na'a inyai, na ia nasusan munuk lahir afakataka verin tamata yai. ³⁵ Ni ilyan ana, ia nala kubang dinar irua verin tamata i ni rahan siwelat yai, beti nfalak verin ia ne, 'Msi'ik ma lolin tamata yai ni mngala ra. Wean i kubang ini wol naran, na mala mu kubang a vekki ma ewal ya'a ki ukati.' † ³⁶ Yesus nfamalik munuk vaivatul kamkuma yai, beti norat dawan Yahudi yai ne, "Tali tamata itelu yai, na iki nfaturu ni silobang a ma al nlobang tamata i rvaval ia yai?" ³⁷ Dawan Yahudi yai

§ **10:32** 10:32 Lalan ana, Yakub yanan isa naran Lewi. Ubu nala karya verin ia ovu ubun nusin ra ma rkarya verin Ia na'a Ni befak dawan i Yahudi ra ba'i raraning Ia na'a (msi'ik Bilangan 3:1-13), ovu Ni Rahan Dawan Falurut i na'a Yerusalem. Na'a Perjanjian Ngorva'an, na tamata Lewi rlobang mela falurut ra, na'uk ira wol mela falurut ira. * **10:33** 10:33 Tamata Yahudi wol inar lahir tamata Samaria ra, ovu Samaria ra wol inar lahir vali Yahudi ra, ba wol bis lahir ma rsilobang ira. † **10:35** 10:35 Dinar isa na'ut inyai veran tamata isa ni kadi na'a amar isa.

nfalak verin Yesus ne, “Tamata i nfaturu roak ni silobang verin tamata i rvaval ia yai.” Ba Yesus nfalak verin ia ne, “Muti ma motu vali wean inyai!”

Yesus nati nalola Maria ovu Marta

³⁸ Yesus nfamalik munuk afa avyai, beti ir-munuk Ni tamata ovi rorang Ia rban-ewal vali ma rti raran ahu isa. Na'a inyai, na vata isa i naran Marta nasweang Ia ma nana'a ni rahan. ³⁹ Marta warin isa naran Maria. Ia ndok-ebang Duila'a Yesus ean a ma al nrenar afa ovi nfalak ra. ⁴⁰ Na'uk Marta wol ndok-nala wan isa al nasusan fana'an-fanenu verin ira munuk. Ia ti nfaseri Yesus ma nfalak ne, “Duila'a, Oa wean i wol mkamlabir ya'a, ma aksa ya'a ukarya watan. Msinir ia ma nlobang ya'a!” ⁴¹ Duila'a nfalak ne, “Marta, oa ralam a kako'u da'in ovu ka'i motu susa watan tenam a ovu afa avyai. ⁴² Velik aba, oa pwerlu afa isa watan. Maria nfili roak afa i lolin a, ma afa yai tamata ra wol bisma rala tali ia.”

11

Yesus nair Ni tamata ovi rorang Ia ma raflurut Matius 6:9-13; 7:7-11

¹ Amar isa, na Yesus naflurut na'a wan isa. Ti ma naflurut munuk, na tamata isa tali Ni tamata ovi rorang Ia nfalak verin Ia ne, “Duila'a, mair ami ma amaflurut, wean watan i Yohanes nair roak ni tamata ovi rorang ia ma raflurut.” ² Ba Yesus nfalak verin ira ne, “Wean i miflurut, na fyalak wean ini,

Yamamami, amalang Oa, tevek naram a nmerat urun. Mwa ovu Mu Fareta a ma fwareta ami.

³ Amera ma mala afamtahan verin ami ma naran ma ama'an amar ini.

⁴ Fara ma'i vatuk mami salasilan ra, wean ami amabun roak tamata ovi rotu salasilan verin ami.

Deka mtorung ma tamata ra te nitdawan a rlabir teman ami."

⁵ Yesus nfalak ewal verin ira ne, "Wean i tamata isa ntali mia nti ni kida ni rahan a nafafruan tenan, ma nfalak verin ia ne, 'Kida, erteri mu roti itelu veki, ⁶ tevek ning kida isa na'a ni banbanan a, beti nwelat ning rahan, ovu ya'a wol ning afakataka ma ala ma na'an!' ⁷ Wean i ni kida nfalak tali rahan ralan ne, 'Deka mlabir ya'a. Ukusi roak falfolat a, ovu vali ovun yanak ra amtuba roak. Ya'a wol ukamlabir ma ubatar, ovu ya'a wol bisma ala afa verin oa.' ⁸ Mryenar ma lolin afa ovi ufalak ini! Velik ne irua rotu kida roak, na'uk afa yai wol notu ma ni kida yai veka nbatar ma nala afa verin ia. Na'uk tamata yai nera ma wol ntalik lahir, tevek wol nma'it, ba ni kida yai veka nbatar ma nala afa ovi nera ra.

⁹ Wean inyai bi ufalak verin mia ne, myera verin Ubu na'a afa ovi ralabira ra rfalak ra, na Ia veka nala verin mia. Mdyava urun ia, na veka mtyuan. Myevan falfolat a, na falfolat a veka natvadil verin mia. ¹⁰ Tamata ovi rera verin Ubu, ira veka rala afa ovi rera yai tali Ia. Tamata ovi rdava afa ovi ralarira ra rfalak ra, ira veka rtuan vali. Tamata ovi revan falfolat a, falfolat a veka natvadil vali verin ira.

11-12 Tali bir tinemun, na wean i yanabira nera ian tali mia, na veka myala nifa verin ia? Te wean i yanabira nera matatelur, na veka myala afwatan i naran katkatan a verin ia? ¹³ Velik ne bira salasilan rivun, na'uk mkya'a ma myala afa ovi lolin ra verin yanabira ra. Ba Yamabira i na'a lanit ratan veka notu ma nlia tali inyai! Ia veka nala Ni Roh verin tamata ovi rera tali Ia.”

Tamata ra rfalak ne Yesus nala Ni ngrebat tali nitdawan

Matius 12:22-30; Markus 3:20-27

¹⁴ Amar isa, na Yesus naling vatuk nait sian tali tamata isa i nmanu a. Ti ma nait sian yai nti talik tamata yai, na ia nangrihi nala lahir. Ba tamata rivun ovi rna'a inyai rtalkaka munuk. ¹⁵ Na'uk tamata boku rfalak ne, “Ia naling vatuk nait sian yai, tevek Beelzebul i notu dawan verin nait sian ra, nala ngrebat verin Ia.” ¹⁶ Tamata boku vali mane rlabir teman Yesus, ba rera ma notu mujizat, boma rka'a ne, Ni ngrebat yai ntali Ubu te wahal.

¹⁷ Na'uk Yesus nka'a afa ovi ranovak ra, ba nfalak verin ira ne, “Wean i rsiduk nuhu dawan isa na'ut ifira ma sidovung ra rotu rihi, na nuhu dawan yai veka nama'ar. Wean inyai vali wean i tamata ra rsingarahi na'a rahan teta isa, na rira rahan teta veka nama'ar vali. ¹⁸ Nitdawan ni fareta a wean vali inyai. Wean i nitdawan nsingarahi-sikual ovu ni nait sian ra, na ni fareta veka nama'ar. Ufalak wean ini, tevek mia fyalak ne, Ya'a aling vatuk nait sian ra ovu ngrebat tali

Beelzebul.* 19 Wean i fyalak ne, aling vatuk nait sian ra ovu ngrebat i ntali Beelzebul, na tamata ovi rorang mia yai rala ngrebat tali iki ma raling vatuk nait sian avyai? Tamata ovi rorang mia yai ka'i rfaturu lahir ne, sala mia. 20 Na'uk wean i aling vatuk nait sian ra ovu Ubu Ni ngrebat a, na inyai nfaturu lahir ne, Ubu Raja Ia, ma nma roak ma nfareta tamata ovi rorang Ia.

21 Wean i tamata ngrebat isa ni mneran ra rngora lahir ma nwanar ni rahan a, na tamata ra wol rabrahi ma rala ni metan ra.† 22 Na'uk wean i tamata isa nangrebat lia ia nma ma notu rihi ma nfaleka ia, na tamata i nangrebat lia ia yai veka nala munuk ni mneran ovi nanovak ne, bisma nala ma al nfaleka tamata ovi rangal ia a. Notu munuk wean inyai, beti nsiduk tamata yai ni metan ra.

23 Tamata iki watan wol norang Ya'a, na ia nanggal roak Ya'a. Tamata iki watan wol nkarya ovu Ya'a, na ia not-visal karya.”

Nait sian ra rewai ira ti ma rna'a tamata ovi wol rorang Ubu

Matus 12:43-45

24 “Wean i nait sian nti talik roak tamata isa, na nait sian yai veka nlilin watan nti wan ovi wol wear na'a ma ndava wan ma nyari ia, na'uk wol ndav-nala wan. Ba wean inyai, na ia veka nfalak ne, ‘Ya'a veka ewal ya'a ma ti una'a ewal rahan i uti talik roak ia yai!’ 25 Ba nait sian newal ia nti

* 11:18 11:18 Beelzebul ihin a ne, nitdawan, te nitu i nfareta nait sian ra munuk. † 11:21 11:21 Nait sian wean tamata ngrebat, na'uk Yesus wean tamata isa i nangrebat lia ia.

rahan yai ma nsi'ik, na rahan yai rbitin roak ma nmerat, ovu rasusan ma afakataka munuk rna'a warira ra.‡ ²⁶ Nata nti murin, ma nasweang nait sian ifitu ewal ma irmunuk rti ma rna'a tamata yai. Nait sian avyai rira sian a nlia nait sian lan a. Ba, ti nata tamata yai ni vava'at a sian lia lan a.”

Ubu naflahar tamata ovi rot-orang Ni vaivatul ra

²⁷ Na'ut i Yesus nangrihi obin, na vata isa tali tamata rivun avyai nafwak ma vain a dawan urun, ma nfalak verin Ia ne, “Lolin urun verin vata i nlewan Oa, ovu nsusu Oa.” ²⁸ Na'uk Yesus nfalak verin ia ne, “Lolin lia munuk verin tamata ovi rarenar Ubu Ni vaivatul ra ovu rot-orang!”

Tamata rivun rera verin Yesus ma notu mujizat i neluk faneak verin ira

Matius 12:38-42

²⁹ Na'ut i tamata ra rtafal ma rivun ira ma rsi'ik Yesus, na Ia nfalak verin ira ne, “Tamata ovi rva'at na'a tuvu ini raktufan urun. Ira rera ma otu faneak i tamata ra wol rala nala, na'uk otu watan faneak i wean lan a Ubu notu roak verin nabi Yunus. § ³⁰ Wean watan Yunus neluk faneak verin tamata Niniwe ra, na Ya'a, Tamata Yanan Ya'a ini, veka wean vali inyai, ma eluk faneak verin tamata ovi rva'at na'a tuvu ini. ³¹ Na'ut amar i Ubu veka nma ma nukun lanit ivavan a, na ratu i ntali nuhu dawan isa i raroa

‡ 11:25 11:25 Tamata i nait sian nti talik roak ia, ralan nmerat roak, tevek nait sian wol nana'a roak ia, wean lahir rahan i rbitin roak ma nmerat. § 11:29 11:29 Tamata avyai rera ma Yesus notu mujizat i nfaturu ne, Ia ntali Ubu. Msi'ik vali Matius 12:39.

ila'a na'a tranan a, veka nfaturu lahir tamata ovi rva'at na'a tuvu ini rira sala ra. Ratu ini nma ma nrenar Raja Salomo i ni kaka'a dawan tali Ubu. Na'uk Ia i nana'a fiang ini, Ni dawan a nlia Salomo!* ³² Na'ut amar i Ubu veka nma ma nukun lanit ivavan ini, na tamata Niniwe veka rdiri vali ovu tamata ovi rva'at na'a tuvu ini ma rta'i nuang ira, tevek tamata Niniwe avyai rahil ma rtalik roak tali rira salasilan ra na'ut i Yunus nangrihi verin ira. Na'uk Ia i nana'a fiang ini Ni dawan a nlia Yunus!"

*Ubu Ni vaivatul ra wean lahir lyawan
Matius 5:15; 6:22-23*

³³ "Wol tamata isa ntutun damar ma nfonak te nulang teri ia ovu suran. Na'uk ia nfadoku na'a damar wan, boma tamata ovi rti rahan ralan a bisma rsi'ik munuk yeban a. ³⁴ Matabira ra reluk damar verin tenabira ra. Wean i matabira ra lolin, na lyawan a nsoru lahir tenabira ra. Na'uk wean i matabira ra lavlova, na dedan a veka nsoru lahir tenabira ra. ³⁵ Ba wean inyai, na msyi'ik wabira ma lolin. Dekamane lyawan i nana'a tenabira avyai ti ma nana'a dedan ralan. ³⁶ Wean i tenabira munuk lahir lyawan, ovu wol isa vali dedan, na inyai nfaturu ne, tenabira ra munuk lahir lyawan, wean damar yeban a nyeba tenabira ra."

* **11:31** 11:31 Ratu yai vata mela ia, ma nfareta ni nuhu dawan a naran Syeba, raroa ila'a tali Israel na'a tranan. Surat Ralan nfamalik ia na'a I Raja-Raja 10:1-13. Na'a ayat ini vali, Ia i nana'a fiang ini nfaturu Yesus, na'uk rafena ma rarenar ia, ba rafena vali ma rahil tali rira salasilan ra.!

Yesus nfasala tamata Farisi ra ovu Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra Matius 23:1-36; Markus 12:38-40

³⁷ Ti ma Yesus nsiair munuk roak, na tamata Farisi isa nasweang Ia ma nafna'an na'a ni rahan a. Ba nti rahan yai ralan a ma nafna'an. ³⁸ Tamata Farisi yai nabrian lahir, tevek Yesus wol nraming liman a obin, na nafna'an roak.†

³⁹ Na'uk Duila'a nfallak verin ia ne, “Mia tamata Farisi ra ba'i mryaming watan bira kobi ovu bira binan muririra ra ma rmerat, na'uk ralarira ra ngra-ngrodi. Mia ralabira ra wean tamata ovi raktufan ra ovu tamata ovi inar ma rtafal ila'a rira metan ra. ⁴⁰ Tamata boda averi! Mia mkya'a roak ne, Ubu ka'i notu afa ovi rna'a murin a, ovu vali afa ovi rna'a ralan a. ⁴¹ Na'uk myala ovu ralabira urun afa ovi rna'a mia verin tamata kasian ra. Myotu wean inyai, na ralabira ovu tenabira veka rmerat urun na'a Ubu wahan ralan a. ⁴² Mia tamata Farisi ra myala bira persen vutu a tali bira va'i bumbu ra verin Ubu. Bumbu avyai wean selasih ovu inggu, ovu vali sayur liak ra. Velik ne myotu wean inyai, na'uk veka sian urun i lahir verin mia, tevek wol myotu afa ovi rmalola ra verin tamata liak ra, ovu wol mlyobang Ubu. Ba mia musti myot-orang inukun ovi ula lalean avyai, ovu vali deka miblufang ma myotu vali afa liak ovi Ubu nfareta roak.

⁴³ Veka sian urun i lahir verin mia tamata Farisi ra, tevek inabira ma mdyoku wan ovi tamata ra ba'i ralang mia, na'a rahan falurut, ovu inabira ma tamata ra ralang mia ma rala

† **11:38** 11:38 Yahudi rira adat te peraturan agama ne, raraming limarira ra veki, beti rafna'an.

salam verin mia na'a wan i rfedi-rfaha afa na'a.
⁴⁴ Mia tamata Farisi ra veka sian urun i lahir verin mia! Mia weabira lahir kubur a, na'uk wol rfaneak ne, inyai kubur. Ba tamata ovi rbana na'a ratan a, wol rka'a ne, matmatan ra rna'a ralan. Mia myotu ma felabira ra wean tamata lolin mia, na'uk ralabira ra sian urun."

⁴⁵ Tamata isa tali Yahudi rira tamata ovi ba'i rair Musa ni inukun ra nfalak verin Yesus ne, "Tuan Guru, tali afa ovi fwalak yai, na Oa fwalak sian vali ami!" ⁴⁶ Yesus nfalak ne, "Tamata ovi ba'i myair Musa ni inukun ra, veka sian urun i lahir verin mia vali. Mia myala varvara aleman verin tamata ra tali afa ovi myair ra. Ba tamata ra wol rvar-nala afa avyai, na'uk mia wol mlyauk limabira ra ma al mlyobang ira.

⁴⁷ Mia myotu ma nabi rira kubur ra lolin buas. Na'uk velik aba, mia weabira watan ububir-nusibira ovi rfedan roak nabi avyai, ba veka sian urun i lahir verin mia. ⁴⁸ Myotu wean inyai, na ka'i fyaturu lahir ne, mia mtyorong afa ovi ububir-nusibira ra rotu ra, tevek ira rfedan nabi avyai, ovu mia ini ka'i myotu warira ovi roving ira na'a. ⁴⁹ Wean inyai bi Ubu i Ni kaka'a dawan a nfalak ne, 'Ya'a veka usinir nabi ra ovu rasul ra verin ububir-nusibira ra. Ira veka rfedan rasul ovu nabi boku, ovu veka rwi-rwa boku vali!' ⁵⁰ Ubu notu wean inyai, boma nukun tamata ovi bya'at fiang ini, tevek ububir-nusibira ra rfedan nabi ra munuk. Ba mia byara rira matmatan ra, tali na'ut i Ubu notu lanit ivavan a. ⁵¹ Tali lalan ana, ububir-nusibira ra rsifedan. Ira rfedan lan Habel. Rfedan vali tamata liak ovi rira vava'at ra rmalola, ti naran i rfedan Zakharia. Ira rfedan

ia na'a Rahan Dawan Falurut a, ovu wan i ba'i rasnuri rira afwatan ra verin Ubu, na'a wan irua yai fruarira ra. Mia tamata ovi bya'at fiang ini, mryenar ma lolin afa ovi ufalak ini! Ubu veka nukun mia na'a ububir-nusibira ra rira afa sala avyai. ⁵² Mia dawan Yahudi ovi myair Musa ni inukun ra, veka sian urun i lahir verin mia! Mia wean i mtyaha kusi ma al byadil tamata rira fikiran ra ma rka'a kaka'a dawan i ntali Ubu. Na'uk mia wol mdyava kaka'a yai, ovu myotu teri tamata ovi inar ma rka'a vali!" ⁵³ Ti ma Yesus nban-talik wan yai, na Yahudi rira dawan ovi ba'i rair Musa ni inukun ra ovu tamata Farisi ra vairira dawan ma rorat lablabas watan Ia. Ira rorat afa rivun rasan tali Ia, boma nvalat ira na'a afa rivun ovi rorat ra. ⁵⁴ Ira rotu wean inyai ma al rlabir teman Ia, boma wean i nvalat sala afa boku, na bisma rtaha Ia.

12

Yesus nair Ni tamata ovi rorang Ia, ovu nfalak ma rsi'ik warira ma lolin na'a afa ovi tamata Farisi ra rair ra
Matius 10:26-27

¹ Na'ut inyai, na tamata rivun ila'a ti rasdovu ira, ma boku rdir-sidekin watan ira ovu rsita earira ra al rsi'ik ovu rarenar afa ovi Yesus nair ra. Ia nair lan Ni tamata ovi rorang Ia ma nfalak ne, "Msyi'ik ma lolin sidovung tamata Farisi rira ragi a. Deka myot-orang ira, tevek rfalak afa

isa, na'uk rotu afa liak.* ² Afa fanfonak ovi tamata rotu ra veka rvotuk, ovu afa ovi rfonak na'a ralarira ra veka lyawan vali. ³ Ba afa ovi fyamalik na'a dedan ralan, na veka rvotuk na'ut i amar a ma tamata ra rka'a. Afa ovi fyifi watan verin tamata ra na'a kamar ralan, na tamata liak ra veka rti ma rfamalik ma tamata rivun a rka'a.”

Ita musti tbohar a'uk Duila'a

Matius 10:28-31

⁴ “Ning kida averi, deka byobar tamata ovi inar ma rfedan tenabira ra, tevek wol rot-nala ma nlia tali inyai. ⁵ Ya'a mane ufalak verin mia ne, byobar a'uk Ubu! Ia wol mane Ni ngrebat watan ma nfedan tamata ra, na'uk Ia Ni ngrebat vali ma nvatuk ira rti yafwan kakiwal. Wean urun inyai, bi ufalak verin mia ne, ‘Byobar a'uk Ubu!’ ⁶ Eka minovak! Subit ilima fyawarira ra ko'u lalean. Velik ne fyawarira ko'u, na'uk Ubu wol nablufang isa vali, tevek Ia nsi'ik munuk subit ra. ⁷ Wean vali inyai verin vut ovi rna'a ulubira ra. Ubu nrekan ovu nka'a munuk vali roak, ba deka byobar, tevek Ubu nsi'ik ma lolin mia. Mia fyawabira lia subit ra!”

Deka fyalak sian Ubu Ni Roh a

Matius 10:32-33; 12:32

⁸ “Mryenar ma lolin afa ovi ufalak ini! Tamata iki watan ntorung ne, norang Ya'a na'a tamata waharira ralan ra, na Ya'a, Tamata Yanan Ya'a

* **12:1** 12:1 Tamata Farisi ra rotu ma felarira ra wean tamata lolin ira, na'uk ralarira ra sian urun. Ira wearira ragi i nfamela terigu a, tevek wol rivun ira, na'uk tamata rivun rorang afa sian ovi rotu ra.

ini, veka utorong vali ia na'a Ubu Ni sansinir ovi rna'a lanit ratan waharira ralan ra. ⁹ Na'uk tamata iki watan wean i nalak ia ne, wol nka'a Ya'a na'a tamata waharira ralan ra, na Ya'a veka alak vali ia ne, wol uka'a ia na'a Ubu Ni sansinir ovi rna'a lanit ratan waharira ralan ra. ¹⁰ Tamata iki watan nfalak afa boku ma nangal Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, na Ubu veka na'i vatuk ni salasilan avyai. Na'uk tamata iki watan wean i nfalak sian Ubu Ni Roh a, na Ubu veka wol na'i vatuk roak ni salasilan ra. ¹¹ Wean i tamata ra rtaha mia ti ma mdyiri Yahudi rira dawan waharira ralan ra na'a rira rahan falurut ra, te fareta waharira ralan ra ma rurus mia, na deka ralabira raruan na'a afa ovi veka fyalak ma al mlyotar tenabira ra. ¹² Tevek na'ut inyai vali, na Ubu Ni Roh a veka nfalyawang verin mia na'a afa ovi musti fyalak ra.”

Vaivatul kamkuma na'a tamata ka'i i nboda a

¹³ Tali tamata rivun avyai, na brana isa nfalak verin Yesus ne, “Tuan Guru, fwalak verin a'ang a ma nsiduk yamamami ni metan ra ovu fautnanan ovi nfadoku roak verin amrua.” ¹⁴ Yesus nfalak verin ia ne, “Iki nsikat ya'a ma eluk tamata fareta ma usiduk bira metan ra?”† ¹⁵ Nata Yesus nfalak ewal verin tamata rivun avyai ne, “Msyi'ik wabira ma lolin ma deka inabira ma mtyafal ila'a bira metan ra, tevek tamata rira vava'at ra wol raklo'i watan na'a rira metan ra, velik ne rira metan rivun ila'a.” ¹⁶ Yesus nfamalik vaivatul kamkuma isa ma nfalak ne, “Tamata ka'i isa ni va'i a ihin urun. ¹⁷ Tamata

† 12:14 12:14 Tamata fareta i ba'i nsiduk tamata rira metan ra, na'a vai Mala tfalak ne, hakim.

yai nanovak na'a ralan a ne, 'Wol wan roak ma ufadoku ning metan ra, ba fiang ini veka otu afaka?' ¹⁸ Ba nanovak ewal vali ma nfalak ne, 'A'ar munuk a'uk wan ovi ufadoku ning va'i ihin ra, boma ufadiri ewal wan avyai ma veran rahi wan ovi ufadiri lan ra. Otu wean inyai, boma bisma ufadoku ning va'i ihin ra ovu metan ra na'a. ¹⁹ Otu munuk wean inyai, beti ka'i unovak na'a ralang a ne, ya'a inak urun, tevek ning metan ovu va'i ihin ra rivun roak, ovu bisma uva'at tali varat nti varat. Ba fiang ini uyari watan ya'a ma ufna'an-ufnenu ovu otu inak lolin watan.' ²⁰ Na'uk Ubu nfalak verin ia ne, 'Hei, oa bwoda urun! Ovan ini lahir, na oa veka mwata, ba iki veka ni munuk mu metan rivun ovi musdovuk roak yai?'‡ ²¹ Tamata ovi ba'i rasdovuk rira metan ra ma al rfaka'i watan tenarira ra, wor watan ira, tevek wol rka'i na'a Ubu wahan ralan a."

Deka ralabira kako'u na'a bira inorang a verin Ubu

Matius 6:25-34

²² Yesus nfalak verin Ni tamata ovi rorang Ia ne, "Ba ufalak verin mia ne, deka ralabira kako'u na'a bira vava'at ra ovu bira fana'an-fanenu ra. Deka ralabira kako'u vali na'a afa ovi veka myung a myeluk ra. ²³ Tevek bira vava'at a fyawan lia bira fana'an ra, te bira kadaravit ra. ²⁴ Eka msyi'ik manut nangan ra! Ira wol ravurirava nabat ra, ovu wol rala va'i ihin ra, ovu vali wol wan ma rfadoku va'i ihin ra na'a, na'uk Ubu nala afamtahan verin ira. Mia fyawabira

‡ **12:20** 12:20 Yesus ni maksud ne, tamata liak ra veka rala tamata yai ni metan ra.

lia manut nangan avyai, ovu Ubu nlobang mia nlia manut nangan ra! ²⁵ Wean i tamata isa ralan kako'u na'a ni vava'at a, na ia veka wol ntafal amar isa vali na'a ni vava'at. ²⁶ Ba wean i wol myot-nala afa ko'u yai, na afakinimi ralabira kako'u na'a afa liak ra?

²⁷ Eka msyi'ik aa rira fafun ra. Ira wol rkarya ovu wol rafedu ma rotu rira kadaravit. Mryenar ma lolin afa ovi ufalak ini! Raja Salomo nka'i urun, na'uk ni kadaravit ovi neluk ra, na wol isa vali lolin lia tali fafun avyai. ²⁸ Ubu notu ria ovi rna'a va'i ra ma felarira lolin, velik ne amar ini rva'at obin, na'uk ilyan te ravrua, na rasnuri roak ira. Mia fyawabira nlia munuk ira! Ia nsi'ik mia nlia tali ria avyai. Na'uk wol myorang ne, Ubu nlobang mia nlia tali ria avyai! ²⁹ Ba deka fyikir da'in afa ovi veka mian te myenu ra, ovu ralabira deka kako'u. ³⁰ Tamata ovi wol rorang Ubu rdava lalawatan afa avyai, na'uk Yamabira nka'a munuk afa ovi mdyava na'a bira vava'at ra. ³¹ Ba mtyorong ma Ubu nfareta mia wean lahir Raja, na Ia veka nfakena munuk afa ovi mdyava ra.

³² Tamata ovi myorang Ya'a, velik ne bira sidovung a ko'u watan, na'uk ralabira ra deka kako'u! Tevek Yamabira inan ma nala Ni kalolin ra verin mia tali Ni Fareta a. ³³ Ba miti ma fyedi bira metan ra, ma myala kubang avyai verin tamata kasian ra. Myotu wean inyai, na misdovuk roak bira metan ra na'a lanit ratan. Metan avyai wol rakvisal nala, nata ti wol ni wahan, ovu tamata barborin ra wol bis rala nala, ovu ngafat ra wol bisma ra'an nala. ³⁴ Tevek

wean i fyadoku bira metan ra na'a wan isa, na ralabira ra veka rna'a vali inyai.”

Tamata ovi rorang Yesus musti rsi'ik warira ma lolin ma rtuan Yesus na'ut i nma ewal

Matius 25:1-13; Markus 13:33-37; Matius 24:43-51

35-36 “Na'ut inba watan, velik ne ovan te amar, na musti misusan wabira ma lolin ma mkyarya urun verin Ubu. Myotu wean tamata sansinir ovi rnaban duarira ra ma newal ia tali snobsifa. Ira rasusan lalawatan warira ma rkarya ovu rwanar ma lolin rira damar ra ma deka rmata, boma wean i duarira newal ia ma nevan falfolat a, na yarak ti ma rvadil falfolat a. ³⁷ Tamata sansinir ovi rasusan warira ma lolin ma al rnaban duarira ra veka uturira. Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Duarira yai veka nfalak ma ni tamata sansinir avyai rdoku, beti ia ka'i nasusan afamtahan verin ira. ³⁸ Tamata sansinir avyai veka uturira wean i duarira newal ia, na ntuan ira rasusan warira ma lolin ma al rnaban ia, velik ne nafafruan tenan te nfada'ing amar. ³⁹ Mingnanang afa ovi ufalak ini! Wean i rahan duan nka'a ne, jam ifira beti tamata barborin nma, na ia veka nsi'ik ma lolin ni rahan a, boma deka nti ni rahan ralan. ⁴⁰ Wean inyai bi lokat amar, na musti msyi'ik wabira ma lolin, tevek wol mky'a'a ne, na'ut inba na Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, veka uma.”

Vaivatul kamkuma na'a tamata sansinir i nbose a, ovu tamata sansinir i iva'un a

Matius 24:45-51

⁴¹ Petrus nyalak ne, “Duila'a! Vaivatul kamkuma yai fwamalik watan verin ami, te verin tamata liak ra vali?”

⁴² Duila'a nyalak verin ia ne, “Tamata sansinir isa nasusan duan ni rahan, ovu not-orang lalawatan afa ovi duan a nyalak ra, ovu vali ni kaka'a dawan. Ba duan a veka nfilia ma nfareta tamata sansinir liak ra, ovu nala afamtahan lokat amar ma ra'an. ⁴³ Tamata sansinir yai veka utun urun na'ut i duan a newal ia, na ntuan ia nfabana ni karya ra. ⁴⁴ Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Tamata sansinir yai duan a veka nfilia ma nasusan munuk ni metan ra. ⁴⁵⁻⁴⁶ Na'uk wean i tamata sansinir yai naktufan ma nanovak na'a ralan a ne, ‘Mnanat obin beti duang nma ewal.’ Ba ti ma nvaal tamata sansinir vata ovu brana ra, ovu vali nafna'an-nafnenu ovu boranavut ia. Tamata sansinir yai notu watan wean inyai, ti naran i duan newal ia na'a amar i wol nka'a. Ba duan a veka nfar-visal ia ma rvatuk ia, ma ia wean lahir tamata i wol norang Ubu.

⁴⁷ Tamata sansinir i nka'a afa ovi duan ralan nyalak a, na'uk wol nasusan tenan a ma not-orang afa ovi duan ralan a nyalak a, na veka nfar-visal ia. ⁴⁸ Na'uk tamata sansinir i wol nka'a afa ovi duan ralan nyalak a ma notu sala, na inovan ma rukun ia. Ira veka rvaal ia, na'uk wol aleman. Tamata iki watan wean i Ubu nala roak varvara verin ia ma nfareta tamata liak ra, na'uk wol not-orang afa ovi Ubu nyalak ra, na Ubu veka nukun tamata yai nlia tali tamata liak.”

Tamata ra wol ra'an vai isa, tevek boku rorang

*Yesus, na boku wahal**Matius 10:34-36*

⁴⁹ Yesus nfallak verin Ni tamata ovi rorang ia ne, “Deka minovak ne, Ya'a uma lanit ivavan ini ma otu ma malinan, na'uk uma ma ukun tamata ra, wean yafu i nlevur a, ovu inak ma rsidovuk kikyai yafu yai! ⁵⁰ Ya'a musti utuan susa i dawan a. Ba ralang a wol malinan lahir, ti naran i susa yai nlia. § ⁵¹ Mia minovak ne, uma lanit ivavan a ma otu ma malinan? Wahal! Mryenar ma lolin afa ovi ufalak ini! Uma lanit ivavan ini, na wol otu ma malinan, na'uk otu ma tamata ra rsingarahi. ⁵² Ba tali fiang ini, na wean i tamata ilima rna'a rahan teta isa, na veka rsitaku ulu ma tamata itelu rangal tamata irua, te tamata irua rangal tamata itelu. ⁵³ Ira veka ka'i rsitaku ulu. Brana ra veka rangal yamarira ra, ba yamarira ra veka rangal vali ira. Vata ra veka rangal renarira ra, ba renarira ra veka rangal vali ira. Etan ra veka rangal avarira ra, ba avarira ra veka rangal vali ira.”*

Tamata ra wol rfan-aran afa ovi Yesus nair ra ovu afa ovi notu ra

Matius 16:2-3

⁵⁴ Yesus nfallak verin tamata rivun avyai ne, “Wean i msyi'ik mutan ra rdiri na'a lahir varat, na fyalak lahir ne, veka da'ut, na veka da'ut lahir wean i fyalak a. ⁵⁵ Wean i nait tranan, na mia fyalak ne, veka lera, na lera lahir ma wean i

§ 12:50 12:50 Vaivatul ra na'a vai Yunani rfallak ne, Yesus musti ntuan baptisan. Ihin a ne, ntuan susa i dawan urun ma nmata.

* 12:53 12:53 Yesus nangrihi wean ini, tevek tamata boku veka rorang Ia, na boku wahal.

fyalak a. ⁵⁶ Hoi, mia tamata ovi fyalak afa isa, na'uk myotu afa liak! Mia msyi'ik lanit ovu lanit ivavan felan a, na mkya'a ma fyalak ne, veka da'ut te lera. Na'uk afakinimi msyi'ik afa ovi otu ra, ovu vali mryenar Ning Ivar Lolín a, na'uk wol fyan-aran?"

Ubu wol nukun lanit ivavan obin, na fara tahl roak ma tatalik dida salasilan ra

Matius 5:25-26

⁵⁷ "Mia musti fyikir ma lolin afa ovi kena ra ma myot-orang! ⁵⁸ Wean i tamata isa nti ma nmangadu oa verin tamata i ba'i nfaleka inukun verin tamata ra, na musti mkiwal ma na'a bira banbanan obin, na motu ma lolin ovu ia. Tevek wean i wol motu wean inyai, na tamata yai veka nkiwal ma novun oa ti verin tamata i ba'i nfaleka inukun verin tamata ra, beti tamata i ba'i nfaleka inukun yai novun oa ti verin polisi ra ma ra'abu'i oa.† ⁵⁹ Mrenar ma lolin afa i ufalak ini! Ira veka wol rfatalik oa tali bu'i ralan yai, wean i wol bwahir munuk mu utan ra obin."

13

Tamata iki watan wol nahil ma ntalik tali ni salasilan ra, na veka nmata

¹ Na'ut i Yesus nair tamata rivun, na boku rma ma rfamalik verin Yesus ne, Pilatus nfedan roak tamata Galilea boku. Ia nfedan ira na'ut i rfedan afwatan ra ma reluk rira korban verin Ubu. ² Yesus nfalak verin ira ne, "Mia fyikir ne, tamata Galilea avyai rmata wean inyai tevek

† **12:58** 12:58 Tamata i ba'i nfaleka inukun verin tamata ra, vai Mala nfalak ne, hakim.

rira salasilan ra rivun lia tamata Galilea liak ra? ³ Mryenar ma lolin afa ovi ufalak ini! Bira fikiran i wean inyai wol kena lahir! Na'uk wean i wol myahil tali bira salasilan ra, na mia veka myata vali wean inyai. ⁴ Mia mingnanang obin rahan dawan i nleka ma nta'i fedan tamata vutu rahin iwalu na'a Siloam? Mia fyikir ne, ira rira salasilan ra dawan lia munuk tamata ovi rna'a Yerusalem?* ⁵ Mryenar ma lolin afa ovi ufalak ini! Bira fikiran i wean inyai wol kena lahir! Na'uk wean i wol myahil ma mtyalik tali bira salasilan ra, na mia veka myata vali wean inyai.”

Tamata ovi wol rahil ma rtalik tali rira salasilan ra ma rotu afa ovi lolin ra, ira wearira aa ara i wol vuan ra, ma retal vatuk ia

⁶ Yesus ntafal ma nfamalik ewal vaivatul kamkuma isa wean ini, “Aa ara isa na'a tamata isa ni va'i anggur a. Amar isa, na tamata yai ndava aa yai vuan a, na'uk wol ndav-nala isa vali.† ⁷ Ba nfalak verin tamata i nasusan ni va'i a ne, ‘Varat itelu roak uma ma udava aa ara ini vuan a, na'uk wol udav-nala isa vali. Metal a'uk aa ini! Deka nva'at kikyai na'a lanun ini, tevek wol nala utun akataka.’ ⁸ Na'uk tamata i nasusan va'i yai nfalak ne, ‘Baba, mnaban ma varat isa ewal. Ya'a ki ukear lilit aa yai ma otu pupuk

* **13:4** 13:4 Siloam ini na'a kota Yerusalem, ovu wear nasdovu na'a wan ini. Tafsiran boku rfalak ne, rahan dawan ihin a ne, tembok vatu i sarseri Siloam nleka ma tamata rivun rmata na'a inyai. † **13:6** 13:6 Aa ara ini wol nana'a Tnebar. Ni karatat bis naran meter fanfa'an, vuan a veran mudamasa vuan a, ovu ia manmenil. Yahudi ra ba'i rdekar ara vuan ra ma nana'a rira kesu.

na'a. ⁹ Snain a varat ewal, na veka vuan roak. Na'uk wean i wol vuan, na ki etal vatuk ia.' "

Yesus notu ma lolin vata i tetan natbukar a, na'a amar i Yahudi ra ryari ira

¹⁰ Amar isa na'a amar i Yahudi ra ryari ira, na Yesus nsiair na'a Yahudi rira rahan falurut isa. ¹¹ Na'a inyai, na nait sian isa nlabir vata isa ma naran varat vutu rahin iwalu roak, ba nawar ia ma tetan a natbukar, ovu wol ndiri nala ma nmalola. ¹² Ti ma Yesus nsi'ik vata yai, na nera ia ma nfalak ne, "Titi, lolin roak oa tali mu suhut a." ¹³ Nata Yesus nfadoku liman a na'a vata yai, ba brian munuk, na vata yai tetan wol natbukar roak ma ndiri lahir, ma nfadawang Ubu. ¹⁴ Na'uk tamata i nban-ulu na'a rahan falurut yai nangrova, tevek Yesus notu ma lolin tamata na'a amar i Yahudi ra ryari ira. Ba nfalak verin tamata rivun avyai ne, "Na'a karedralan isa, na tkarya amar inean, ba amar isa tali amar avyai, na bisma mya ma rotu ma lolin mia. Na'uk deka mya na'a amar i tyari ita!" ¹⁵ Ba Duila'a nfalak ne, "Hoi, mia msyiklabir sian ma fyalak afa isa, na'uk myotu afa liak. Na'a amar i myari mia, na fyatalik bira karba ra ovu keledai ra tali warira ra ma myovun ira rti wan i ba'i rafnenu na'a. ¹⁶ Vata ini Abraham ubun-nusin vali ia. Nitdawan nkeak ia varat vutu rahin iwalu roak, ba Ya'a musti aling vatuk kakeak yai tali ia, velik ne na'a amar i tyari ita!" ¹⁷ Yesus nfalak wean inyai, ba tamata ovi rangal Ia rma'it urun. Na'uk tamata rivun inarira lolin urun, tevek Yesus notu afa lolin ovi tamata ra wol rot-nala.

Tamata ovi Ubu nfareta ira wean lahir Raja veka rtafal ma rivun ira, ovu wearira sesawi ni vatul a, ovu vali ragi

Matius 13:31-33; Markus 4:30-32

¹⁸ Ba Yesus nfalak ne, “Ubu nfareta tamata ra wean lahir Raja, na veka wean inba? Ya'a veka ala vaivatul kamkuma ini ma ufalyawang Ni Fareta yai. ¹⁹ Ubu Ni Fareta wean sesawi ni vatul a. Tamata isa nala sesawi ni vatul a, ma ti nava na'a ni va'i a. Sesawi yai veka narubu ma dawan, ba manut nangan ra rti rotu rira renga na'a sanan ra.”[‡]

²⁰ Yesus nfalak ewal vali ne, “Ya'a veka ala vaivatul kamkuma ra ma ufalyawang Ubu Ni Fareta.” ²¹ Ubu Ni Fareta wean ragi. Vata isa nala ragi yai ma nsileti na'a terigu loyang dawan isa, nata terigu yai nmela ma dawan. §

Falfolat katkotat ma tati vava'at kakiwal

Matius 7:13-14,21-23

²² Ba Yesus nban-ewal mane nti Yerusalem, na nwelat kota ra ovu ahu ra ma nair tamata ra. ²³ Tamata isa norat Yesus ne, “Duila'a, tamata ifira watan veka rira vava'at kakiwal?” ²⁴ Ba Yesus nfalak verin tamata ovi rna'a inyai ne, “Mkyiwal urun ma myahu falfolat i katkotat a! Mingnanang, tevek tamata rivun veka rkiwal ma rti ralan, na'uk wol rti nala. ²⁵ Wean i

[‡] **13:19** 13:19 Sesawi na'a ayat ini wol wean sawi ovi ta'an ra. Sesawi ini ni vatul ko'u lean, na'uk nmela ma meter itelu nrata. Ubu Ni fareta mulai ovu tamata ifira watan, na'uk nmela ma dawan ila'a vali. **§ 13:21** 13:21 Vai Yunani nfalak terigu sata itelu. Tafsiran ra rsialing ira, ba sata itelu yai ka'a bi, terigu kilo vututelu.

rahan duan a ndiri roak ma nfolat falfolat a, na mia veka mydiri murin watan ma myevan falfolat a, ma fyalak ne, 'Baba, bwadil falfolat a verin ami!' Ia veka nfallak ne, 'Ya'a wol uka'a mia!' ²⁶ Mia veka fyalak ne, 'Ami amafna'an ovu amafnenu roak ovu Oa, ovu vali Oa msiair roak na'a linga'an ovi rna'a mami ahu ra.' ²⁷ Na'uk Ia veka nfallak verin mia ne, 'Ya'a wol uka'a mia ovu wol uka'a ne, mtyali inba mya. Hoi, mia tamata ovi ba'i myotu a'uk afa ovi sian ra, miti talik kikyai wan ini!' ²⁸ Ba mia veka msyi'ik Abraham, Ishak, Yakub ovu nabi ra munuk rotu inarira lolin na'a Ubu Ni Fareta Ralan. Na'uk mia veka byakar ovu nifabira ra veka rsitutu ira, tevek fyarnuang wawa'uk i dawan a. Ubu notu teri mia ma mnya'a murin watan.* ²⁹ Tamata ra veka rtali timur, varat, marmar ovu tranan rma ma rdoku rafna'an na'a Ubu Ni Fareta.† ³⁰ Ba Ubu veka notu ma tamata ovi wol fyawar akataka, fyawar lia munuk tamata ra. Tamata ovi rfakaratat tenarira ra, Ia veka notu ma wol fyawar akataka."

Yesus ralan lalau na'ut i nfikir tamata ovi rna'a Yerusalem

Matius 23:37-39

³¹ Na'ut inyai vali, na tamata boku tali sidovung Farisi rma ma rfalak verin Yesus ne,

* **13:28** 13:28 Faliak nifarira ra rsitutu ira ihin a vali ne, rangrova te ralarira lalau, tevek rotu sala. † **13:29** 13:29 Tamata Yahudi wol inar lahir tamata ovi wol Yahudi, ba ti ma rarenar ne, tamata ovi wol Yahudi veka rna'a lanit ratan vali, na rangrova urun. Tamata Yahudi ranovak vali ne, ira veka ula ira ma rna'a Ubu Ni Fareta a.

“Muti talik lahir wan ini, tevek raja Herodes mane nfedan Oa.” ³² Yesus nfalak verin ira ne, “Miti lahir Herodes i rfanara ia ne serigala, ma fyalak verin ia ne, Ya'a aling vatuk nait sian ra tali tamata ra ovu otu ma tamata ra lolin ira tali rira suhut ra, amar ini ovu ilyan. Ravrua beti Ning karya a roak. ³³ Velik ne wean inyai, na'uk Ya'a musti ubana uti Yerusalem amar ini, ilyan ovu ravrua, tevek wol inovan ma rfedan nabi na'a wan liak, musti na'a Yerusalem.” ‡ ³⁴ Nata Yesus nfalak ne, “Tamata ovi mnya'a Yerusalem! Mia fyedan nabi ra ovu mtyev-fedan tamata ovi Ubu nsinir ira rma rtuan mia. Ya'a umaseak dalang roak ma usdovu mia, wean manut itai isa nkoka yanan ra na'a manin vavan a, na'uk mifena ma otu wean inyai! ³⁵ Ba wean inyai bi Ubu nban-talik bira Rahan Dawan Falurut a, ba veka vu watan. Ufalak verin mia ne, tali amar ini, na veka wol msyi'ik roak Ya'a, ti naran amar i veka fyalak ne, ‘Ubu naflahar Ia i nma ovu Duila'a naran a!’ ”

14

Yesus notu ma lolin tamata isa tali ni suhut na'a amar i Yahudi ra ryari ira

¹ Amar isa na'ut i Yahudi ra ryari ira, na Yesus nti dawan Farisi isa ni rahan ma nafna'an na'a inyai. Tamata ovi rna'a inyai rsi'ik nanuang Ia. ² Tamata isa nma ma ndiri Yesus wahan ralan a. Tamata yai ni suhut notu ma ean ovu liman

‡ **13:33** 13:33 Yesus nala vaivatul sindiran, ma al ntabu tamata Yahudi ra, tevek sala ma dawan ira ma rfedan nabi ra. Nlia tali inyai, na rfedan nabi ra na'a Yerusalem, kota i Ubu nfili ma Ni Rahan Dawan Falurut nana'a.

ra rbara. ³ Ba Yesus norat Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra ovu tamata Farisi avyai ne, “Na'a Musa ni inukun ra, bis totu ma tamata lolin ira na'a amar i ita tamata Yahudi tyari ita a?” ⁴ Tamata avyai munuk wol vairira lahir. Yesus ntaha tamata i ni suhut yai liman a ma notu ma lolin ia, beti nsinir ma newal ia. ⁵ Nata Yesus norat ewal ira ma nfalak ne, “Wean i yanabira isa, te bira sapi isa nleka nsuta wear kakear ralan a, na wol msyuta ma msyikat lahir ia, velik ne na'a amar i tyari ita?” ⁶ Na'uk wol tamata isa nvalat nala afa i Yesus norat yai.

Ubu inan ma ita tfakabava tenadida ra

⁷ Yesus nsi'ik mangun ovi rma dawan Farisi yai ni rahan a, na ira ti rdoku kadera ovi rna'a ulu ra. Ba Yesus nala vaivatul kamkuma isa ma nair ira. Ia nfalak ne, ⁸ “Wean i tamata isa nasweang oa ma movu ni snobsifa a, na deka muti mdoku kadera ovi rna'a ulu ra, beta ne snoba duan yai nasweang roak tamata ovi rira van ra dawan lia oa. ⁹ Snoba duan yai veka nma ma nfalak verin oa ne, ‘Deka mungrova, tevek ufadoku roak wan ini verin mangun eri.’ Ba veka mwa'it urun i lahir ma ti mdoku kadera ovi rna'a muri lalean a. ¹⁰ Ba wean i rasweang oa ma muti snoba isa, na mdoku kadera ovi rna'a muri lalean a, boma snoba duan yai nfalak verin oa ne, ‘Kida, mwa ma muti mdoku kadera ovi rna'a ulu eri.’ Wean inyai, na snoba duan yai nalang roak oa na'a mangun waharira ralan ra. ¹¹ Tamata iki watan wean i nfakaratat tenan a, na Ubu veka nfakabava ia. Na'uk tamata iki nfakabava tenan a, na Ubu veka nfakaratat ia.”

¹² Nata Yesus nfalak verin dawan Farisi yai ne, “Wean i musweang tamata ra ma rovu mu snoba a ma rafna'an lera ndirlola te lervava, na deka musweang watan mu kida ra te a'am a warim ra, ovu vali tamata ka'i ovi rna'a mu rahan nelan a, tevek ira veka rasweang vali oa ma mimunuk mifna'an ma rfaturu ne, raval roak mu lolin a. ¹³ Na'uk wean i motu snoba, na musweang tamata ovi rira kasian ra, tamata ovi ear limarira rametal, te tamata ovi ratlukut ra, ovu vali tamata ovi rkibu ra. ¹⁴ Motu wean inyai, na Ubu veka naflahar oa, tevek tamata avyai veka wol raval nala mu lolin a. Ubu veka nbalas mu lolin yai na'ut i nfava'at ewal tamata ovi rira vava'at ra rmalola.”

Vaivatul kamkuma al nfalyawang ne, Ubu nasweang tamata rivun ma rorang Ia, na'uk etal dawan rafena

Matius 22:1-10

¹⁵ Ti ma rarenar munuk afa ovi Yesus nfalak ra, na tamata isa tali tamata ovi rdoku rafna'an yai nfalak verin Yesus ne, “Lolin urun verin tamata ovi veka rafna'an na'a snoba dawan ovu Ubu na'a Ni Fareta a!” ¹⁶ Na'uk Yesus nfalak verin ia ne, “Amar isa, na tamata isa notu ni snoba dawan, na ia nasweang ma tamata rivun rma! ¹⁷ Ti ma snoba yai mane nbana, na nsinir ni tamata sansinir isa ma ti nfalak verin tamata ovi nasweang roak ira yai ne, ‘Afakataka rna'a munuk roak, ba mya kikyai.’ ¹⁸ Na'uk tamata avyai munuk lahir, lokat ira, ka'i rdava rira lola.*

* **14:18** 14:18 Rdava rira lola na'a ayat ini, ihin a na'a vai Mala ne, mereka mencari alasan. Lola nvotuk vali na'a Yohanes 15:25, Roma 3:19, 4:2, 1 Petrus 2:16.

Tamata i ula lalean ia nfalak verin sansinir yai ne, 'Ya'a ufaha roak va'i isa, ba musti uti ma usi'ik. Era ma deka mungrova ya'a, tevek wol uti.' ¹⁹ Tamata isa vali nfalak ne, 'Beti ufaha sapi brana vutu a, ba musti uti ma ucoba sapi avyai ma usi'ik ne, rkarya ma lolin te wahal. Wol bis uti, ba era ma deka mungrova.' ²⁰ Tamata isa vali nfalak ne, 'Ya'a beti usifa, ba veka wol uti mu snoba.' ²¹ Ba sansinir yai newal ia ma ti nfamalik munuk afa avyai verin ni dawan a. Ba rahan duan yai nangrova urun ma nfalak verin ni sansinir yai ne, 'Muti lahir kota ini ni linga'an ko'u ovu dawan ra, ma movun tamata kasian ra ovu tamata ovi ear-limarira ra rametal, ovu tamata ovi rkibu ra, ntafal vali tamata ovi ratlukut ra ma rma snoba ini.' Ba, sansinir yai nti. ²² Ti ma sansinir yai newal ia, na nfalak ne, 'Baba, otu munuk roak afa ovi fwalak ra, na'uk wan rivun na'a snoba ini vu obin.' ²³ Snoba duan yai nfalak ne, 'Muti lahir linga'an dawan ovu linga'an ko'u ovi rna'a kota murin a ma mkiwal tamata ra ma rma, boma ning rahan a nngora. ²⁴ Ufalak urun verin mia ne, wol tamata isa vali tali mangun ovi usweang ula roak ira yai veka rfatemang ning afamtahan ovi na'a ning snoba ini.' "

Tamata iki watan ralan urun ma norang Yesus, na deka nfikir ne maraan watan

Matius 10:37-38

²⁵ Tamata rivun rorang Yesus na'a Ni ban-banan a. Yesus nfulak wahan a, ma nfalak verin ira ne, ²⁶ "Wean i tamata isa nma ma norang Ya'a, na ia musti nlobang Ya'a nlia tali renan a, yaman

a, awan a, yanan ra, a'an a warin ra, oву tenan a. Na'uk wean i wol notu wean inyai, na ia wol bisma norang Ya'a. ²⁷ Tamata i norang Ya'a musti ntorung ma ntuan susa, te nmata, wean i nvara ni aa walwalur a. Ba tamata i nafena ma nvara ni aa walwalur, wol bisma norang Ya'a.

²⁸ Wean i tamata isa tali mia mane nfadiri rahan dawan isa, na ia musti ndoku ma nrekan ni kubang ra veki, boma bisma nka'a ne, ni kubang avyai naran ma not-nala rahan yai te wahal. ²⁹ Tevek, wean i nfadoku roak ni fanderen, na'uk wol not-nala rahan yai, na tamata rivun veka rsi'ik ni karya a ma rmalit ia. ³⁰ Tamata avyai veka rfalak ne, 'Ya'i yo, tamata ini mulai roak ma nfadiri ni rahan dawan, na'uk ni kubang wol naran ma not-nala munuk!' ³¹ Wean i raja isa ni suldadu rivun vutu mane rti rotu rihi oву raja liak isa i ni suldadu rivun vutrua, na raja yai musti ndoku ma nanovak veki ne, ia veka utun raja i ni suldadu rivun vutrua yai te wahal. ³² Wean i nka'a roak ne, ia veka wol utun, na na'ut i raja i ni suldadu rivun vutrua yai raroa ira obin, na nsinir lahir ni suldadu ifira rati rera ma deka rotu rihi." ³³ Ti nata, Yesus nfalak ne, "Mia weabira vali inyai. Wean i inabira ma myorang Ya'a, na musti byan-talik bira metan ra munuk."

*Tamata ovi rorang Yesus wearira sira
Matius 5:13; Markus 9:50*

³⁴ "Sira lolin ma totu ma afamtahan ra lanun. Na'uk wean i sira yai wol sarsiran roak, na veka totu aka ma sira yai sarsiran ewal? ³⁵ Ba rvatuk a'uk sira yai, tevek wol bis vali ma rotu na'a

pupuk ma na'a tamata rira va'i ra. Iki arun, na eka nrenar ma lolin.”†

15

Yesus nfamalik vaivatul kamkuma isa na'a domba i wol nleal a

Matius 18:12-14

¹ Amar isa, na tamata ovi ba'i rera babahir kulu ra, ovu tamata salasilan liak ra, rma rtuan Yesus ma rarenar afa ovi nfalak ra. ² Ba tamata Yahudi boku rtali sidovung Farisi, ovu rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra, rafngamu'ur ma rfalak ne, “Ya'i yo, tamata ini notu ni kida ovu tamata salasilan ra ma nafna'an ovu ira!”

³ Ba Yesus nala vaivatul kamkuma isa ma nfalak verin ira ne, ⁴ “Wean i tamata isa ntali mia ni domba ratut isa, na'uk isa wol nleal, na ia veka notu afaka? Ia veka nban-talik domba vutsi rahin isi yai na'a wan lean vu i ngrova lalawatan a, ma ti ndava domba i wol nleal yai, ti naran i ndav-nala roak ia.* ⁵ Ba wean i ntuan roak domba yai, na inan urun i lahir, ma nala domba yai nrata varan a ma newal ia. ⁶ Ti ma naran ni rahan, na nera ni kida ra ovu tamata ovi rna'a ni rahan nelan a ma nfalak verin ira ne, ‘Mya ma totu inad lolin, tevek udav-nala roak ning domba i wol nleal a.’ ⁷ Ba ufalak verin mia ne, na'a lanit ratan veka wean vali inyai. Ubu ralan a veka lolin urun, tevek tamata salasilan isa nahil ma ntalik roak tali ni salasilan ra. Ralan lolin yai

† 14:35 14:35 Tamata ovi wol rorang Yesus ovu ralarira urun, na rira inorang a wol ihin akataka. Ira wearira lahir sira i wol sarsiran roak ma tvatuk a'uk ia. * 15:4 15:4 Wan lean vu i ngrova lalawatan a, na'a vai Mala tfalak ne, padang rumput.

nlia tali ralan lolin verin tamata vutsi rahin isi ovi rira vava'at ra rmalola, ma wol rperlu ma rahil ma rtalik tali rira salasilan ra.”

Yesus nfamalik vaivatul kamkuma isa ewal na'a kubang ihin i wol nleal

⁸ Nata Yesus nfamalik vaivatul kamkuma isa verin ira ne, “Vata isa ni kubang ihin vutu a, ba wean i isa wol nleal, na veka notu afaka? Ia veka ntutun damar ovu nbitin munuk rahan ralan a ma al ndava ni kubang i wol nleal yai, ti naran i ndav-nala. ⁹ Ti ma ndav-nala roak kubang yai, na nera ni kida ra ovu tamata ovi rna'a ni rahan nelan a ma nfalak verin ira ne, ‘Mya ma totu inad lolin, tevek udav-nala roak ning kubang i wol nleal a.’ ¹⁰ Wean vali inyai verin Ubu Ni sansinir ra na'a lanit ratan, ma veka inarira lolin urun, tevek tamata salasilan isa nahil roak tali ni salasilan ra.”

Yesus nfamalik ewal vaivatul kamkuma isa na'a kasiko'u i wol nleal roak a

¹¹ Yesus nfalak ewal vali ne, “Tamata isa yanan brana irua. ¹² Amar isa, na iwarin a nfalak verin yaman a ne, ‘Bapa, msiduk kikyai dida metan ra, ma mala ning wahat a verin ya'a.’ Ba yaman a nsiduk lahir ni metan ra verin yanan irua yai.†

¹³ Amar ifira nelak watan, na yanan iwarin a ti nfedu munuk lahir ni metan ra ma nti negara i raroa. Na'a negara yai, na ia nawahak munuk lahir ni kubang ra ma al notu ni sian a lolin watan. ¹⁴ Ti ma nawahak munuk ni kubang ra, na lafar dawan nkena negara yai. Ba ni vava'at

† 15:12 15:12 Tamata Yahudi ba'i rnaban ma tamata nmata, beti rsiduk ni metan ra verin ni tiniman ra.

a sian urun i lahir. ¹⁵ Ia nti ndava karya na'a tamata isa na'a negara yai. Ba tamata yai nala karya verin ia ma ti nwanar ni vavu ra na'a ni lanun a. ¹⁶ Ia nablafar da'in roak, ba mane na'an watan vavu rira afamtahan ra, na'uk wol tamata isa vali ntorung ma nala verin ia.

¹⁷ Ti nata ni fikiran lyawan roak ma nfalak na'a ralan ne, 'Tamata ovi rkarya verin yamang a rivun urun ira, ovu rira afamtahan a nngora tia ma watan, na'uk una'a ini, na mane umata ning lafar roak! ¹⁸ Ya'a veka ewal ya'a ma ti utuan yamang a ma ufalak verin ia ne: Bapa, ya'a otu salasilan roak verin Ubu ovu oa. ¹⁹ Wol inovan roak ma tamata ra rfalak ne, oa yanam ya'a. Ba fara mtorung ma ukarya verin oa, wean watan mu tamata karya liak ra.'

²⁰ Ba ndiri ma newal ia nti verin yaman a. Nana'a raroa obin, na yaman a nrea lan roak ia, ba nfarnuang lahir na'a ralan ma nfaturu ni silobang a, ba nafla nti ma nangabuk ovu nvoan ia. ²¹ Ia nfalak verin yaman a ne, 'Bapa, ya'a otu salasilan roak verin Ubu ovu oa, ba wol inovan roak ma tamata ra rfalak ne, oa yanam ya'a.'
²² Na'uk yaman nfalak verin ni sansinir ra ne, 'Yarak ti myala ravit blawat i lolin urun a ma myotu ma neluk, ovu myala tatea ma mya'adoru na'a ean a, ovu vali myala sitana ma mya'adoru

na'a liman a.‡ ²³ Myotu munuk wean inyai, beti myala sapi ko'u i ngbabal urun a ma fyedan ia. Ki totu snoba ma tafna'an ovu totu inad lolin. ²⁴ Tevek yanak ini nmata roak, na'uk fiang ini nva'at ewal. Ia wol nleal roak, na'uk fiang ini utuan ewal roak ia.' Ba rotu lahir rira snoba. §

²⁵ Na'ut inyai vali, na yanan iya'an a na'a va'i obin. Ti ma newal ia ma nfaseri rira rahan a, na nrenar tamata ra rdedang, rafraik flo'its ovu rso'i-rsomar. ²⁶ Ba nera rira tamata sansinir isa ma norat ia ne, 'Rotu afakinyai?' ²⁷ Sansinir yai nfalak ne, 'Warim a newal roak ia, ba yamam a nsinir ami ma amfedan roak sapi ko'u i ngbabal urun a, tevek yanan i wol nleal yai newal roak ia ovu lolin.' ²⁸ Ba yanan iya'an yai nangrova urun, ma nafena nti rahan ralan. Nata yaman a nma murin ma nera lablobang ia ma nma ralan. ²⁹ Na'uk nfalak verin yaman a ne, 'Varat a nkati varat, na ukarya verin oa wean sansinir. Wol fasa vali obin angal afa ovi fwareta ra, na'uk wol mane fasa vali mala bibi ko'u isa verin ya'a ma otu snoba ovu ning kida ra. ³⁰ Na'uk yanam yai ti ma nawahak munuk roak mu metan ra ovu vatlean ra. Ti ma newal ia, na bapa fwedan lahir sapi ko'u i ngbabal yai verin ia!' ³¹ Yaman

‡ 15:22 15:22 Na'a ayat 19, tamata karya na'a vai Yunani misthion, ihin a ne, tamata i na'an kadi. Na'a ayat ini, tamata sansinir na'a Yunani doulous, ihin a ne, tamata i wol ni hak akataka, wol na'an kadi, ovu vali musti not-orang lalawatan afa ovi ni dawan nfalak ra. Lan ana, Vaidida nfalak tamata sansinir ne, iria lesan. § 15:24 15:24 Tamata ini yanan wol nmata, na'uk ia nanari ne nmata. Tafsiran buku rfalak ne, kasiko'u ini nmata (secara rohani), tevek nafena ma norang Ubu.

nfalak verin ia ne, 'Baba, oa ini mna'a lalawatan ovu ya'a, ba ning afakataka munuk, oa mu vali. ³² Na'uk inovan ma totu snoba ma totu inad lolin, tevek warim ini nmata roak, na'uk fiang ini nva'at ewal. Ia wol nleal roak, na'uk tatuan ewal roak ia.' "

16

Yesus nfamalik vaivatul kamkuma isa na'a tamata i wol nsi'ik ma lolin ni dawan ni metan ovu ni kubang ra

¹ Yesus nfalak verin Ni tamata ovi rorang Ia ne, "Tamata ka'i isa ni tamata karya isa. Tamata ka'i yai nala karya verin ia ma nasusan munuk ni metan ra. Amar isa, na tamata ra rmangadu tamata karya yai verin tamata ka'i yai ne, ia nawahak tia ma watan tamata ka'i yai ni metan ovu ni kubang ra. ² Ba tamata ka'i yai nera ni tamata karya yai ma norat ia ne, 'Ya'a urenar roak ivar na'a mu karya a, ba eka fwamalik munuk lahir afa ovi ala ma mususan ra, tevek oa wol bisma mususan roak ning metan ovu ning kubang ra!' ³ Ba ia nanovak na'a ralan a ne, 'Ya'a musti otu afaka fiang ini? Tevek ning dawan a mane nfaleka ya'a tali ning karya. Ya'a wol ufkear nala, ovu ya'a wol bis vali ma era kubang tali tamata ra, tevek uma'it. ⁴ Ya'a ufikir nala afa isa ma veka otu, tevek sarseri roak ma ning dawan a nfaleka ya'a tali ning karya a, ma wol ususan roak ni metan ovu ni kubang ra, na bisma ning kida rivun. Ira veka rala ya'a ma ti una'a rira rahan.' ⁵ Ba nera munuk tamata ovi rira utan na'a ni dawan a, ma norat tamata

avyai lokat ira. Ia norat tamata i ula lalean a ne, 'Mu utan ifira na'a ning dawan a?' ⁶ Tamata yai nfalak ne, 'Ngul ngusi ratut isa.' Ba nfalak verin tamata i ula lalean yai ne, 'Ini oa mu surat utan a. Mdoku ma mtulis lahir mu surat utan liak a, ne ngul ngusi vutlima watan.'* ⁷ Nata nfalak vali verin tamata i norang hi ula lalean a ne, 'Oa mu utan ifira?' Tamata yai nfalak ne, 'Gandum tenat rivun isa.' Ba nfalak vali verin tamata yai ne, 'Mala mu surat utan ini ma mdoku ma mtulis lahir mu surat utan liak a, ne gandum tenat ratut iwalu watan.' ⁸ Ba tamata ka'i yai nfakaratat ni tamata i ba'i nasusan ni metan ovu ni kubang ra, tevek ni kaka'a, velik ne ni bota dawan. Ufalak wean inyai, tevek tamata ovi wol rorang Ubu rira kaka'a ma rasusan rira vava'at ra ovu rotu ma tamata ra inar ira, nlia tali tamata ovi rira vava'at ra na'a lyawan ralan.

⁹ Myala metan ovi rna'a lanit i vavan ini ma al myotu bira kida, boma wean i metan avyai wol fyawarira roak, na Ubu veka nala mia ti mnya'a lanit ratan.

Tamata ovi rsi'ik ma lolin metan ovi Ubu nala verin ira na'a lanit ivavan ini, na Ia veka nala vali metan dawan ovi rna'a lanit ratan verin ira

¹⁰ Tamata iki watan not-orang lalawatan afa ovi nfalak ra na'a afa ovi ko'u ra, na ia veka not-orang afa ovi nfalak ra vali na'a afa ovi dawan ra. Na'uk tamata iki watan nsiklabir na'a afa ovi ko'u ra, na ia veka nsiklabir vali na'a afa ovi dawan ra. ¹¹ Ba wean i wol myot-orang afa

* **16:6** 16:6 Tamata Yahudi rotu rira ngul tali aa zaitun vuan ra. Lokat ngusi nvuat ngul ka'a bi liter vututelu rahin ilima.

ovi fyalak ra na'a metan ko'u ovi rna'a lanit i vavan a, na Ubu veka wol norang vali mia ma nala metan dawan ovi rna'a lanit ratan verin mia. ¹² Wean i msyiklabir ma wol msyi'ik ma lolin tamata rira metan ra, na iki vali veka nala metan ra verin mia?

¹³ Tamata sansinir isa wol bisma nkarya verin duan irua. Ia veka wol inan lahir isa, na'uk nlobang isa. Te veka not-orang lalawatan afa ovi nfalak ra verin isa, na'uk wol inan lahir isa. Mia weabira vali inyai, ma wol bisma myala bira vava'at ra verin Ubu, ovu vali myala bira vava'at ra verin bira metan ra.”

¹⁴ Ti ma tamata Farisi avyai rarenar munuk afa ovi Yesus nfalak ra, na rmalit Ia, tevek rlobang urun rira kubang ra. ¹⁵ Ba Yesus nfalak verin ira ne, “Mia myotu felabira ra wean tamata ovi ba'i rotu a'uk afa ovi lolin ra na'a tamata waharira ralan ra, na'uk Ubu nka'a munuk ralabira ra. Afa ovi tamata ranovak ne lolin urun, na Ubu wol inan lahir afa avyai.

¹⁶ Musa ni inukun ra ovu nabi rira afa ovi rair ra rbana, nata ti naran Yohanes i nbaptis tamata ra nma. Tali na'ut inyai, na tamata ra rfamalik Ivar Lolin i nfamalik Ubu nfareta tamata ra wean lahir Raja. Tamata rivun rkiwal ma ti rna'a Ni Fareta yai. ¹⁷ Musa ni inukun ra munuk, ti naran ni titik koma ra, veka rna'a kakiwal, ma nlia tali lanit ovu lanit ivavan ini.

¹⁸ Brana iki watan ntalik awan a, ma nsifa ewal ovu vata liak, na brana yai sala roak ia, wean lahir i ntuba ovu tamata i wol awan verin ia. Ba wean i brana iki watan nsifa ovu vata i awan a ntalik roak ia yai, na brana yai sala roak ia vali,

wean lahir i ntuba ovu tamata i wol awan verin ia.”†

Yesus nfamalik vaivatul kamkuma na'a tamata ka'i ovu Lazarus i ni kasian dawan a

¹⁹ Nata Yesus nfamalik ewal ne, “Tamata ka'i isa ba'i noru a'uk ravit blawat i lolin urun a ovu kadaravit liak ovi fyawar urun a. Lokat amar, na ia notu inan lolin ovu ni kaka'i a.‡ ²⁰ Tamata isa vali ni kasian a dawan, naran Lazarus. Lokat amar, na ia ntuba na'a tamata ka'i yai ni falfolat ngoran a. Ni weba ra rsoru lahir tenan a. ²¹ Ia mane na'an watan afamtahan mumun ovi rleka na'a tamata ka'i yai ni meja vavan a, na'uk wol nal-nala akataka. Yaha ra rma vali ma rlelut ni weba ra. ²² Nata tamata kasian yai nmata, ba Ubu Ni sansinir ra tali lanit ratan rma ma rovun lahir ia nti wan i lolin urun a nebang Abraham. Ba tamata ka'i yai nmata vali ma ti roving ia. ²³ Tamata ka'i yai nana'a roak yafwan kakiwal, na ni wawa'uk a dawan urun i lahir. Ia ntadata ma nsi'ik tali raroa watan, na Lazarus ndoku wan i lolin urun a nebang Abraham. ²⁴ Ba nafwak ma nfalak ne, ‘O Bapa Abraham, fara fwaturu Mu silobang verin ya'a! Msinir Lazarus ma nsovu liman tutul a na'a wear ma nma nfangridin earng a, tevek ufarnuang wawa'uk i dawan urun a na'a yafu ralan ini!’

²⁵ Na'uk Abraham nfalak ne, ‘Mungnanang vek i ta baba, tevek na'ut i bwa'at obin a, na oa mu munuk roak afa ovi lolin ra, na'uk Lazarus

† **16:18** 16:18 Vaivatul isa na'a Vaidida mnanat, naflidan, ihin a ne, tamata i nsifa roak, na'uk ntuba ovu tamata i wol awan verin ia. ‡ **16:19** 16:19 Na'ut inyai, na maloli te ravit blawat ungu fyawan urun. Tamata ka'i sa'i rfaha nala.

ni watan afa ovi sian ra. Fiang ini Lazarus inan lolin roak, na'uk oa mu wawa'uk a dawan urun ia. ²⁶ Nlia tali inyai vali, na tivat isa i bilaman urun a nelak ita ma oa mna'a lihir a, na ami amna'a lihir a. Ba wean i tamata ovi rtali wamami mane rahu tivat yai ma rti ralola mia, te ovi rna'a inyai mane rma ma ralola ami, na wol bis lahir!' ²⁷ Ba tamata ka'i yai nfalak ne, 'Baba, wean inyai ba era lablobang verin oa, ma msinir Lazarus ma nti yamang ni rahan a, ²⁸ tevek a'ang-waring ilima rna'a rahan yai obin, ma nfangnanang urun ira, boma na'ut i rmata a, na deka rma wan i ni wawa'uk a sian urun ini.' ²⁹ Na'uk Abraham nfalak ne, 'Ira rira roak Musa ovu nabi rira kitab ra. Ba fara rorang watan afa ovi rtulis roak na'a kitab avyai!' ³⁰ Ba tamata yai ka'i nfalak ne, 'Baba, inyai wol naran obin, na'uk wean i matmatan isa nva'at ewal ma nti nfalak verin ira, na ira veka rahil ma rtalik tali rira salasilan ra.' ³¹ Na'uk Abraham nfalak ne, 'Wean i wol rarenar afa ovi rtulis roak na'a Musa ovu nabi rira kitab ra, na ira veka wol rorang vali ma rahil ma rtalik tali rira salasilan ra, velik ne matmatan isa nva'at ewal ma ti nfalak verin ira.' "§

17

Afa ovi rotu ma tamata ra rotu a'uk salasilan

§ 16:31 16:31 Tamata ka'i yai wean Yahudi rira dawan ra. Ira ba'i rera mujizat ovu faneak ra ma nfaturu ne, Yesus ntali Ubu. Na'uk rafena ma rorang Ubu Ni vaivatul ra na'a ayat ovi rfamalik ne, Ia Raja Ia ma nsikat roak tamata ra tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal. Velik ne tamata nva'at ewal tali matmatan, na'uk wol rorang watan.

ra

Matius 18:6-7,21-22; Markus 9:42

¹ Yesus nfalak verin Ni tamata ovi rorang Ia ne, “Ita tka'a roak ne, afa ovi rotu ma tamata ra rotu a'uk salasilan ra veka rna'a, na'uk sian urun i lahir verin tamata ovi rotu ma tamata liak ra rotu salasilan. ² Ni lolin a, rkeak watu dawan isa na'a tamata avyai relarira ra ma relik ira rti tahat ralan. Rotu wean inyai, na lolin lia tali tamata avyai rotu ma tamata i ni inorang a kako'u nleka ma notu salasilan.* ³ Wean inyai bi, msyi'ik ma lolin afa ovi myotu ra! Wean i terabir-valibira isa notu salasilan, na mtyabu ia. Ba wean i nahil ma ntalik roak tali ni salasilan ra, na myabun ia. ⁴ Wean i notu salasilan verin mia fafitu na'a amar isa, ovu vali newal nala fafitu ia nma verin mia ma nfalak ne, ‘Ya'a ahil roak, ba era ma myabun ya'a,’ na mia musti myabun ia.”

Inorang i nangrebat a

⁵ Nata Yesus Ni rasul ra rfalak verin Ia ne, “Duila'a Yesus, fara fwangrebat mami inorang a!” ⁶ Duila'a nfalak ne, “Wean i bira inorang a veran sesawi ni vatul watan, na mia bisma fyalak verin aa dawan ini ne, ‘Mutvutuk lahir ma roal mdiri tahat ralan,’ na veka norang watan mia!”†

Tamata sansinir isa ovu duan a

⁷ “Wean i tamata isa tali bir tinemun ni tamata sansinir nkarya na'a ni va'i a, te nwanar ni

* **17:2** 17:2 Tamata i relik ia nti tahat ralan na'a ayat ini ihin a ne, tamata nmata. Inyai lolin nlia Ubu nukun ma dawan ia, tevek ia notu ma tamata liak notu salasilan. † **17:6** 17:6 Sesawi ni vatul ko'u rahi aa liak ra rira vatul ra, na'uk nmela ma na'a aa dawan.

afwatan ra, ma wean i newal ia tali ni karya, na tamata yai veka nfallak verin ni sansinir yai ne, 'Mwa ma mufna'an kikyai!'[‡] ⁸ Velik aba, wahal lahir! Ia veka nfallak verin ni sansinir yai ne, 'Mususan afamtahan verin ya'a. Moru mu ravit i nmerat a, ma mdiri msi'ik ma ufna'an-ufnenu munuk veki, beti mufna'an-mufnenu vali.' ⁹ Ia veka nraning ni sansinir yai? Wahal lahir, velik ne notu munuk ni karya ovi nala verin ia. ¹⁰ Wean watan inyai verin mia vali. Wean i myotu munuk roak afa ovi Ubu nfallak ma myotu ra, na ni lolin a, fyalak ne, 'Ami tamata sansinir ami watan, ovu wol fyawamami lahir, ba amotu a'uk afa ovi musti amotu ra.' "

Yesus notu ma lolin ewal tamata vutu ovi rira suhut ngabaa

¹¹ Yesus nahu propinsi Samaria ovu propinsi Galilea rira elat ratan a ma nbana nti Yerusalem. ¹² Na'ut i Yesus nti naran ahu isa, na tamata vutu ovi rira suhut ngabaa rma rtuan Ia. Ira rdiri ma ya'i raroa ira tali Yesus, § ¹³ ma rafwak ne, "Yesus, Tuan Guru! Mlobang ami."

¹⁴ Ba Yesus nsi'ik ira ma nfallak ne, "Miti ma fyaturu tenabira ra verin Yahudi rira mela falurut ra, ma rsi'ik tenabira ra ne, lolin roak te wahal." Na'a rira banbanan obin, na lolin lahir ira tali rira suhut a. ¹⁵ Tamata isa tali tamata

‡ **17:7** 17:7 Tamata sansinir na'a ayat ini wol ni hak akataka, wol na'an kadi, ovu vali musti not-orang lalawatan afa ovi ni dawan nfallak ra. Lan ana, Vaidida nfallak tamata sansinir ne, iria lesan.

§ **17:12** 17:12 Suhut ngabaa ihin a na'a vai Mala ne, kusta. Ini suhut aleman ma bis notu ma tamata liman, ean ovu wan liak ra rakvisal.

vutu yai, ti ma nsi'ik tenan a, na lolin roak ia tali ni suhut a, ba newal ia ma nfadawang Ubu ovu vain dawan. ¹⁶ Nata nsangatur na'a Yesus wahan ralan a, ovu nfalak fara weninyai verin Ia. Tamata yai ntali Samaria.* ¹⁷ Yesus nfalak ne, "Inlangin a otu ma tamata vutu lolin ewal roak ira tali rira suhut a te wahal? Tamata isi yai rna'a inba? ¹⁸ Wean inbinimi wol tamata isa vali tali ira rma ma rfalak fara weninyai verin Ubu, na'uk tamata i wol Yahudi ini sa'i nma a'uk?" ¹⁹ Yesus nfalak verin tamata yai ne, "Mdiri ma mewal oa kikyai, tevek mu inorang a notu ma lolin roak oa."

Na'ut i Ubu veka nma ma nfareta lanit ivavan a

Matius 24:23-28,37-41

²⁰ Tamata Farisi ifira rorat Yesus ne, "Lafira, na Ubu nma ovu Ni Fareta Ralan a?" Ba Yesus nfalak ne, "Ubu Ni Fareta Ralan wol nma ovu faneak ovi tamata ra rsi'ik, ²¹ ovu vali tamata ra wol bisma rfalak ne, 'Eka msyi'ik, Ia na'a ini, te na'a ineri!' Tevek Ubu neluk raja ma nfareta lanit ivavan ini na'a roak ralabira ra."

²² Ba Yesus nfalak verin Ni tamata ovi rorang Ia ne, "Ni amar a veka nma ma inabira ma msyi'ik Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, na'a amar isa watan, na'uk mia wol bisma msyi'ik. ²³ Tamata ra veka rfalak verin mia ne, 'Msiyi'ik Ia na'a ineri!' Te, 'Msiyi'ik Ia na'a ini!' Mia deka miti ineri, ovu deka myorang ira. ²⁴ Tevek Ya'a, Tamata Yanan

* **17:16** 17:16 Tamata Yahudi ovu tamata Samaria rsikifan ira (isa wol inan lahir isa), ba tamata Samaria yai nfakabava tenan verin Yesus, na nfabriang ira munuk.

Ya'a, veka uma ewal lanit ivavan ini, ma vanang wean lahir i fitik nyelar tali lanit wahan nti lanit wahan. ²⁵ Na'uk Ya'a musti utuan veki wawa'uk i dawan urun a, ovu tamata ovi fiang ini rva'at ra veka rala'ing Ya'a.

²⁶ Amar i Ya'a, Tamata Yanan Ya'a veka uma, na tamata ra veka wean lahir na'ut i Nuh nva'at a.† ²⁷ Na'ut inyai, na tamata ra rafna'an, rafnenu ovu rsifa wean watan wean a, ti naran amar i Nuh nrata ni kabal a. Nata wear dawan nma ma nfedan munuk ira.‡ ²⁸ Amar yai wean vali na'ut i Lot nva'at obin. Tamata rafna'an, rafnenu, rfedi-rfaha afa, ravuri-rava ovu rotu rira rahan ra.§ ²⁹ Na'ut amar i Lot nban-talik kota Sodom, na Ubu nfasuka yafu ovu belerang wean lahir da'ut tali lanit ratan, ma nvisal tamata ra munuk.

³⁰ Veka wean vali inyai na'ut i Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, uma ma ufavotuk tenang a.* ³¹ Na'a amar yai, na tamata ovi ryari ira na'a rira rahan ratan ra, deka rsuta ma rala rira afa ovi rna'a rira rahan ralan, ovu vali tamata ovi rkarya na'a rira va'i ra wol bisma rewai roak ira rti rira rahan ra.† ³² Mingnanang afa i nkena roak Lot awan a.‡ ³³ Tamata iki watan nfikir a'uk ni

† 17:26 17:26 Kejadian 7:6-24 ‡ 17:27 17:27 Nuh ni kabal ini wol ni lar, ovu wol ni mesin. Na'ut i Nuh nva'at a, na tamata ra rva'at wean biasa watan, ba wol rka'a ne, brian munuk, na rmata lahir! § 17:28 17:28 Kejadian 18:20—19:25 * 17:30 17:30 Tamata ra wol ranovak ne, Yesus veka nma ma nfabriang ira ma nukun lanit ivavan munuk. † 17:31 17:31 Tamata Yahudi rira rahan ra wol vunarira, ba ira ba'i rdoku na'a rahan ratan, wean i tdoku na'a sirtetan a. ‡ 17:32 17:32 Kejadian 19:26 Lot awan nfulak wahan ma nsi'ik Sodom, tevek snain nlobang ni metan ra.

vava'at na'a lanit ivavan a, na ia veka wol ni vava'at kakiwal a. Na'uk iki watan wol nfikir ni vava'at tevek norang Ya'a, velik ne tamata ra rfedan ia, na ia veka ni vava'at kakiwal. § ³⁴ Ya'a ufalak verin mia ne, na'a ovan i veka uma ewal yai, na wean i utuan tamata irua rtuba ko'i isa, na Ubu veka nala isa, na'uk isa nana'a watan. ³⁵ Wean i vata irua rbutar slaru na'a batu putar, na Ubu veka nala isa, na'uk isa nana'a watan." [³⁶ Wean i tamata irua rna'a va'i, na Ubu veka nala isa, na'uk isa nana'a watan.]* ³⁷ Ba Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rorat Ia ne, "Duila'a, afa yai veka nvotuk na'a inba?" Ba Ia nfalak verin ira ne, "Wean i matmatan ra rna'a inyai, na manut nangan dawan ovi ba'i ra'an afa matmatan ra rna'a vali inyai."†

18

Vaivatul kamkuma na'a vata varu isa ovu tamata i ba'i nfaleka inukun verin tamata ra

¹ Yesus nfamalik vaivatul kamkuma isa verin Ni tamata ovi rorang Ia ma al nair ira. Ia nfangnanang ira ma musti raflurut lalawatan ovu deka ralarira kako'u. ² Ia nfalak ne, "Tamata isa i ba'i nfaleka inukun nleal kota isa. Ia wol nbobar Ubu ovu wol nkamlabir tamata isa vali. ³ Na'a kota yai vali, na vata varu isa nma

§ 17:33 17:33 Matius 10:39, Markus 8:35; Yohanes 12:25

* 17:36 17:36 Vai Yunani ni naskah mnanat urun ra wol rira ayat ini. † 17:37 17:37 Afa ovi Yesus nfalak ra na'a ayat ini ihin a ne, manut nangan dawan ovi ba'i ra'an matmatan ra rfaturu ma lyawan wan i matmatan nana'a. Na'a Yesus Ni amar i veka nma, na veka lyawan vali verin tamata ra munuk.

lalawatan ma ntuan tamata inukun yai ma nera verin ia ne, 'Mlobang ma mususan ning ngrihi a ovu tamata i nangal ya'a ini ovu ni malolan a.' ⁴ Ya'i mnanat, na tamata inukun yai wol nkamlabir lahir varu yai, ti nata nanovak na'a ralan a ne, 'Velik ne wol ubobar Ubu ovu wol ukamlabir tamata isa vali, ⁵ na'uk varu ini nlabir lalawatan ya'a. Ba ni lolin a, ulobang ia ovu ni malolan a, boma deka nma lalawatan ma nlabir ya'a.' " ⁶ Ba Duila'a nfalak ne, "Minovak ma lolin na'a afa ovi tamata inukun yai nfalak ra. Ni vava'at a wol nmalola! ⁷ Ubu notu ma nlia tali inyai! Ia veka nlobang Ni tamata ovi nfili ra. Ira ovan-amar raflurut verin Ia. Ia veka wol nta ma mnanat ma nlobang ira! ⁸ Ufalak lahir verin mia ne, Ubu veka nlobang lahir ira ovu Ni malolan a! Na'uk wean i Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, uma lanit ivavan ini, na Ya'a veka utuan tamata inorang ra te wahal?"

Vaivatul kamkuma na'a tamata isa ntali Yahudi rira sidovung isa naran Farisi ovu tamata i ba'i nera babahir kulu

⁹ Yesus nfamalik vali vaivatul kamkuma ini verin tamata ovi ranovak ne, wol rotu salasilan, ovu ranovak vali ne, tamata liak ra wol fyawarira. ¹⁰ Ia nfalak ne, "Tamata irua rti Rahan Dawan Falurut ma raflurut. Tamata isa ntali sidovung Farisi, na tamata isa vali ba'i nera babahir kulu. ¹¹ Tamata Farisi yai ndiri ma naflurut watan na'a ralan a ne, 'Ubu, ya'a ufalak fara weninyai verin Oa, tevek ya'a wol weang tamata liak ra; ira rwi-rwa tamata ra ma rbori rira metan ra, rangal inukun ra, rsifa roak na'uk rtuba ovu tamata ovi wol awarira verin ira,

ovu vali wol weang tamata i ba'i nera babahir kulu ini. ¹² Ya'a utolat farua na'a karedralan isa, ovu ala persen vutu tali ning karya enan ra munuk verin Oa.' ¹³ Na'uk tamata i ba'i nera babahir kulu yai ndiri ma nfaroa ia tali tamata ra. Ia wol nabrahi ma ntadata nrata lanit, na'uk nfefik buburn a ma nfalak ne, 'O Ubu, fara fwaturu Mu silobang a verin ya'a, tamata salasilan ini.'* ¹⁴ Mryenar ma lolin afa ovi ufalak ini! Tamata i ba'i nera babahir kulu yai, na'ut i newal ia nti ni rahan a, na Ubu na'i vatuk roak ni salasilan ra, na'uk tamata Farisi yai wahal. Tevek tamata iki watan nfakaratat tenan a, na Ubu veka nfakabava ia, na'uk tamata iki watan nfakabava tenan a, na Ubu veka nfakaratat ia."

Yesus naflahar kasiko'u yanat ra

Matius 19:13-15; Markus 10:13-16

¹⁵ Tamata rovun yanarira ko'u ra rma verin Yesus, boma nfadoku liman na'a ira. Na'ut i Ni tamata ovi rorang Ia rsi'ik tamata avyai, na rangrova ira. ¹⁶ Na'uk Yesus nera kasiko'u avyai, beti nfalak verin Ni tamata ra ne, "Msyi'ik watan ma kasiko'u avyai rma ma rtuan Ya'a. Deka myotu teri ira, tevek tamata ovi wearira avyai, ira veka warira vali ovu Ubu na'a Ni Fareta a. ¹⁷ Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Tamata iki watan wean i wol norang ne, Ubu nfareta tamata ra wean lahir Raja, wean kasiko'u avyai,† na ia veka wol wan na'a Ubu Ni Fareta a."

* **18:13** 18:13 Tamata Yahudi ba'i rfefik buburira ra wean i mane rfaturu ne, rahil roak ma rtalik tali rira salasilan ra. † **18:17** 18:17 Tamata ovi rna'a Ubu Ni Fareta, ira rira vava'at wean kasiko'u ra, ma rfakabava tenarira ra ovu rafrenar.

Tamata ovi rka'i ra susa ma ti rna'a Ubu Ni Fareta a

Matius 19:16-30; Markus 10:17-31

¹⁸ Yahudi rira dawan isa nfalak verin Yesus ne, "Tuan Guru, lolin Oa. Ya'a musti otu afaka, boma ning vava'at kakiwal?" ¹⁹ Yesus nfalak ne, "Afakinimi fwalak ne lolin Ya'a? Wol tamata isa vali lolin ia, Ubu a'uk sa'i lolin Ia. ²⁰ Oa mka'a munuk afa ovi Ubu nfareta roak verin ita: 'Wean i msifa roak, na deka mtuba ovu tamata i wol awam verin ia, deka msifedan, deka bwori, deka mdiri fareta waharira ralan ra ma msiklabir na'a afa ovi fwalak ra na'a tamata liak, ovu malang renam ovu yamam a.' "‡ ²¹ Tamata yai nfalak ne, "Ya'a ot-orang munuk roak afa avyai, tali na'ut i ning kako'u obin." ²² Yesus nrenar munuk afa ovi tamata yai nfalak ra, na nfalak verin ia ne, "Teran afa isa wol motu obin. Musti fwedi munuk mu metan ra ma mtanang kubang avyai verin tamata kasian ra. Motu wean inyai, na veka mu metan na'a lanit ratan, beti mwa ma morang Ya'a."§ ²³ Ti ma nrenar afa ovi Yesus nfalak ra, na ralan a lalau urun, tevek nka'i urun ia. ²⁴ Yesus nka'a lahir ne, tamata yai ralan lalau, ba nfalak verin ia ne, "Susa buas ma tamata ovi rka'i ra rtorung ma Ubu nfareta ira wean lahir raja. ²⁵ Susa buas ma unta nuruk dirin ni bilahin a nti, na'uk susa lia vali verin tamata ka'i ra ma rtorung ma Ubu nfareta ira wean lahir raja." ²⁶ Tamata ovi rarenar afa ovi Yesus nfalak ra rorat ne, "Ba wean inyai, na iki

‡ 18:20 18:20 Keluaran 20:12-16 § 18:22 18:22 Vaidida ni vaivatul tamata kasian ihin a ne, ni kubang, fana'an, fanenu, ni afakataka munuk susa. Naling ia tali vai Mala ni vaivatul kasihan.

veka ni vava'at kakiwal?"* 27 Ba Yesus nfalak ne, "Afa ovi tamata wol rot-nala ra, Ubu not-nala munuk."† 28 Nata Petrus nfalak ne, "Ami amban-talik roak mami afakataka munuk ma amorang Oa." 29-30 Yesus nfalak verin ira ne, "Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Tamata ovi rban-talik roak rira rahan ra, te awarira ra, te terarir-valirira ra, te renarir-yamarira ra, te yanarira ra, tevek rfamalik Ubu Ni Fareta verin tamata ra, na Ia veka ntafal enarira ra ma nlia ma dawan tali lan a na'a rira vava'at ra, ovu vali na'a amar ovi veka rma ini, na ira veka rira vava'at kakiwal."‡

Yesus nangrihi fatelu roak na'a Ni matmatan
a

Matius 20:17-19; Markus 10:32-34

31 Yesus nasdovu munuk Ni tamata vutu rahin irua ovi rorang Ia ma nfalak verin ira ne, "Fiang ini tati Yerusalem. Na'a ineri, na afa ovi nabi ra rtulis munuk roak na'a Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, veka rkena lahir Ya'a. 32 Tamata ra veka rala Ya'a verin tamata ovi wol Yahudi ra ma rlabir waweang Ya'a ovu rira vaivatul ra, rfalak sian Ya'a ovu rafnit Ya'a. 33 Ira veka rasveva Ya'a ovu rfedan Ya'a, na'uk ti ma amar itelu nelak, na veka uva'at ewal." 34 Na'uk Yesus Ni tamata ovi rorang Ia wol rfan-aran afa ovi nfalak ra. Ni

* **18:26** 18:26 Tamata ovi rorat Yesus rfikir ne, wol tamata isa vali veka ni vava'at kakiwal, tevek afa ovi Yesus nfalak na'a ayat 25. † **18:27** 18:27 Ubu sa'i nsikat ita tali dida salasilan ra, ma dida vava'at kakiwal. Tamata ra wol rot-nala! ‡ **18:29-30** 18:29-30 Yesus wol nfalak ma tamata ra rablufang rira rahan teta ovu tiniman ra, ma rti rtalik ira. Na'uk ni maksud ne, tamata ra rorang Ia, na inyai penting lia afa liak ra munuk.

vaivatul avyai wean afa fanfonak verin ira, ba wol rka'a afa ovi Yesus nfalak ra.

*Yesus notu ma tamata kibu isa nsirea lahir
Matius 20:29-34; Markus 10:46-52*

³⁵ Na'ut i Yesus nfaseri roak kota Yerikho, na tamata kibu isa ndoku linga'an nelan ma nera afa tali tamata ra. ³⁶ Ti ma nrenar tamata rivun ovi rahu inyai vairira ra, na norat ira ne, "Myotu afakinyai?" ³⁷ Ira rfalak ne, "Yesus i ntali ahu Nazaret nbana nahu ini." ³⁸ Ba ia nafwak ne, "Yesus, Oa ubum-nusim Raja Daud. Fara fwaturu Mu silobang a verin ya'a!" ³⁹ Tamata ovi rbana ula ira rtabu ia ma deka vain. Na'uk ia nafwak ma vain a dawan urun ma nfalak ne, "Oa ubum-nusim Raja Daud, ba fara fwaturu Mu silobang a verin ya'a!" ⁴⁰ Nata Yesus ndir-teri, beti nsinir tamata boku ma rovun tamata kibu yai nma. Ti ma nfaseri Yesus, na Yesus norat ia ne, ⁴¹ "Oa inam ma otu afaka verin oa?" Tamata yai nfalak ne, "Duila'a, ya'a inak ma usirea!" ⁴² Ba Yesus nfalak verin Ia ne, "Msirea kikyai, tevek mu inorang a verin Ya'a notu ma lolin roak oa!" ⁴³ Na'ut inyai vali, na tamata yai nsirea lahir. Nata norang Yesus ovu nfadawang Ubu. Ti ma tamata rivun avyai rsi'ik afa yai, na ira munuk rfadawang Ubu.

19

*Zakheus nahil tali afa ovi notu ra ma norang
Yesus*

¹ Ti ma Yesus naran kota Yerikho, na nban-oli kota yai. ² Na'a kota yai, na tamata ka'i isa naran Zakheus. Ia nban-ulu verin tamata

ovi ba'i rera babahir kulu. ³ Ia inan ma nsi'ik Yesus, na'uk tamata rivun ovu kabava da'in ia, ba wol bisma nrea Yesus. ⁴ Ba nafla ula ia tali tamata rivun avyai nti ma nakbasal aa ara isa, boma bisma nsi'ik Yesus na'ut i nahu inyai. ⁵ Ti ma Yesus naran aa ara yai, na ntadata ma nfalak ne, "Zakheus msuta kikyai, tevek amar ini musti una'a teri mu rahan." ⁶ Ba Zakheus ralan lolin urun ma nsuta lahir, tevek Yesus veka nana'a teri ni rahan a. ⁷ Tamata rivun ovi rsi'ik afa yai rafngamu'ur ma rfalak ne, "You! Yesus nti lahir tamata i ba'i notu salasilan yai ni rahan a." ⁸ Na'uk Zakheus ndiri ma nfalak verin Duila'a ne, "Duila'a, ya'a veka ala lahir ning metan lahir a verin tamata kasian ra, ovu veka ubahir ma nlia nala fafa'at verin tamata ovi ulabir nala roak ira." ⁹ Ba Yesus nfalak verin Zakheus ne, "Amar ini lahir, na Ubu nsikat oa ovu mu rahan teta tali bira salasilan ra, ma bira vava'at kakiwal, tevek Abraham ubun a nusin vali oa.*" ¹⁰ Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, uma ma udava ovu ala tamata ovi rfaroa ira tali Ubu, ma usikat ira tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal."

Yesus nfamalik vaivatul kamkuma na'a tamata sansinir vutu

Matius 25:14-30

¹¹ Yesus nfaseri roak Yerusalem, ba tamata avyai rnarin ne, Ubu Ni amar sarseri lalean roak ma nfareta tamata ra wean lahir Raja. Tamata avyai rarenar Yesus nangrihi obin a, ba

* **19:9** 19:9 Zakheus ini Abraham ubun a nusin roak ia, na'uk fiang ini ubun a nusin secara rohani vali, tevek norang Yesus. Msyi'ik Galatia 3: 7, 9, 29.

Ia nfamalik ewal vaivatul kamkuma isa. ¹² Yesus nfalak ne, “Tamata mela isa mane nti negara isa i raroa ma ndava mane rsikat ia ma notu raja na'a negara yai, beti newal ia. ¹³ Ia wol nati obin, na nera ni tamata sansinir vutu a ma nala kubang masa sasan lokat ira, ma nfalak ne, ‘Myala kubang ovi ma al fyedi-fyaha afa, nata ti naran i ewal ya'a.’† ¹⁴ Na'uk tamata ovi rtali ni negara wol inar lahir tamata mela yai. Ia nti roak, beti rsinir tamata boku ma rorang ia ma rfalak verin tamata ra na'a negara yai ne, ‘Ami wol inamami ma tamata ini notu raja verin ami!’ ¹⁵ Velik ne wean inyai, na'uk raja i nfareta negara yai nsikat watan ia ma notu raja, beti newal ia. Ia nsinir tamata ra ma rera ni sansinir ovi nala roak kubang verin ira ma rma, boma nka'a lahir ne, uturira te wahal. ¹⁶ Sansinir i ula lalean a nma ma nfalak ne, ‘Baba, ala roak kubang masa isa i mala verin ya'a yai, ma ufedi-ufaha afa ma utung nala kubang masa vutu a.’ ¹⁷ Ba raja yai nfalak verin ia ne, ‘Oa mu karya lolin buas. Oa mot-orang lalawatan afa ovi ufalak ra na'a afa ko'u ovi ala verin oa, ba ya'a veka usikat oa ma fwareta kota vutu a.’ ¹⁸ Sansinir i norang i ula lalean a nma ma nfalak ne, ‘Baba, ala roak kubang masa isa i mala yai, ma ufedi-ufaha afa ma utung nala kubang masa ilima.’ ¹⁹ Ba raja nfalak verin ia, ‘Ya'a veka usikat oa ma fwareta kota ilima.’ ²⁰ Sansinir liak isa vali nma ma nfalak ne, ‘Baba, mu kubang hi ini. Ukum-teri ma lolin ia na'a lesu isa. ²¹ Ubobar oa ta

† 19:13 19:13 Kubang masa na'a vai Yunani; mina. Kubang mina isa fyawan a wean tamata ni kadi na'a vulan itelu, te amar ratut isa.

baba, tevek waham a ngrova watan. Oa mala afa ovi oa wol mua ra, ovu ba'i mala va'i ihin tali va'i ovi wol muvuri-muva na'a.' ²² Raja nfalak verin tamata yai ne, 'Oa muktufan urun, ba veka ufaleka inukun verin oa tali afa ovi fwalak ra. Oa mka'a roak ne, wahang a ngrova ovu ba'i ala afa ovi wol ningu ra, ovu vali ba'i ala va'i ihin tali va'i ovi wol uvuri-uva na'a. ²³ Wean inyai, na afakinimi wol fwadoku ning kubang yai na'a bank, boma ti ma ewal ya'a, na bisma ala kubang yai ovu ni bunga a.' ²⁴ Nata raja nfalak verin tamata ovi rdiri inyai ne, 'Myal-ewal kubang tali sansinir yai, ma myala verin sansinir i ni kubang masa vutu a.' ²⁵ Na'uk ira rfalak ne, 'Baba, ia ni kubang masa vutu roak.' ²⁶ Raja nfalak ne, 'Mingnanang! Tamata iki watan npake ma lolin afa ovi rna'a roak ia, na veka utafal vali verin ia. Na'uk tamata iki watan wol npake ma lolin afa ovi rna'a roak ia, na veka al-ewal afa ovi rna'a ia. ²⁷ Na'uk fiang ini myovun tamata ovi rira sian ya'a ovu wol inar ma una'a raja verin ira ma rma ini. Fyedana ira na'a wahang ralan a!' "‡

Tamata ovi rna'a Yerusalem rsa'a Yesus ovu inar lolin

Matius 21:1-11; Markus 11:1-11; Yohanes 12:12-19

²⁸ Ti ma Yesus nfamalik munuk vaivatul kamkuma yai, na nbana ula ia nti Yerusalem, ma Ni tamata ra rahu murin a. ²⁹ Ti ma Yesus nfaseri ahu Betfage ovu Betania i rna'a vuar Zaitun a, na nsinir tamata irua tali Ni tamata ovi rorang Ia

‡ 19:27 19:27 Tafsiran rivun rfalak ne, tamata ovi rkarya verin raja yai rot-orang afa ovi nfareta ma rotu ra.

ma rti ula ira. ³⁰ Yesus nsurak ira ne, “Miti ahu i na'a ulu eri. Ti myaran ahu yai, na veka mtyuan keledai isa i wol ka'i dawan ia obin, ovu rkeak teri ia. Tamata ra wol rata rdoku tetan ratan obin. Mryuvat ni kakeak a ma fyabana ia mya. ³¹ Wean i tamata rorat mia ne, ‘Notu afakinimi fyatalik keledai yai?’, na byalat ira ne, ‘Duila'a nperlu keledai yai.’ ”

³² Ba Yesus Ni tamata irua yai rti, na rtuan lahir afa i Yesus nfalak roak verin ira. ³³ Na'ut i raruvat keledai yai ni kakeak a, na tamata ovi rira keledai yai rorat ira ne, “Afakinimi mane fyatalik keledai yai?” ³⁴ Ira rfalak ne, “Duila'a nperlu.” ³⁵ Ba rovun keledai yai ti verin Yesus, ma rala rira ravit blawat ra ma al raraang tetan ratan a, beti rsikat Yesus ma rata ndoku. ³⁶ Na'ut i Yesus nrata roak keledai yai ma nati Yerusalem, na tamata ra rvelar rira ravit blawat ra na'a linga'an ralan. § ³⁷ Ti ma Yesus nfaseri Yerusalem na'a linga'an dadudur i na'a vuar Zaitun, na Ni tamata ovi rorang Ia munuk rotu inar lolin ovu rfadawang Ubu ovu vair dawan, tevek rarea munuk roak mujizat ovi notu ra. ³⁸ Ira rfalak ne, “Ubu naflahar tamata i neluk Raja ma nma ovu Duila'a naran a! Fara dida vava'at ra malinan watan ovu Ubu i na'a lanit ratan, ovu tfadawang Ubu i Ni dawan a nlia munuk afakataka.” ³⁹ Tamata Farisi boku rovu vali tamata rivun avyai, ba rfalak verin Yesus ne, “Tuan Guru, mtabu Mu tamata ovi rorang Oa

§ 19:36 19:36 Tamata ra rvelar rira ravit blawat ra na'a linga'an al rfaturu ne, ralang ma dawan Yesus.

yai ma deka rangrihi wean inyai!”* 40 Ba Yesus nfalak lahir verin ira ne, “Ufalak verin mia ma mkya'a ne, wean i tamata ovi wol vairira, na watu ovi veka rafwak.”

Yesus nvakar na'ut i nsi'ik kota Yerusalem

41 Na'ut i Yesus nfaseri roak Yerusalem, ma nsi'ik kota yai, na nvakar lahir. 42 Ia nfalak ne, “Wora lahir mia tamata ovi mnya'a Yerusalem ini! Ya'a inak urun ma amar ini fyan-aran afa ovi rotu ma Ubu ralan malinan ovu mia! Na'uk fiang ini wol fyan-aran lahir afa avyai obin. 43 Tevek ni amar a veka nma ma tamata ovi rira sian mia rdir-lilit mia ovu rotu balbelat i nangrebat urun, ma rdovak mia tali wan inba watan.† 44 Ira veka rvisal bira kota ma rfedan mia ovu bira tamata ra munuk. Ira veka ra'ar munuk lahir bira rahan ra ovu tembok ra ma wol trea watu isa vali na'a wan a, tevek mia wol mkya'a amar i Ubu nma ma nsikat mia tali bira salasilan ra, boma bira vava'at kakiwal.”‡

Yesus nala'ing vatuk tamata ovi rfedi-rfaha afa na'a tamata Yahudi rira Rahan Dawan Falurut i na'a Yerusalem ni lean a

Matius 21:12-17; Markus 11:15-19; Yohanes 2:13-22

* 19:39 19:39 Tamata Farisi wol rorang ne, Yesus Raja i ntevit tamata ra rira salasilan ra, ba wol inar lahir ne, tamata ra rfadawang Yesus. † 19:43 19:43 Ira rotu balbelat i nangrebat urun yai tali lanun rsileti watu ra, beti rfadoku aa ra na'a ratan. ‡ 19:44 19:44 Ubu nma lanit ivavan ini ma neluk tamata (Yesus). Ia nmata ma al nvara dida salasilan ra, ma ntevit tamata ovi rorang Ia. Na'uk etal dawan rafena ma rorang Ia. Ibrani 1:1-3; Filemon 2:6; 1 Petrus 2:12.

⁴⁵ Nata Yesus nati Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ni lean a ma nala'ing vatuk tamata ovi rfedi-rfaha afa na'a inyai. ⁴⁶ Yesus nfalak verin ira ne, "Surat Ralan nfalak wean ini: 'Ning rahan a neluk rahan falurut ma tamata raflurut na'a,' na'uk mia myotu ma neluk wan ma tamata barborin ra rna'a."§ ⁴⁷ Lokat amar, na Yesus nsiair na'a Rahan Dawan Falurut. Ba Yahudi rira dawan mela falurut ra, ovu rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra, ovu dawan Yahudi ra rdava linga'an mane rfedan Ia. ⁴⁸ Na'uk ira wol rdav-nala linga'an ma rfedan Ia, tevek tamata ra munuk inar urun ma rarenar Ni vaivatul ra.

20

Yahudi rira dawan ra rorat Yesus na'a Ni ngrebat a

Matius 21:23-27; Markus 11:27-33

¹ Amar isa, na Yesus nair tamata rivun na'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ovu nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a, na Yahudi rira dawan mela falurut ra ovu rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra, ovu vali rira dawan ovi rban-ulu verin ira rma wan yai. ² Ira rfalak verin Yesus ne, "Eka fwalak verin ami ne, Mu ngrebat aka ma al motu afa ovi, ovu iki nala ngrebat yai verin Oa ma motu afa avyai?"

³ Yesus nfalak verin ira ne, "Ya'a mane orat vali afa isa tali mia, ba fyalak verin Ya'a. ⁴ Yohanes

§ **19:46** 19:46 Yesus nfasala ira ma nfalak ne, Na'uk mia myotu ma neluk wan ma tamata barborin ra rna'a, tevek tamata rti Rahan Dawan Falurut al raraning Ubu, na'uk tamata boku rlabir nuhu ra ma rera ma fyawan da'in ma al rsitukar kubang ovu na'a afa liak ra.

nbaptis tamata ra ovu ngrebat tali iki? Ngrebat tali lanit ratan, te tali tamata?" ⁵ Ba ranovak afa yai ma rfalak ne, "Wean i tfalak ne, 'Yohanes ni ngrebat ntali lanit ratan,' na Ia veka nfallak ne, 'Notu afakinimi wol myorang ia?' ⁶ Na'uk wean i tfalak ne, 'Ngrebat tali tamata,' na tamata ra munuk veka rala vatu al rasba ita, tevek ira rorong ne, Yohanes nabi ia." ⁷ Ba rfalak ne, "Ami wol amka'a ne, nala ngrebat tali iki ma nbaptis tamata ra." ⁸ Yesus nfallak verin ira ne, "Ba wean inyai, na Ya'a veka wol ufalak vali verin mia ne, ala ngrebat tali iki ma otu afa avyai."

Yesus nfallak ne, Yahudi rira dawan ra wearira tamata va'i ovi rangal duarira ra

Matius 21:33-46; Markus 12:1-12

⁹ Yesus nfamalik vaivatul kamkuma isa verin tamata rivun avyai ne, "Tamata isa notu ni va'i anggur, beti nala verin tamata va'i ra ma rasusan ni va'i yai, ma ki rsiduk anggur boku verin ia. Nata nban-talik ni ahu ma nti wan raroa, ma ya'i mnanat ia na'a wan yai. ¹⁰ Ni amar naran roak ma rfufu anggur vuan ra, na va'i duan yai nsinir ni tamata sansinir isa ma ti ntuan ira, boma rala ni wahat a. Na'uk tamata avyai rvaval sansinir yai, beti rsinir ma newal ia ovu liman vu watan. ¹¹ Ba nsinir ewal ni sansinir liak isa, na'uk rvaval vali sansinir yai ovu rfama'it ia, beti rsinir ma newal ia ovu liman vu watan. ¹² Nata nsinir ewal ni sansinir liak isa ma fatelu roak, na'uk rvaval ma sansinir yai namngala lahir, beti rvatuk ia nti va'i yai murin a.

¹³ Ti nata va'i duan yai nfallak na'a ralan ne, 'Ya'a musti otu afaka ewal? Ya'a veka usinir

yanak i ulobang urun ia. Snain ira veka ralang ia.' ¹⁴ Na'uk ti ma tamata va'i avyai rarea va'i duan yai yanan a brana, na rsifalak afa verin ira ne, 'Tamata ini va'i duan yanan a, ba mya ma tfedan ia, boma tala va'i ini verin ita.' ¹⁵ Rvatuk ia nti va'i yai murin a, beti rfedan ia." Yesus norat tamata rivun avyai ne, "Ba wean i va'i duan yai nma, na veka notu afaka verin tamata avyai? ¹⁶ Ia veka nma ma nfedan tamata avyai ma nala ni va'i anggur yai verin tamata liak ra." Ti ma tamata rivun avyai rarenar afa i Yesus nfalak yai, na rfalak ne, "Fara deka wean inyai!" ¹⁷ Na'uk Yesus nsi'ik ira ma nfalak ne, "Wean inyai, na vaivatul ovi rna'a Surat Ralan ini ihin aka?

'Vatu i tukan ra rvatuk yai, fyawan lia munuk ma al nfangrebat rahan yai.'*

¹⁸ Tamata iki watan wean i nleka nsuta vatu yai ratan a, na veka manminan lahir ia, ovu wean i vatu yai nleka tali wan karatat ma nta'i tamata iki watan, na tamata yai veka manminan lahir ia."

Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra, ovu Yahudi rira dawan mela falurut ra rorat Yesus

* **20:17** 20:17 Ayat ini ihin a ne, Yesus wean vatu yai. Ia neluk Raja ma nsikat roak tamata ra tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal. Wean lahir vatu i tukan ra rvatuk yai, na tamata ra rafena ma rorang Yesus, ma rfedan Ia. Ubu nfava'at ewal Ia tali matmatan, ma ndoku ovu Ubu ma nfareta wean Raja. Tamata ovi rleka na'a vatu yai, ihin a ne, tamata ovi rafena ma rorang Yesus. Ubu veka nukun ira na'a amar i veka nukun lanit ivavan munuk. Msi'ik Mazmur 118:22.

na'a babahir kulu ma al rfaleka Ia
Matius 22:15-22; Markus 12:13-17

¹⁹ Ba Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra ovu Yahudi rira dawan mela falurut ra rdava linga'an mane rtaha Yesus amar yai vali, tevek rka'a roak ne, Ia nala vaivatul kamkuma yai al nta'ing ira, na'uk rbobar tamata rivun avyai. ²⁰ Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra, ovu Yahudi rira dawan mela falurut ra rsi'ik nanuang watan Yesus. Ira rsinir tamata boku ma rotu felarira wean tamata ovi wol rsiklabir ra, boma rorat afa isa tali Ia ma rfasala Ia, ma rtaha Ia verin gubernur i nfareta na'a wan yai. ²¹ Tamata avyai rorat Yesus ne, "Tuan Guru, ami amka'a ne, afa ovi fwalak ovu mair ra kena ovu wol fwili tamata. Oa msiair ovu ni malolan a wean Ubu ralan nfalak a. ²² Wean inyai, ba eka fwalak verin ami ne, dida agama nfalak ne, kena ma tbahir kulu verin Kaisar te wahal?"† ²³ Na'uk Yesus nka'a lahir rira siweang a, ba nfalak verin ira ne, ²⁴ "Eka fyaturu kubang ihin isa verin Ya'a. Tamata iki walun ovu naran a na'a kubang ini?" Ira rfalak ne, "Kaisar walun ovu naran a."‡ ²⁵ Nata Yesus nfalak verin ira ne, "Ba wean inyai, na myala verin Kaisar afa ovi ia nia ra, ovu myala verin Ubu afa ovu Ia Nia ra." ²⁶ Ira wol rfalek-nala Ia tali Ni vaivatul ra na'a tamata rivun waharira ralan ra. Ira rtalkaka lahir ovu wol vairira, tevek afa ovi Yesus nfalak

† **20:22** 20:22 Tamata Roma rira raja ila'a i nfareta rira negara rivun, naran Kaisar. ‡ **20:24** 20:24 Fareta Roma rira kubang ihin a rotu tali perak, naran dinar. Ira rbahir tamata biasa (wean tukan ra) i nkarya amar isa ovu dinar isa.

yai. §

Yahudi rira sidovung isa naran Saduki rira tamata ra rorat waweang Yesus ne, matmatan ra veka rva'at ewal te wahal

Matius 22:23-33; Markus 12:18-27

²⁷ Tamata boku tali Yahudi rira sidovung isa naran Saduki rira ma rtuan Yesus. Tamata Saduki ra wol rtorung ne, tamata matmatan ra veka rva'at ewal, ba rorat Yesus ne, ²⁸ “Tuan Guru, Musa ntulis inukun ini verin ita: Wean i brana isa nmata ma teran a'uk awan a, na'uk wol yanarira, na brana yai a'an te warin musti nal-ewal varu yai ma neluk awan, ma fara ia i nmata roak yai veka duan yanan boku. ²⁹ Ba wean i brana ifitu iya'an iwarin ira ma iya'an nsifa roak, na'uk wol yanan obin, na nmata. ³⁰ Nata warin nsifa ewal ovu varu yai, na'uk wol yanar obin, na nmata. ³¹ Warin i norang ia nsifa ewal ovu varu yai, na'uk wol yanar obin, na nmata vali. Wean inyai lalawatan, nata ti naran iwarin tutul a. ³² Ti nata vata yai nmata vali. ³³ Ba wean inyai, na ti naran amar i tamata matmatan ra rva'at ewal, na iki veka awan mnga'un vata yai, tevek brana ifitu yai awar munuk roak ia?” ³⁴ Yesus nfalak verin ira ne, “Tamata ovi rna'a lanit i vavan ini rsifa, ³⁵ na'uk tamata ovi Ubu nfava'at ewal ira tali matmatan ma inovan ma rva'at na'a lanit ivavan ngorva'an a, ira wol rsifa.* ³⁶ Tevek ira wearira Ubu Ni sansinir tali lanit ratan ma

§ **20:26** 20:26 Rtalkaka na'a vai Mala ihin a ne mereka heran.

* **20:35** 20:35 Ita wol dida vava'at kakiwal tevek afa lolin ovi totu ra. Ita veka dida vava'at kakiwal, tevek Ubu Ni rala lolin verin ita, ma torang Yesus. Msyi'ik Efesus 2:8-9.

wol rmata vali. Ubu yanan ira, tevek Ia nfava'at ewal ira tali matmatan. ³⁷ Mia wol myorang ne, tamata ovi rmata roak bisma rva'at ewal. Musa ka'i nfaturu roak ne, matmatan ra veka rva'at ewal. Ia ntulis na'a Surat Ralan ma nfamalik na'ut i nsi'ik yafu nonga na'a lavurun lesmat ralan. Ia ntulis ne, Duila'a neluk 'Ubu verin Abraham, Ishak ovu Yakub.'† ³⁸ Ia wol neluk Ubu verin matmatan ra, na'uk neluk Ubu verin tamata ovi rva'at ra, tevek na'a wahan ralan a, na tamata ra munuk rva'at."‡ ³⁹ Boku tali Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra rarenar afa ovi Yesus nfalak yai, na rfalak ne, "Tuan Guru, afa ovi fwalak yai kena urun." ⁴⁰ Tali inyai, na wol rabrahi roak ma rorat afa tali Yesus.

Yesus nfalyawang ne, Raja i ntevut dida salasilan ra nlia tali Raja Daud

Matius 22:41-46; Markus 12:35-37

⁴¹ Nata Yesus norat ira ne, "Wean inba ma tamata ra bisma rfalak ne, Raja i ntevut tamata rira salasilan ra, Daud ubun-nusin Ia? ⁴² Daud ka'i nfalak roak na'a kitab Mazmur ne,

'Ubu nfalak verin ning Duila'a ne: Mdoku Ning
lihir mela a,§

⁴³ ti naran i otu ma tamata ovi rira sian Oa rsoak
nulu Oa.*

† **20:37** 20:37 Surat Ralan nfalak wean inyai, velik ne Abraham, Ishak ovu Yakub rmata roak. Tamata ovi rorang sidovung Saduki rorang ne, tamata ovi rmata roak wol bis rva'at ewal. ‡ **20:38** 20:38 Tali ayat 37 ovu ayat ini, na tka'a ne, velik ne Abraham, Ishak ovu Yakub rmata, na'uk rira roh ra rva'at obin. § **20:42** 20:42 Daud ni maksud ne, Ubu nangrihi verin Duila'a Yesus.

* **20:43** 20:43 Mazmur 110:1

⁴⁴ Ba wean i Daud nfalak ne, Raja i ntevit tamata rira salasilan ra Duila'a Ia, na wean inba ma Daud ubun-nusin Ia?"

Yesus nfangnanang Ni Tamata ovi rorang Ia ma deka rot-orang Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra

Matius 23:1-36; Markus 12:38-40

⁴⁵ Na'ut i tamata rivun rarenar i Yesus nangrihi a, na Ia nfalak verin Ni tamata ovi rorang Ia ne, ⁴⁶ "Msi'ik wabira ma lolin na'a dawan ovi rair Musa ni inukun ra. Wean i rbasiar, na inar ma roru ravit blawat, ovu inar vali ma tamata ra ralang ira ma rala salam verin ira na'a wan i rfedi-rfaha afa na'a. Ira inar ma rdoku wan ovi tamata ra ba'i ralang ira na'a rahan falurut ra, ovu vali na'a snoba ra. ⁴⁷ Ira rangrihi ma rlabir vata varu ra ma rala rira metan ra. Ira raflurut ma rira falurut ra blawat ma ala rteri rira afa sian ovi rotu ra. Ubu veka nukun ira ovu inukun i aleman urun a ma nlia tamata liak ra."

21

Vata varu isa nala kubang ma neluk ni persembahan verin Ubu

Markus 12:41-44

¹ Na'ut i Yesus na'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut a, na Ia nsi'ik tamata ka'i ra ti rfadoku rira kubang ra na'a vatvatat i ba'i rfadoku rira kubang ma reluk rira persembahan verin Ubu.

² Ia nsi'ik vali vata varu isa i ni kasian a dawan, nala ni kubang ihin irua i fyawar a ko'u lean ma

ti nfadoku vali na'a wan yai.* ³ Nata Yesus nfalak ne, “Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Vata varu i ni kasian dawan ini ni kubang i nala a, fyawan lia munuk kubang ovi tamata liak ra rala a. ⁴ Tevek tamata avyai munuk rala rira kubang ra tali rira metan teran ra, na'uk vata varu ini, velik ne ni kasian a dawan, na ia nala munuk lahir ni kubang ovi nala al nva'at a.”

Yahudi rira Rahan Dawan Falurut i na'a Yerusalem veka nama'ar

Matius 24:1-2; Markus 13:1-2

⁵ Na'ut inyai, na tamata boku rfamalik Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ni lolin a. Ira rfalak ne, Rahan Dawan Falurut felan a lolin buas, tevek rdamur ovu vatu marmer ovi lolin urun a, ovu vali tali tamata rira afa fyawan ovi rala ma reluk rira persembahan verin Ubu. Yesus nrenar afa avyai, na nfalak ne, ⁶ “Afa ovi msyi'ik avyai, ni amar veka nma ma vatu ovi rotu na'a rahan averi veka rama'ar munuk, ma wol teran vatu isa vali na'a wan a.”

Yesus nfamalik afa ovi mane rma, beti lanit ivavan namwear

Matius 24:3-14; Markus 13:3-13

⁷ Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rorat ne, “Tuan Guru, na'ut inba na afa avyai veka rvotuk? Faneak aka veka nvotuk ma nfaturu ne, afa avyai veka rvotuk?”

⁸ Yesus nfalak ne, “Msyi'ik wabira ma lolin, boma tamata ra deka rlabir nala mia! Ufalak wean inyai, tevek tamata rivun veka rma ma

* 21:2 21:2 Kubang i vata varu yai nala a, na'a vai Mala nfalak ne, Peser, rotu tali tembaga, ma fyawan ko'u lean.

rala narang a ma lokat ira ka'i rfalak ne, 'Ya'a Raja i ntevtut bira salasilan ra.' Ovu vali boku veka rfalak ne, 'Duila'a mane nma ewal roak.' Deka myorang lahir afa ovi rfalak ra. ⁹ Na'ut i mryenar ivar ne, tamata ra rotu rihi ovu rotu vangoa-vanga, na deka byobar, tevek afa avyai munuk musti rvotuk lan veki. Na'uk inyai wol neluk faneak ne, naran roak ni amar a ma lanit ivavan a namwear."

¹⁰ Nata Yesus nfalak ewal ne, "Bangsa isa veka notu rihi ovu bangsa liak ra, ovu vali fareta dawan isa veka notu rihi ovu fareta dawan liak.

¹¹ Na'a lanit ivavan, na veka ruru dawan, ovu lafar dawan, ovu vali suhut dawan na'a wan rivun. Na'a lanit a, na veka trea lahir faneak ovi raling ma lolan watan, ovu rotu ma tamata ra rbobar urun.

¹² Na'uk afa avyai munuk wol rvotuk obin, na veka rtaha lan mia ma rwi-rwa mia. Veka rala mia ti mdyiri fareta waharira ralan ra na'a dida rahan falurut ra, ovu vali veka rala mia ti mnya'a bu'i ralan. Ira veka rala mia ma ti mdyiri raja ra ovu dawan fareta waharira ralan ra, tevek myorang Ya'a. ¹³ Na'ut inyai vali, mia veka fyamalik Ubu Ni Ivar Lolin verin ira. ¹⁴ Mia musti fyangrebat lan ralabira ra, boma na'a amar yai, na deka ralabira raruan na'a vaivatul ovi veka myala al mlyotar tenabira ra. ¹⁵ Wean inyai bi Ya'a veka ala ngrebat verin mia ma mingrihi nala vaivatul ovi kena ra, boma tamata ovi rira sian mia wol rangal nala bira vaivatul avyai, ovu wol rfasala nala mia. ¹⁶ Renabir-yamabira ra, terabir-valibira ra, a'abir-waribira ra ovu bira kida ra veka rfeddi mia verin tamata

ovi rira sian mia. Tamata ra veka rfedan boku tali mia vali. ¹⁷ Tamata ra munuk veka wol inar lahir mia, tevek myorang Ya'a. ¹⁸ Na'uk wol mane bira vut van isa vali natvutuk tali ulubira ra, te rfamngala mia.† ¹⁹ Ba wean i mtyahang nal ralabira ma myorang lalawatan Ya'a, na veka bira vava'at kakiwal.”

Yesus nfamalik ne, kota Yerusalem veka nama'ar

Matius 24:15-21; Markus 13:14-19

²⁰ Yesus nfalak verin Ni tamata ovi rorang Ia ne, “Wean i msyi'ik suldadu ra rbelat lilit Yerusalem, na mia musti mkya'a ne wol mnanat, na kota yai veka nama'ar. ²¹ Na'ut inyai, na tamata ovi rna'a propinsi Yudea musti rafla talik ma rti vuar ra. Tamata ovi rna'a kota yai ralan a musti rafla talik kota yai, ovu vali tamata ovi rna'a kota yai murin a, deka rati kikyai kota yai ralan a. ²² Tevek amar avyai amar ma Ubu nukun Yerusalem, boma nfakena lahir afa ovi rtulis roak na'a Surat Ralan a. ²³ Na'ut inyai, na veka sian urun i lahir verin vata ovi rbarlewan ra, ovu vata ovi rsusu kasiko'u yanat ra! Na'ut i Duila'a nukun bangsa Israel ini, tamata ovi rna'a wan yai veka rtuan susa dawan urun. ²⁴ Tamata boku veka rfedan ira ovu nahin a blawat. Boku vali veka rkeak teri ira ovu rtaha ira ma reluk tamata ovi rfaleka roak ira verin bangsa ra munuk na'a lanit ivavan a. Tamata ovi wol Yahudi ra veka rma ma rta sorat Yerusalem na'a amar ovi Duila'a nfadoku roak verin ira.”

† 21:18 21:18 Velik ne rwi-rwa ira, na'uk veka rira vava'at kakiwal na'a lanit ratan.

Faneak ovi veka rvotuk na'ut i Tamata Yanan nma ewal lanit ivavan a

Matius 24:29-35; Markus 13:24-27

²⁵ Yesus nfalak verin Ni tamata ovi rorang Ia ne, “Faneak ra veka rvotuk na'a lera, vulan, ovu nara ra. Bangsa ovi rna'a lanit ivavan a veka rbobar ovu wol rka'a ma raroal te rara, tevek rsi'ik saksakan dawan ra ovu rarenar dodurira ra. ²⁶ Tamata ra rbobar ma rablingu lahir na'ut i rsi'ik afa ovi rvotuk na'a lanit ivavan a munuk, tevek afa ovi rira ngrebat ra na'a lanit veka rarwa'ung ma rasmoang tia ma watan ira.‡ ²⁷ Na'ut inyai, na tamata ra munuk veka rsi'ik Ya'a, Tamata Yanan Ya'a ini, uma ovu mutan a ovu Ning ngrebat a, ovu vali vanang i nfitik a nyadat a. ²⁸ Na'ut i faneak avyai beti rvotuk, na fara fyangrebat ralabira ra ovu inabira lolin watan, tevek sarseri roak ma Ubu mane nfatalik mia tali bira susa ovi mtyuan ra.”

Vaivatul kamkuma na'a aa ara

Matius 24:32-35; Markus 13:28-31

²⁹ Nata, Yesus nfamalik vaivatul kamkuma isa verin Ni tamata ra ne, “Msyi'ik ma lolin aa ara ovu aa afaka watan. ³⁰ Wean i aa avyai raftuvul roak, na mia mkya'a lahir ne, lera dawan a sarseri roak. ³¹ Wean vali inyai wean i mryea munuk roak afa ovi ufalak ra, na veka mkya'a lahir ne, sarseri roak ma uma ewal ma ufareta tamata ra wean lahir Raja. ³² Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Tamata ovi rva'at fiang ini

‡ 21:26 21:26 Tafsiran etal dawan ra rfalak ne, ngrebat ovi wol rtali Ubu. Ba rfalak ne, ngrebat avyai rna'a lera, vulan, nara ra, te nait sian ra vali.

veka wol rmata munuk obin, na afa avyai munuk rvotuk roak. § 33 Lanit ovu lanit ivavan a veka ramwear, na'uk Ning vaivatul ra rna'a kakiwal watan.”

Snurak ma msyi'ik wabira ma lolin

34 “Msyi'ik wabira ma lolin, boma deka fyikir lalawatan ma myotu snoba ma boranavut mia, ovu deka ralabira raruan na'a bira vava'at ra. Wean i fyikir lalawatan wean inyai, na veka mibrian na'a amar i Ya'a, Tamata Yanan a uma, tevek brian munuk, na uma lahir. 35 Amar yai, na veka uma verin tamata ovi rna'a lanit ivavan munuk ma rabrian watan, na inyai wean vali afwatan ovi brian munuk, na voar nakevu nala roak ira. 36 Ba msyi'ik wabira ma lolin ovu miflurut lalawatan, boma byan-lia afa ovi veka rvotuk na'a amar yai, ovu bisma mdyiri nala Tamata Yanan wahan ralan a.”

37 Lokat amar, na Yesus nsiair na'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut a. Lervava, na Ia nti vuar Zaitun ma Ni ovan na'a inyai. 38 Lokat varverak, na tamata rivun rti Yahudi rira Rahan Dawan Falurut a ma rarenar i Yesus nsiair a.

§ 21:32 21:32 Ayat ini na'a vai Yunani ihin a wol ka'i lyawan. Wean i afa avyai na'a ayat ini ihin a ne, Yerusalem nama'ar (ayat 8-24), na'uk Yesus wol newal Ia obin (ayat 25-27), ba tamata ovi rva'at fiang ini ihin a ne, tamata ovi rva'at na'ut i Yesus nva'at obin. Na'uk, wean i afa avyai ihin a ne, Yesus newal roak Ia, ba tamata ovi rva'at fiang ini ihin a ne, tamata ovi rva'at na'ut i lanit ivavan mane namwear. Tamata ovi rva'at fiang ini bis ihin a vali ne, zaman ini te lanit ivavan ini.

22

*Dawan Yahudi ra rdava linga'an mane rfedan
Yesus*

Matius 26:1-5; Markus 14:1-2; Yohanes 11:45-53

¹ Amar dawan i tamata Yahudi ra ba'i rotu snoba ma ra'an roti i wol rfadoku rafi na'a yai sarseri roak. Yahudi rfanara amar yai ne, amar Paskah.* ² Yahudi rira dawan mela falurut ra ovu rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra rdava linga'an mane rfedan fanfonak Yesus, tevek rbobar tamata rivun ovi rna'a inyai.

Yudas nfredi Yesus

Matius 26:14-16; Markus 14:10-11

³ Nata nitdawan nana'a roak Yudas i rfanara vali ia ne, Iskariot. Ia ini ntali vali Yesus Ni tamata vutu rahin irua ovi rorang Ia. ⁴ Ba Yudas nati ma ntuan Yahudi rira dawan mela falurut ra ovu dawan ovi rban-ulu verin suldadu ovi rwanar Yahudi rira Rahan Dawan Falurut a, ma irmunuk rdava linga'an, boma nfredi Yesus verin ira. ⁵ Tamata avyai inar urun ovu ra'an vai isa ma ki rala kubang verin ia. ⁶ Yudas ntorung afa yai, ba na'ut inyai, na ndava amar kena mane nfredi Yesus verin ira, na'uk rotu ma tamata rivun deka rka'a.

* 22:1 22:1 Amar Paskah ihin a ne, Yahudi ra rangnanang amar i Ubu nlobang uburir-nusirira ra ma rdir-talik Mesir. Naling ia ovu Paskah i fiang ini totu ma al tangnanang Yesus Ni matmatan ovu nva'at ewal.

Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rotu rira snoba Paskah, ma rangnanang amar i uburir-nusirira ra rdir-talik Mesir

Matius 26:17-19; Markus 14:12-16; Yohanes 13:21-30

⁷ Ni amar kena roak ma Yahudi ra rotu snoba ma ra'an roti i wol rfadoku bagi na'a. Na'a amar yai vali, na tamata ra musti rfehan domba Paskah ra. ⁸ Ba Yesus nsinir Petrus irua Yohanes ma nfalak ne, "Miti ula mia ma misusan afamtahan Paskah verin ita, boma did tinemun tafna'an." ⁹ Ira rorat Yesus ne, "Bapa, inam ma amasan na'a inba?" ¹⁰ Yesus nfalak ne, "Na'ut i miti kota eri ralan a, na veka mtyuan brana isa ntaha suran i nsa'a roak wear a. Myorang ia miti rahan i nti ralan a. ¹¹ Myorat rahan duan yai ne, 'Tuan Guru norat ne: Ya'a veka ufna'an Paskah ovu Ning tamata ovi rorang Ya'a na'a inba?' ¹² Rahan duan yai veka nfaturu verin mia kamar dawan i nana'a ratan a, na'a ni rahan yai. Ira rasusan munuk roak kamar yai, ba mia musti misusan watan dida fana'an fanenu ra." ¹³ Yesus nfalak munuk wean inyai, beti irua rti. Ira rti ma rtuan munuk afa avyai wean lahir i Yesus nfalak roak a. Nata rasusan afamtahan Paskah yai.

Yesus nafna'an Paskah ovu Ni tamata ovi rorang Ia

Matius 26:20-29; Markus 14:17-25; 1 Korintus 11:23-25

¹⁴ Naran roak amar i Yahudi rafna'an na'a amar dawan Paskah yai, na Yesus ndoku ma nafna'an ovu Ni rasul ra. ¹⁵ Ia nfalak verin ira ne, "Ya'a inak urun i lahir ma ufna'an ovu mia na'a amar dawan Paskah ini, beti utuan susa dawan.

16 Ufalak verin mia, boma mkya'a ne, Ya'a veka wol uan roak afamtahan Paskah ini, ti naran i Ubu nfakena snoba ini ihin a, na'ut i Ia neluk Raja ma nfareta lanit ivavan a.”†

17 Yesus nfalak munuk wean inyai, beti nala kobi i nsa'a anggur a ma nfalak fara weninyai verin Ubu, beti nfalak ne, “Myala kobi ini ma msyikati mia al myenu, 18 tevek ufalak verin mia, boma mkya'a ne: Amar ini lahir, na Ya'a veka wol enu roak anggur ini, ti naran i Ubu Ni Fareta nma.” 19 Yesus nfalak munuk wean inyai, na nala vali roti a ma nfalak fara weninyai verin Ubu, beti nvisul roti yai ma nsiduk verin ira ma nfalak ne, “Roti ini Ya'a tenang a ma ala verin mia. Mian ma al nfangnanang mia na'a Ning matmatan a.” 20 Yesus notu munuk wean inyai, na nala vali kobi i nsa'a anggur a ma nfalak ne, “Anggur i na'a kobi ini nfaturu Ubu Ni tnorung ngorva'an a. Tnorung yai nana'a larang i veka nvoat verin mia.‡

21 Na'uk tamata i veka nfredi Ya'a, fiang ini ndoku vali na'a ini ma nafna'an ovu Ya'a! 22 Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, veka umata wean lahir i Ubu nfadoku roak a, na'uk veka sian urun i lahir verin tamata i nfredi Ya'a.” 23 Ba ka'i rsiforat roak ira ne, iki veka notu wean inyai.

† 22:16 22:16 Ubu Ni vaivatul ra rair ita ma tka'a ne, tamata ovi rorang Yesus rira vava'at kakiwal, ma Ubu nsikat rira salasilan ra. Snoba Paskah nfaturu ne, na'ut i Yesus nma ewal ma neluk Raja ma nfareta ita, na sian ra wol rkeak nala roak ita. Wol salasilan, matmatan, wawa'uk ovu vali nitdawan ovi ni nait sian ra wol rna'a roak. ‡ 22:20 22:20 Yesus laran nvoat ma al ntevit tamata rira salasilan ra.

Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rsitaku ulurira na'a rira fikiran ra ma rdava ne, iki veka dawan lia munuk tali ira

²⁴ Ba Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rsitaku ulurira na'a rira fikiran ra ma rdava ne, iki veka dawan lia munuk tali ira. ²⁵ Yesus ntabu ira ma nfalak ne, "Raja ovi rfareta na'a nuhu dawan ovi wol rka'a Ubu, ira ka'i rfareta watan rira tamata ra ovu limarira tma'an. Tamata dawan ra inar ma tamata liak ra rfalak ira ne, 'Tamata ovi rlobang tamata ra.' ²⁶ Na'uk mia deka weabira inyai. Wean i iki inan ma dawan lia munuk tamata ra, na ia musti nfakabava tenan a ma wean tamata ovi ko'u rahi lia munuk tamata ra. Tamata ovi rban-ulu verin tamata ra, musti rfakabava vali tenarira ra wean tamata sansinir ra. ²⁷ Eka minovak ne, iki veka dawan lia munuk? Tamata i ndoku nafna'an, te tamata sansinir i ntanang afamtahan? Tamata i ndoku nafna'an yai sa'i dawan ia. Na'uk Ya'a una'a ovu mia ma eluk tamata sansinir. ²⁸ Mia fyatuang Ya'a lalawatan na'a Ning angangal ra munuk. ²⁹ Ba wean lahir i Yamang a nala ngrebat verin Ya'a ma ufareta wean raja, na Ya'a veka ala ngrebat verin mia ma fyareta vali wean Ya'a. ³⁰ Wean inyai, na mia veka myotu inabira lolin ovu Ya'a na'a Ning Fareta a. Inabira lolin yai wean lahir tamata ovi inarira lolin na'ut i rdoku ma rafna'an na'a meja isa. Mia veka mdyoku wean raja ra na'a wan vutu rahin irua ma fyareta. Na'a wan avyai vali, na mia veka fyaleka inukun verin Israel ni arun dawan vutu rahin irua."

Yesus nfalak lahir ne, Simon Petrus veka nalak

ia ne, wol nka'a Ia

Matius 26:31-35; Markus 14:27-31; Yohanes 13:36-38

³¹ Nata Yesus nyalak verin Simon Petrus ne, “Simon, Simon, eka mrenar ma lolin! Ubu ntorung roak ma nitdawan veka nlabir teman mia. Ia veka nwi-nwa mia, ma wean lahir gandum ovi tamata ra rtafi. ³² Na'uk uflurut roak verin oa ma fara mu inorang a na'a lalawatan Ya'a. Wean i mahil roak ma morang Ya'a, na fwangrebat vali teram a valim tamata inorang ra ma rira inorang a nana'a lalawatan Ya'a.”

³³ Petrus nyalak ne, “Duila'a, ya'a utorong roak ma wean i ra'abu'i te rfean Oa, na ya'a veka ovu vali ma una'a bu'i ralan te umata ovu Oa!”

³⁴ Yesus nyalak ne, “Petrus, uyalak verin oa ma mka'a ne, ovan ini lahir manut wol nkukuwai obin, na oa malak nala fatelu roak ne, wol mka'a Ya'a.”

³⁵ Yesus norat Ni tamata ovi rorang Ia ne, “Na'ut i usinir mia ma ti fyamalik Ubu Ni Ivar Lolin a, na uyalak teri roak ma deka mtyaha sadawan, kubang ovu tatea, na mtyuan susa aka?” ³⁶ Ira ryalak ne, “Wol amtuan susa isa vali.” Ba Yesus nyalak verin ira ne, “Na'uk fiang ini, iki ni sadawan te kubang, na ntaha watan. Iki wol ni nahin blawat, na nfean ni ravit blawat a ma nfaha. ³⁷ Mryenar ma lolin afa ovi uyalak ini! Ubu veka nfakena afa ovi rtulis roak na'a Surat Ralan a ne, ‘Tamata ra veka rwi-rwa Ya'a wean tamata ovi rangal fareta a,’ tevek afa avyai fiang ini vali Ubu mane nfakena lahir na'a Ya'a.”§

§ 22:37 22:37 Yesaya 53:12

³⁸ Ira rfalak ne, “Duila'a, nahin blawat irua ini.”
Yesus nfalak ne, “Naran roak.”

Yesus naflurut na'a vuar Zaitun

Matius 26:36-46; Markus 14:32-42

³⁹ Nata Yesus nban-talik Yerusalem ma nti vuar Zaitun a, wan i ba'i nti. Ni tamata ovi rorang Ia rovu vali. ⁴⁰ Ti ma raran roak wan yai, na nfalak verin ira ne, “Miflurut, boma nitdawan deka nlabir nala mia ma myotu salasilan.” ⁴¹ Ba Yesus nbana ma nfaroa kedan Ia tali ira, snain a meter vututelu, beti nsangatur ma naflurut ne, ⁴² “Bapa, wean i ralam nfalak, na fara maling vatuk varvara i aleman urun ini tali Ya'a, na'uk deka wean i ralang a nfalak a, ba wean watan i ralam a nfalak a.” [⁴³ Ba Ubu Ni sansinir isa ntali lanit ratan nvotuk ovu Ubu Ni ngrebat ma nfangrebat Ia. ⁴⁴ Na'uk Yesus ralan a lalau urun i lahir, ba ntafal ma naflurut ila'a. Ratin ra wean lara ma rditi rsuta lanun.]* ⁴⁵ Naflurut munuk roak, beti newal Ia nti Ni tamata ovi rorang Ia. Ti ma nsi'ik ira, na rtub-lufa munuk roak, tevek ralarira ra lalau urun i lahir. ⁴⁶ Ba nfalak verin ira ne, “Afakinimi mtyub-lufa i? Byatar ma miflurut, boma nitdawan deka nlabir nala mia ma myotu salasilan.”

Yahudi ra rtaha Yesus

Matius 26:47-56; Markus 14:43-50; Yohanes 18:3-11

⁴⁷ Na'ut i Yesus nangrihi obin, na Yudas nbana ula ia verin sidovung isa i rma ma rtuan Ia. Yudas ini ntali Yesus Ni tamata vutu rahin irua

* **22:44** 22:44 Na'a naskah mnanat boku na'a vai Yunani, na ayat irua ini (43, 44) rna'a, na'uk naskah mnanat boku wahal.

yai. Ia ti nfaseri lahir Yesus ma nvoan Ia. ⁴⁸ Na'uk Yesus nfalak verin ia ne, “Yudas, bwoan Ya'a ma al fwaturu ne, fwedi Ya'a, Tamata Yanan Ya'a ini?” ⁴⁹ Ti ma Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rsi'ik afa i tamata rivun avyai mane rotu a, na rfalak verin Yesus ne, “Duila'a, amangal a'uk ira ovu mami nahin blawat ra?” ⁵⁰ Tamata isa tali Yesus Ni tamata ovi rorang Ia, nala nahin blawat ma nafat vatuk lahir Yahudi rira Mela Falurut Ila'a ni tamata sansinir isa arun mela a. ⁵¹ Na'uk Yesus nfalak ne, “Mtalik kikyai!” Nata Yesus nkena tamata yai arun ma notu ma lolin ewal ia. ⁵² Yahudi rira dawan mela falurut ra, ovu dawan ovi rban-ulu verin suldadu ovi rwanar Yahudi rira Rahan Dawan Falurut a, ovu vali dawan Yahudi ra rma ma rtaha Yesus. Ba Ia nfalak verin ira ne, “Mia mnyarin ne, usdovu tamata ra ma amangal fareta a, ba mya lahir ovu bira nahin blawat ra ovu navnaval ra ma mtyaha Ya'a? ⁵³ Lokat amar, na itmunuk tna'a Rahan Dawan Falurut a, na wol mtyaha Ya'a. Na'uk fiang ini bira amar ma myorang bira ininan sian ra, tevek Ubu ntorung ma niddawan ni amar vali ma nfabana ngarmeran ni ngrebat a.”

*Petrus nalak nala fatelu ia ne wol nka'a Yesus
Matius 26:57-58,69-75; Markus 14:53-54,66-72;
Yohanes 18:12-18,25-27*

⁵⁴ Ira rtaha roak Yesus, beti rovun Ia rti Yahudi rira Mela Falurut Ila'a ni rahan a. Petrus nban-orang vali tali raroa watan. ⁵⁵ Na'a rahan yai ni lean a fruan a, na tamata ra rsidovuk yafu ma rdok-lilit yafu yai. Petrus ti ndoku vali ovu ira. ⁵⁶ Vata sansinir isa nrea Petrus ndoku yafu yai nelan a, ba nsi'ik nanuang ia ma nfalak

ne, “Tamata ini irmunuk Yesus vali!” ⁵⁷ Na'uk Petrus nalak ia ma nfalak ne, “Ya'a wol uka'a lahir tamata yai!” ⁵⁸ Wol ka'i mnanat obin, na tamata isa nsi'ik vali Petrus, ba nfalak ne, “Oa ini mimunuk Yesus vali!” Na'uk Petrus nfalak ne, “Ya'a wahal!” ⁵⁹ Ka'a bi jam isa nelak, na tamata liak isa vali nfalak ne, “Ita tka'a roak ne, tamata ini irmunuk Yesus, tevek ia ntali Galilea vali!” ⁶⁰ Na'uk Petrus nfalak ne, “Wahal! Ya'a wol uka'a ne, oa fwalak afakinyai!” Ia nangrihi obin, na manut nkukuwai lahir. ⁶¹ Nata Yesus nfulak Ia ma nsi'ik Petrus, beti Petrus nangnanang nala ewal afa i Duila'a nfalak roak verin ia ne, “Ovan ini manut wol nkukuwai obin, na oa malak nala fatelu roak ne, wol mka'a Ya'a.” ⁶² Ba Petrus nbana nti murin ma nvakar ma na'a samsekur.

Tamata ra rangrihi ma rworuk-rwak Yesus ovu rvaval Ia

Matius 26:63-68; Markus 14:60-65; Yohanes 18:19-24

⁶³ Tamata ovi rwanar Yesus rangrihi ma rworuk-rwak Ia, ovu rvaval Ia. ⁶⁴ Ira rkum-teri wahan a beti rorat Ia ne, “Wean i nabi Oa, na eka fwalak ne, iki nvaval Oa yai?” ⁶⁵ Nata rtafal ma rfama'it ila'a Ia.

Yesus ndiri Yahudi rira sidovung dawan waharira ralan ra

Matius 26:59-66; Markus 14:55-64; Yohanes 18:19-24

⁶⁶ Ti ma varverak, na dawan Yahudi ra, ovu rira mela falurut ra, ovu vali rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra, rasdovu ira na'a rira sidovung dawan a. Tamata ovi rwanar Yesus

rovun Ia nti sidovung dawan yai.† 67 Ira rorat Ia ne, “Fwalak lahir verin ami ne, Oa ini Raja i veka mtevut tamata ra rira salasilan ra?” Yesus nfalak ne, “Velik ne ufalak wean inyai verin mia, na'uk veka wol myorang, 68 ovu velik ne orat afa tali mia, na veka wol byalat. 69 Ba tali amar ini,‡ na Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, udoku Ubu i nfareta munuk afakataka Ni lahir mela a.” 70 Ira munuk rorat Yesus ne, “Ba wean inyai, na Oa ini Ubu Yanan a?” Yesus nfalak ne, “Mia ka'i fyalak roak yai.” 71 Ti nata ira rfalak ne, “Ita wol tdava roak tamata ma rfamalik na'a afa i nfalak ini, tevek ita ka'i trenar lahir Ni sala tali sumarn a!”

23

Yahudi rira dawan ra rovun Yesus nti verin Gubernur Pilatus

Matius 27:1-2,11-14; Markus 15:1-5; Yohanes 18:28-38

¹ Nata tamata ovi rovu munuk sidovung dawan yai, rdiri munuk lahir ma rovun Yesus nti verin Pilatus.* ² Ti ma raran Pilatus, na rmangadu Ia ma rfalak ne, “Ami amtuan roak tamata ini na'ut i nlabir nala mami tamata ra. Ia nfalak teri tamata ra ma deka rbahir kulu verin Kaisar. Ia nfalak vali ne, Ia Raja i ntevut dida salasilan ra.” ³ Ba Pilatus norat Ia ne, “Yahudi rira raja verin Oa?” Yesus nfalak ne, “Oa ka'i fwalak roak yai.” ⁴ Pilatus nfalak verin Yahudi rira dawan

† 22:66 22:66 Yahudi rira dawan fareta ovi rira ngrebat dawan a, rasdovu ira na'a Yerusalem. Ira rira ngrebat ma rurus afa agama, inukun, ovu vali fareta. ‡ 22:69 22:69 Tafsiran etal dawan rfalak ne, Ba tali amar ini ihin a ne, wol mnanat, na Yesus veka ndoku Ubu Ni lahir mela. * 23:1 23:1 Msi'ik Lukas 3:1

mela falurut ra ovu tamata rivun avyai ne, “Ya'a wol utuan sala akataka na'a tamata ini.” ⁵ Na'uk ira rkiwal ila'a ma rfalak ne, “Ia Ni afa ovi nair ra rsoru munuk roak tamata ovi rna'a Yudea, bi tamata ra rotu vangoa-vanga. Ia nsiair lan na'a Galilea, beti nma naran wan ini.”†

Yesus ndiri raja Herodes wahan ralan a

⁶ Pilatus nrenar afa yai, ba norat ira ne, “Tamata ini ntali Galilea?” ⁷ Ti ma Pilatus nka'a ne, Yesus ntali wan i raja Herodes nfareta a, na nsinir tamata ra ma rovun Yesus ti verin Herodes. Na'ut inyai, na Herodes nana'a vali Yerusalem. ⁸ Herodes nsi'ik Yesus, na inan urun, tevek mnanat ila'a roak nrenar watan tamata ra rfamalik Yesus, ovu inan ma nsi'ik Ia. Ia inan vali ma nsi'ik Yesus notu mujizat a. ⁹ Wean inyai bi norat afa rivun tali Yesus, na'uk Yesus wol nvalat akataka. ¹⁰ Yahudi rira dawan mela falurut ra ovu rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra rna'a vali inyai, ba rmangadu Yesus ovu rira vaivatul ovi aleman ra. ¹¹ Ba Herodes ovu ni suldadu ra rfalak sian ovu rangrihi ma rworuk-rwak Yesus, beti rotu ma neluk ravit blawat i raja ra ba'i roru a. Rotu munuk wean inyai, beti rovun ewal Ia ti verin Pilatus. ¹² Lan ana Herodes ovu Pilatus rsisala rala, na'uk na'ut amar yai, na irua rotu kida.

Pilatus nukun Yesus ma nmata

Matius 27:15-26; Markus 15:6-15; Yohanes 18:38—19:16

¹³ Pilatus nasdovu munuk Yahudi rira dawan mela falurut ra, ovu rira dawan ra, ovu vali

† 23:5 23:5 Tafsiran ra rfalak ne, Yudea ihin a ne, tamata Yahudi ovi rna'a propinsi Yudea, ovu wan liak vali na'a Israel.

tamata rivun, ¹⁴ beti nfalak verin ira ne, “Mia myovun roak tamata ini nma verin ya'a ma fyalak ne, Ia nlabir nala tamata ra. Mia ka'i msyi'ik lahir i urus roak Ia, na'uk wol utuan Ni sala isa vali tali afa ovi myangadu ra.‡ ¹⁵ Herodes vali wol ntuan afa sala avyai. Ba wean inyai bi nsinir roak ma rovun Ia nma verin ya'a. Ufalak urun ne, tamata ini wol Ni sala akataka, ba wol inovan ma ufaleka inukun matmatan verin Ia. ¹⁶ Ba ya'a veka ufareta ma rasveva Ia, beti ufatalik Ia.” [¹⁷ Lokat snoba Paskah, na Pilatus musti nfatalik tamata isa tali bu'i ralan verin tamata ra.§] ¹⁸ Na'uk tamata rivun ovi rna'a inyai rafwak ne, “Fwedan Ia! Fwatalik Barabas verin ami!” ¹⁹ Pilatus ni suldadu ra ra'abu'i roak Barabas, tevek ia novu vali vangoa-vanga i na'a kota ralan a, ovu nsifedan. ²⁰ Pilatus inan ma nfatalik Yesus, ba nangrihi fasa ewal verin tamata rivun avyai ovu vain dawan. ²¹ Na'uk rafwak ma rfalak ne, “Bwaku Ia na'a aa walwalur! Bwaku Ia na'a aa walwalur!”

²² Nata Pilatus nfalak fasa ewal verin ira ma fatelu roak ne, “Tamata ini Ni sala aka? Ya'a wol utuan lahir ne, notu sala ma inovan ma ukun Ia ma nmata. Ba veka ufareta ma rasveva Ia, beti ufatalik Ia.” ²³ Na'uk ira rkiwal ila'a ma rafwak ovu vair dawan, boma nfareta ma rbaku Yesus na'a aa walwalur. Ti nata

‡ **23:14** 23:14 Tamata Yahudi avyai rfalak ne, Yesus nlabir nala rira tamata ra ma rangal Roma rira fareta. Msi'ik vali ayat 2 na'a pasal ini. § **23:17** 23:17 Naskah mnanat rivun na'a vai Yunani wol rfadoku ayat ini. Lokat varat, na Yahudi ra rotu snoba Paskah ma rangnanang amar yai uburir-nusirira ra rdir-talik Mesir. Na'a amar yai vali, na Pilatus ni suldadu ra ba'i rfatalik tamata isa i rtaha roak tali bu'i ralan.

uturira. ²⁴ Ba Pilatus nfaleka inukun verin Yesus, boma nfakena tamata rivun avyai rira ininan a. ²⁵ Ia norang rira ininan a ma nfatalik tamata i ra'abu'i roak ia, velik ne notu vangoa-vanga ovu nsifedan. Na'uk ia nala Yesus verin tamata avyai ma rotu tia ma watan Ia, wean i ralarira rfalak a.

Roma rira suldadu ra rbaku Yesus na'a aa walwalur

Matius 27:32-44; Markus 15:21-32; Yohanes 19:17-27

²⁶ Na'ut i ira rovun Yesus, na rtaha vali Simon i ntali kota Kirene a. Ia beti naran Yerusalem. Ira rkiwal ia ma nvara Yesus Ni aa walwalur a ma norang Ia. ²⁷ Tamata rivun ila'a rorang Yesus. Tali tamata avyai, na vata boku rvakar ma rfaktanit Yesus. ²⁸ Na'uk Yesus nfulak Ia ma nfalak verin ira ne, "Vata Yerusalem averi! Deka byakar Ya'a, na'uk byakar a'uk tenabira ra ovu yanabira ra! ²⁹ Tevek ni amar a veka nma ma tamata ra rfalak ne, 'Lolin urun verin vata ovi wol rbarlewan, ovu wol yanarira, ovu vali wol rsisusu!'

³⁰ Na'ut inyai, na tamata ra veka rfalak verin vuar ra ne, 'Fara mlyeka ma mtya'i ami!' Ovu rfalak vali verin sakvuar ra ne, 'Mya ma myoving ami!'^{*} ³¹ Tevek rotu roak wean ini verin Ya'a i wol ning salasilan a, na ira veka rotu ma nlia verin mia, tamata ovi bira salasilan roak

* **23:30** 23:30 Tafsiran rivun rfalak ne, Yesus Ni maksud ne, tamata ra rira susa veka dawan ila'a, ba inar watan ma vuar ra ovu sakvuar ra rta'i ira ovu roving lahir ira, boma yarak a rmata. Boku vali rfalak ne, tamata ra wol rfonak nala ira tali susa ila'a i veka nma, ba rera ma vuar ovu sakvuar ra rfonak teri ira tali susa yai.

a. Ya'a weang aa i nva'at obin ma yafu wol bisma nasnuri nala. Na'uk mia weabira aa ovi rangaran roak a ma yafu veka nasnuri munuk lahir!"† ³² Ira rovun vali tamata ktufan irua ma veka rfaklo'i ira ma rmata ovu Yesus.

³³ Ti ma raran wan i naran "Kalkulun a", na rbaku Yesus na'a aa walwalur. Ira rbaku vali tamata ktufan irua yai, ma isa na'a Ni lahir mela a, na isa vali na'a Ni lahir balit a. [³⁴ Yesus nfalak ne, "Bapa, ma'i vatuk rira salasilan yai, tevek wol rka'a afa i rotu a." Rotu munuk wean inyai, beti rotu undi ma rtanang Ni kadaravit ra.]‡

³⁵ Tamata rivun ovi rdiri inyai ramunin Ia na'a aa walwalur a. Yahudi rira dawan ra rfalak sian Ia ne, "Ia notu ma lolin ewal tamata liak ma wol rmata. Ba wean i Ubu nfili Ia ma neluk Raja ma nsikat tamata ra tali rira salasilan ra, na tsi'ik watan ne, nlobang tenan ma nangal nala Ni matmatan ma nva'at te wahal!" ³⁶ Roma rira suldadu ra rfalak sian vali Ia. Ira rala anggur i nakbia a verin Ia, ³⁷ ma rfalak ne, "Wean i Oa meluk raja verin tamata Yahudi ra, na msuta tali aa walwalur yai, boma deka mwata!" ³⁸ Rtulis vali vaivatul ra na'a aa walwalur, na'a Yesus ulun ratan a ne: "Yahudi rira Raja verin Ia."

³⁹ Tamata ktufan isa i raklo'i ia na'a aa walwalur yai nfalak sian Yesus ne, "Oa ini Raja i mtevut tamata ra rira salasilan ra? Eka mlobang tenam a ovu ami ma mangal nala matmatan

† 23:31 23:31 Amfadoku ma dawan informasi tersirat na'a ayat ini, boma nlobang mia ma fyan-aran. Tafsiran ra etal dawan rira fikiran wean ini. ‡ 23:34 23:34 Suldadu avyai rira salasilan yai, ihin a ne, rfevan Yesus. Na'a naskah mnanat boku na'a vai Yunani, na ayat ini nana'a, na'uk boku wahal.

a ma tva'at!" ⁴⁰ Na'uk tamata ktufan isa vali ntabu ia ma nfalak ne, "Oa wol bwobar Ubu? Ira rfaleka vali inukun matmatan verin oa wean watan Ia. ⁴¹ Inovan ma rukun itrua, tevek afa sian ovi totu ra. Na'uk tamata ini wol Ni sala akataka." ⁴² Nata nfalak verin Yesus ne, "Na'ut i veka mwa ma meluk Raja ma fwareta, na fara mungnanang vali ya'a." ⁴³ Ba Yesus nfalak verin ia ne, "Afa i ufalak verin oa ini, kena urun! Amar ini veka movu lahir Ya'a ma tna'a Firdaus." §

Yesus nmata na'a aa walwalur

Matius 27:45-46; Markus 15:33-41; Yohanes 19:28-30

⁴⁴ Na'ut inyai lera ndirlola, na deda fafyat nsoru munuk wan yai, ti naran jam itelu. ⁴⁵ Maloli dawan amafal i naklo'i Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ralan namadir lahir na'ut irua.*

⁴⁶ Nata Yesus nafwak ovu vain dawan ne, "Bapa, ala munuk Ning vava'at a ma ufadoku na'a limam ralan a." Ti ma nfalak munuk wean inyai, na nan a nakbosal vali. ⁴⁷ Na'ut i dawan i nfareta Roma rira suldadu ra nsi'ik afa avyai, na nfadawang lahir Ubu ma nfalak ne, "Kena

§ 23:43 23:43 Firdaus ihin a ne, lanit ratan * 23:45 23:45 Wan isa na'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ralan nmerat rahi lia munuk. Maloli dawan amafal yai nteri wan i nmerat rahi lia munuk yai tali wan liak ra na'a Rahan Dawan Falurut ralan. Yahudi rira Mela Falurut Ila'a sa'i bisma nti wan marmerat yai ralan a, varat isa fasa watan. Ia ntaha bibi isa laran ma al nakvanak Yahudi rira salasilan ra. Na'uk Yesus nmata ma laran a nvoat al nakvanak dida salasilan ra, ba wol tperlu afakataka roak. Wol tperlu roak bibi laran, te Mela Falurut Ila'a, te maloli dawan amafal ma nteri ita tali Ubu wan i nleal a. Ia nleal roak lokat tamata inorang ralarira ra!

urun, tamata ini Ni vava'at nmalola!" ⁴⁸ Tamata rivun ovi rma ma ramunin, rsi'ik vali afa avyai, ba rewai ira ma na'a rira banbanan obin, na ka'i rfefik buburira ra.† ⁴⁹ Tamata ovi rka'a Yesus, ovu vata ovi rka'a vali Ia ma rorang Ia tali Galilea, rdiri watan raroa ma rsi'ik afa avyai munuk.

Yusuf i ntali ahu Arimatea nala Yesus tenan ma nfanuba Ia na'a van matmatan isa ralan a

Matius 27:57-61; Markus 15:42-47; Yohanes 19:38-42

⁵⁰⁻⁵¹ Tamata isa naran Yusuf ntali ahu Arimatea na'a propinsi Yudea. Ia tamata lolin ia ovu ni vava'at nmalola, ovu vali nanaban ma Ubu nfareta tamata ra wean lahir Raja. Velik ne ia ndoku vali Yahudi rira sidovung dawan a, na'uk wol ntorung ma rfasala Yesus ma rala Ia verin fareta Roma a. ⁵² Ia nti ma ntuan Pilatus ma nera Yesus tenan a. ⁵³ Nata, ia nfasuka Yesus tenan tali aa walwalur, ma nkuma Ia ovu maloli ngangiar, beti ti nfanuba Yesus tenan a na'a vatu i rtivan roak ia ma wean van, na'uk wol rfadoku matmatan ra na'a obin.‡

⁵⁴ Amar yai amar i Yahudi ra rasusan warira ma rsa'a amar i mane ryari ira, tevek lokat amar yai ni ovan, na ira ryari roak ira.§ ⁵⁵ Vata ovi

† **23:48** 23:48 Tamata Yahudi rfefik buburira al rfaturu ne, rahil urun i lahir. ‡ **23:53** 23:53 Tamata ka'i ra ba'i rbahir tamata ra ma rtivan vatu ma wean van, boma rfadoku matmatan ra na'a. Ira ba'i rotu wean inyai na'a sakvuvar ni vava'al a. § **23:54** 23:54 Na'a amar i Yahudi ra rasusan warira yai, ihin a na'a vai Mala ne, hari Jumat. Lokat Jumat, na rasusan rira afamtahan ovu afa liak ra, boma mulai na'a Jumat ni ovan, na ryari roak ira.

rorang Yesus tali Galilea rorang vali Yusuf, ti ma rsi'ik van i rfanuba Yesus. Ira rsi'ik vali i wean inba ma rfanuba Yesus tenan a na'a van yai. ⁵⁶ Nata rewai ira rti Yerusalem ma rasusan ngul ovi voarira lolin, ovu voan ngul lolin i rfanara ia ne mur, ma veka raslofi na'a Yesus tenan a. Na'a amar i Yahudi ra ryari ira, na ira wol rkarya, ma rot-orang Musa ni inukun ra.

24

Ubu nfava'at ewal Yesus tali matmatan

Matius 28:1-10; Markus 16:1-8; Yohanes 20:1-

10

¹ Varverak sumatan obin na'ut i amar kareda, na vata avyai rtaha ngul ovi voarira lolin ma rti van matmatan i rfanuba Yesus tenan a. Ira wol rti obin, na rasusan lan roak afa avyai. ² Ti raran inyai ma rsi'ik, na vatu dawan i rala al rulang van matmatan yai ngoran a, natsuar roak. ³ Ba rti lahir ralan ma rsi'ik, na Duila'a Yesus tenan a wol nleal roak. ⁴ Ira rdiri watan ma wol rka'a ma raroal te rara, tevek ranovak afa yai. Brian munuk, na tamata irua rdir-ebang lahir ira. Tamata irua yai roru kadaravit ovi vanar urun a. ⁵ Ba vata avyai rbobar urun i lahir ma rsangatur nulu ira ma waharira rsuta rkena lanun. Na'uk tamata irua yai rfalak verin ira ne, "Notu afakinimi mdyava tamata i nva'at na'a tamata matmatan warira?" ⁶ Ia wol nana'a roak wan ini. Ia nva'at ewal roak! Eka mingnanang afa ovi nfalak lan roak verin mia, na'ut i nana'a propinsi Galilea ne, ⁷ 'Ira musti rala Tamata Yanan verin tamata salasilan ra ma rbaku Ia na'a aa walwalur, na'uk amar itelu nelak, na veka

nva'at ewal.' " 8 Ba vata avyai rangnanang nala ewal afa ovi Yesus nyalak roak verin ira.

9 Ti ma rewala ira tali van matmatan yai, na rfamalik munuk lahir afa avyai verin Yesus Ni tamata vutu rahin isa ovi rorang Ia, ovu vali verin tamata inorang liak ra. 10 Vata avyai nararira: Maria Magdalena, Yohana, ovu Maria i yanan verin Yakobus, ovu vali vata liak ovi rovu vali ira. Irmunuk rfamalik afa avyai verin rasul ra. 11 Na'uk rasul avyai ranovak ne, inyai ivar vu watan, ba wol rorang afa ovi vata avyai ryalak a. 12 Velik ne wean inyai, Petrus ndiri ma nafla lahir nti van matmatan yai. Ti naran van yai, na nsoak ia ma nsi'ik nti ralan, na nrea watan maloli ra. Nata newal ia ovu norat watan na'a ralan a, na'a afa ovi rvotuk roak yai.

Yesus nfavotuk tenan a na'a linga'an i manenti ahu Emaus a

Markus 16:12-13

13 Amar yai vali, na Yesus Ni tamata irua ovi rorang Ia rbana rti ahu i naran Emaus a. Ahu yai ka'a bi kil vutu rahin isa tali Yerusalem.* 14 Na'a rira banbanan a, na rfamalik afa ovi rvotuk roak yai. 15 Na'ut i irua rfamalik afa ovu rsiforat ira, na Yesus aksa Ia nma lahir ma nbana ovu ira. 16 Ira rsi'ik Yesus, na'uk afa isa notu ma wol rka'a Ia.

17 Yesus nyalak verin ira ne, "Mia byana fyamalik afakinyai?" Ba rdir-teri lahir ovu waharira rfaturu ne, ralarira lalau. 18 Tali tamata irua yai, na isa naran Kleopas. Ia norat Yesus ne, "Baba, afakinimi tali tamata dakan ovi rna'a ini, na Oa

* 24:13 24:13 Kil ihin a ne, kilometer.

a'uk sa'i wol mka'a afa ovi beti rvotuk inravin ovu ravruan a na'a Yerusalem?" ¹⁹ Ia nfalak verin ira ne, "Mia fyalak afakinyai?" Ba rfalak ne, "Afaka nkena Yesus i ntali ahu Nazaret yai! Ia nabi Ia, ovu Ni vaivatul ra ovu afa ovi notu ra rira ngrebat na'a Ubu wahan ralan a, ovu tamata ra munuk waharira ralan ra. ²⁰ Mami dawan mela falurut ra ovu mami dawan ra rala roak Ia verin fareta ra ma rfaleka inukun matmatan verin Ia, beti rbaku Ia na'a aa walwalur. ²¹ Na'uk lan ana, amfaklo'i a'uk mami vava'at ra verin Ia ma amnaban ma nma, boma nfatalik ami tamata Israel ra tali tamata ovi rira sian ami. Nlia tali inyai, na ini amar itelu roak, ntali amar i rfedan Ia yai, na'uk wol nfatalik ami obin.† ²² Nlia tali inyai, na vata ifira tali mami tamata ra rfabriang ami. Varverak sumatan obin, na ira rti roak van matmatan yai. ²³ Na'uk na'a inyai, na wol rtuan Yesus tenan a. Ira rewal ira ma rfaivar verin ami ne, rsi'ik Ubu Ni sansinir ovi rtali lanit ratan. Sansinir avyai rfalak ne, Yesus nva'at ewal roak. ²⁴ Mami kida boku rti vali van matmatan yai. Ti ma rsi'ik, na wean lahir i vata avyai rfalak a, na'uk wol rarea Ia."

²⁵ Ba Yesus nfalak verin ira ne, "Hoi, mia ini byoda urun! Bira fikiran ra wol ka'i rbana ma lolin, ma wol myorang munuk afa ovi nabi ra rfalak roak a. ²⁶ Mia musti mkya'a ne, Raja i ntevtut roak tamata rira salasilan ra musti ntuan wawa'uk i dawan urun a veki, beti nti vanan i nfitik nyadat a." ²⁷ Nata Yesus nfalyawang verin ira afa ovi rtulis roak na'a Ia na'a Surat Ralan.

† **24:21** 24:21 Ira ralarira ra lalau, tevek ranovak ne, Yesus mane nfatalik ira tali rira musu ra. Ira rira musu dawan verin Roma rira fareta.

Ia nfalyawang lan Ia na'a Musa ni kitab ra, beti nabi liak rira kitab ra munuk.

²⁸ Ti ma rfaseri roak ahu i rti yai, na Yesus notu ma felan a wean i mane nbana lia ira.

²⁹ Na'uk rkiwal Ia ma rfalak ne, "Lera nakduvul ma laflofan roak, ba itmunuk tna'a ini veki, tevek mane ovan roak." Ba Yesus norang ira ma irmunuk rna'a inyai.

³⁰ Na'ut i ndoku mane nafna'an ovu ira, na Ia nala lan roti a ma nfallak fara weninyai verin Ubu, beti nvisul roti yai ma nala verin ira.

³¹ Na'ut inyai beti rka'a lahir ne, inyai Yesus. Na'uk brian munuk, na wol nleal lahir. ³² Ira ka'i rsifalak afa ma rfalak ne, "Ita inadida lolin urun na'ut i tna'a linga'an ralan, ma nangrihi verin ita ovu nfamalik Surat Ralan ihin a verin ita."

³³ Na'ut inyai, na rewala lahir ira rti Yerusalem. Raran roak Yerusalem, na rtuan Yesus Ni tamata vutu rahin isa rasdovu ira ovu rira kida ra.

³⁴ Tamata ovi rasdovu ira yai rfalak ne, "Kena urun, Duila'a nva'at ewal roak! Ia nfavotuk roak Ia verin Simon." ³⁵ Nata tamata irua yai rfamalik afa i rarea na'ut i rbana na'a linga'an ralan a, ovu vali wean inba ma rka'a Yesus na'ut i nvisul roti a.

Yesus nfavotuk tenan a verin Ni tamata ovi rorang Ia

Matius 28:16-20; Markus 16:14-18; Yohanes 20:19-23; Kisah 1:6-8

³⁶ Na'ut i Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rfamalik afa ovi rarea roak a, na brian munuk Yesus ndiri fruairira ra, ma nfallak verin ira ne, "Fara Ubu notu ma bira vava'at ra malinan watan!"

³⁷ Ira rabrian ovu rbobar, tevek rnarin ne rsi'ik

nitu ngran. ³⁸ Na'uk Yesus nfalak verin ira ne, “Notu afakinimi byobar, ovu afaka notu ma ralabira ra raruan? ³⁹ Msyi'ik limang a ovu eang a; Ini Ya'a! Mtyeman tenang a ovu msyi'ik Ya'a, tevek nitu ngran a wol ihin ovu wol lurin wean i msyi'ik na'a tenang a.”

⁴⁰ Yesus nfalak wean inyai, beti nfaturu liman a ovu ean a verin ira. ⁴¹ Na'uk ira wol rorang urun obin, tevek rtalkaka ovu inarira urun ma rsi'ik Yesus. Ba Yesus norat ira ne, “Bira afamtahan na'a ini te wahal?” ⁴² Ba ira rala ian tantunun[‡] etal a verin Yesus. ⁴³ Yesus nala ian yai ma na'an lahir na'a waharira ralan ra. ⁴⁴ Ia nfalak verin ira ne, “Ini afa ovi ufalak roak verin mia na'ut i itmunuk obin a. Ufalak verin mia ne, afa ovi Musa ntulis roak na'a ni kitab ra, ovu nabi liak ra rtulis vali roak na'a rira kitab ra, ovu vali na'a Mazmur, na irmunuk rfamalik Ya'a. Ubu nfadoku roak ma afa avyai fiang ini musti rvotuk munuk roak!”

⁴⁵ Nata Yesus notu ma rira fikiran ra lyawan ma rfan-aran afa ovi rtulis roak na'a Surat Ralan. ⁴⁶ Yesus nfalak verin ira ne, “Rtulis roak na'a Surat Ralan ne, Raja i ntevut tamata rira salasilan ra musti ntuan wawa'uk dawan ma nmata, ma amar itelu nelak, beti nva'at ewal tali matmatan. ⁴⁷ Tamata ra veka rala narang ma ti rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a verin tamata ra munuk, boma rahil ma rtalik tali rira salasilan ra, ma Ubu na'i vatuk rira salasilan ra. Rfamalik lan na'a Yerusalem, beti rti nuhu ovi rna'a lanit ivavan ini munuk. ⁴⁸ Mia ka'i msyi'ik lahir afa

[‡] 24:42 24:42 Vai Yunani nfalak ne, ichthuous optou ihin a ne, ian tantunun.

avyai munuk. § ⁴⁹ Ya'a veka ala Ubu Ni Roh a verin mia, wean lahir Yamang Ni tnorung a verin mia. Na'uk mia musti mnya'a kota ini veki, ti naran i Ubu nfangora mia ovu Ni ngrebat a.”

Yesus nrata lanit ratan

Markus 16:19-20; Kisah 1:9-11

⁵⁰ Nata Yesus novun Ni tamata ovi rorang Ia ma rti kota Yerusalem murin a. Ira rbana ma rfaseri ahu isa naran Betania. Na'a inyai, na nsikat liman a ma naflahar ira.* ⁵¹ Na'ut i naflahar ira, na Ia nti talik ira ma Ubu notu ma nrata lahir lanit ratan. ⁵² Ira munuk rsangatur ma raraning Ia. Ira ralarira lolin urun, ma rewai ira rti Yerusalem. ⁵³ Lokat amar, na ira rti rira Rahan Dawan Falurut ralan a ma rfadawang Ubu.

§ **24:48** 24:48 Ayat ini ihin a ne, ira rsi'ik Yesus nmata, ovu nva'at ewal tali matmatan. * **24:50** 24:50 Amar vutfa'at relax tali ayat 49 nti ayat 50.

Surat Ralan na'a Vaidida

Fordata: Surat Ralan na'a Vaidida (New Testament)

copyright © 2018 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Fordata

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-17

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Apr 2023 from source files dated 29 Jan 2022

ad2f572b-0c2a-58a6-8da1-aa7be8bee2bb